

Jan Roger ble truffet av kampestein
MIRAKELMANNEN

V menn

UKE 37 12. SEPTEMBER 2025 kr 119

To ganger på 30 dager
 mistet han skip og mannskap

SÅ DUKKET EN NY UBÅT OPP

V **EKSKLUSIVT**

«Det lå døde overalt»
 Kaptein Sigmund Frette

260
 LIVSFARLIGE
 VEIER

+ Dørgende full tronarving til bunns

Klassikeren
1980 Volvo 244 DL

Fikk månekrater
 oppkalt etter seg
NORGES FØRSTE
SNIK-FOTOGRAF

Norges villeste
 telefon-terrorist
«Hallo, dette skal
bli morsomt»
 Svend Høgda

REISE

Dette er
Europas
Hawaii

bc	005	044
nr. 44 2025 www.vimenn.no		

INNHold

REPORTASJER

6 Jordens brennhete helveter

Vi Menns Johnny Haglund har selvsagt oppsøkt verdens varmeste steder.

12 Millimeter fra døden

Lærlingen Jan Roger (19) rygget for livet da raset kom. Et skjevt innstilt sidespeil ble forskjellen på liv og død da steinblokken traff bilen.

24 Muldvarp i IRA

Brutal og beryktet IRA-topp var agent for britisk etterretning.

32 Arkivgull: Mirakel-skipperen

Kaptein Sigmund Frettes egen beretning: Torpedert tre ganger på 33 dager under 2. verdenskrig.

46 Norges første paparazzi

Unggutt med spionkamera snikfilmet Ibsen og pene piker i Kristianas gater på 1890-tallet.

56 Terrorist med telefon

Svend Høgdaas lure-telefoner til politi og rettsvesen holdt på å koste politimannen Geir Ellefsen livet i en t-banetunnel.

64 Prøvekjørt: Audi RS3 Sportback

Bensin, gir og lyden av eksos er blitt uvanlig – men gjør definitivt hverdagsturen til Hageland morsommere.

70 Bilklassiker: Volvo 244

Med kilometertelleren på 38.000 km er den ettertraktede 1980-modellen som ny.

76 Reise: Lanzarote overrasker

Ti ting du må oppleve på den allsidige øya, som ufortjent havner i skyggen av Gran Canaria og Tenerife.

I DENNE UKENS VI MENN ...

...kan du lese om en livsfarlig virkelighet svært mange nordmenn må forholde seg til daglig, men også om en egenskap som synes å ha blitt en mangelvare i vårt samfunn: Evnen til å gjøre det beste ut av situasjonen.

Rassikring av veiene våre er en god ide, synes norske politikere flest – inntil de skal bevilge penger til å gjøre jobben. Jan Roger Klakegg ble truffet av en kampestein, men berget livet med milli-

meters margin. Fjellvandreren og fotballspilleren måtte amputere begge bena. Uføretrygd, sier du?

Han ble proteseingeniør for å hjelpe andre.

For ingen vet bedre hvor skoene trykker, enn de som ikke har noen fot å ha den på.

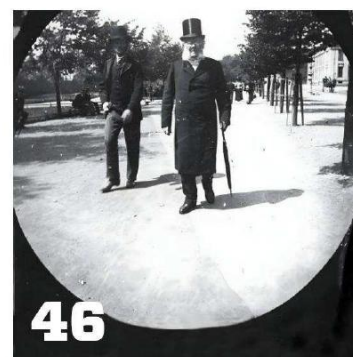
Takk for at du leser Vi Menn!

Lars-Erik Nygaard

Lars-Erik Nygaard

« ... så et tog komme dundrende mot meg i voldsom fart. Jeg dro tak i hunden og klemte meg inn mot tunnelveggen så godt jeg kunne...

NYHET! JAC E30X

Norges kuleste kompaktbil

jacmotors.no

LEASING
0,- I FORSKUDD
KUN 2.990,- I MND.

36 mnd / 10 000 km per år Egenkapital kr 0,- Etableringsgebyr 4.995,- Totalt kr. 112.630,-
Frakt, klargjøring, metallic lakk og vinterhjul kommer i tillegg.

Lanseringskampanje fra

219.900,-

Nå lanseres JAC E30X! Prisgunstig og romslig kompaktbil med stor Nordic Edition-pakke – perfekt for både komfort og praktisk bruk!

Høyt utstyrsnivå | 15,6" skjerm | 374 km rekkevidde | Rask levering
41/51,5kW batteri | 310l bagasjerom | jacmotors.no

INNHOOLD

FASTE SIDER

10 Sløseriombudsmannen

Advarslene til tross, Equinor tapte stort på vindmøller.

20 Blinkskudd

Gapet vi helst holder oss unna.

22 Yans 10 på topp

La nøkkelen på et lurt sted.

23 Og så ble det skjenk

Tronarvingens fylleseilas.

30 Grafikk

Stemmerett til 16-åringer i Storbritannia.

40 Quiz

Vi Menns spesialquiz med tolv nye spørsmål og svar.

41 Kryssord

Vinn én million med flax!

42 Sudoku

Ukens hjernetrim.

44 Ny viten

Firedagersuken fungerer fint.

50 Blinkskudd

Robotenes VM.

52 Kule sider

Ukens vitser og striper, Lunch, Pondus, Absurdgalleriet m.fl.

62 TimeOut

Skjevt skråblikk på verden.

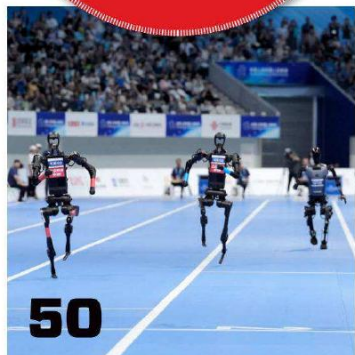
74 Reisemix

Verdens beste matbyer – og snart nytt øl-slag i München.

82 Neste uke

10

«Her kommer noen til å tape pengene sine. Det kommer til å bli helt katastrofe».
Han fikk naturligvis helt rett.

LEDER

Ubåter eller tannlege?

Ingenting er bedre enn politisk engasjement. Det er helt avgjørende for et godt liv, etter min mening. Noen tar også del i den offentlige debatten, og det skal de ha kred for.

Ved å være politisk interessert kommer man over mye uinteressant (spesielt fra politikere), men tidvis kan man få et nytt syn på saken man trodde var opp- og avgjort.

I lokalavisen min leste jeg nylig et innlegg fra en ung debattant. Han klarte ikke å snu meg, for innlegget hans handlet om at det kostet alt for mye å ruste opp Forsvaret. Han mente at dette ville bety at de samme milliardene måtte bety kutt i vanlige folks velferd.

Vel. For det første er den norske staten søkklastet med penger. For det andre vil du ikke ha noen bruk for velferd hvis despotiske russere overtar styre og stell.

Myndighetenes viktigste oppgave er å sørge for innbyggernes sikkerhet og landets suverenitet.

Det er faktisk viktigere enn gratis tannlege.

Redaktør:
Alexander Øysta
alexander.oysta@egmont.com

Story House Egmont er en del av Egmont. Egmont er et av Nordens største mediekonserner med 6300 ansatte og aktivitet i 30 land. Vi er en stiftelse, og Egmont Fondet deler årlig ut over 90 millioner kroner til et bedre liv for barn og unge. Vårt motto «We bring stories to life» har sterke publisistiske verdier. Vi står bak mer enn 700 magasiner, tegneserier, Klikk.no, TV 2, Nordisk Film, kinodrift, samt flere deleide selskaper.

Vi Menn arbeider etter Vær Varsom-plakatens regler for god presseskikk. Den som mener seg rammet av urettmessig omtale i bladet oppfordres til å ta kontakt med redaksjonen. Pressens Faglige Utvalg er et klageorgan som behandler klager mot pressen i presse-etiske spørsmål.

Adresse: PFU, Postboks 46 Sentrum, 0101 Oslo. E-post: pfu@presse.no

W REDAKSJONEN

Mats Ulshagen
mats.ulshagen@egmont.com

Lars-Erik Nygaard
lars.erik.nygaard@egmont.com

Martin Jansen
martin.jansen@egmont.com

Jørgen Johannessen Kind
jorgen.kind@egmont.com

Tore Strøm
tore.strom@egmont.com

VIKTIG INFORMASJON OM ABONNEMENT!

Bli abonnent på bladkiosken.no
På minside.egmont.no kan du enkelt se på og administrere ditt abonnement.

KUNDESERVICE:

Tlf. hverdager 08-16: 22 58 52 30
E-postadresse: abo-vm@egmont.com
Fint om du har ditt kundenummer klart ved henvendelse til oss.
Abonnementet løper til du sier det opp.
Abonnementspriser: 1 år kr 2198,- (pristillegg utenfor Norden)

Produksjonsansvarlig:

Ingunn Elise Kristiansen,
ingunn.elise.kristiansen@egmont.com

Markedsansvarlig:

Maria Raza, maria.raza@egmont.com

Ansvarlig redaktør/direktør:

Axel Walø, axel.walo@egmont.com

ANNONSESALG:

Ad.venture AS
christian@ad-venture.no

UTGIVER:

Story House Egmont
ISSN 0042-4951

Besøksadresse redaksjon, markedsavdeling,
annonseavdeling: Nydalsveien 12, Oslo

Postadresse: Vi Menn,
Postboks 4980 Nydalen, 0441 Oslo
Tlf: 22 77 20 00

Redaksjonen overtar intet ansvar for manuskripter og bilder som ikke er bestilt. Vi Menn publiserer også digitalt og betaler i utgangspunktet ikke flere honorarer for samme artikkel. Dette blad må ikke utleies i ervervsmessig øyemed.

TRYKK: Egmont Printing Service

story house
EGMONT

Fordel til deg som er abonnent på dette bladet, kun 29 kr per måned

PRØV
30 DAGER
GRATIS

Hold kamera over
denne QR-koden for
å komme i gang!

Flipp.no

Med Flipp får du tilgang til mer enn 90 underholdende ukeblader og magasiner i en app. Test gratis i 30 dager! Les mer på flipp.no

Ordinærpris etter gratisperiode er 129 kr for nye kunder, 29 kr for abonnenter. Ingen bindingstid, abonnementet løper til du stopper det. Gratisperioden gjelder hvis du ikke har brukt gratisperioden tidligere.

flipp

TIL Å SMELTE AV

Tekst og foto:
Johnny Haglund

Du syntes kanskje det var varmt i Norge i sommer? Det var bare en liten lunk sammenlignet med noen av mine møter med ekstrem hete, forteller Johnny Haglund.

Vi tråkket gjennom et svært merkelig område. Lukten av svovel fylte neseborene, og rundt oss tronet underlige formasjoner av svovel, salt og leire.

Vi var på vei mot Dallol, en fraflyttet spøkelsesby i et vulkansk område i Danakilørkenen i Etiopia. Gradestokken viste 42 grader i skyggen – bortsett fra at det ikke var noen skygge.

Det var som å være på en annen planet. Midt oppe i disse opplevelsene fløy tungt bevæpnede soldater og speidet etter snikskyttere og landminer.

– Hit har kun soldater og turister lov å reise, fortalte tolken.

En ganske uortodoks tilnærming. Det naturlige – sett med vestlige øyne – hadde vært å stenge stedet for turister av sikkerhetsmessige årsaker. Men ikke her. Miner og snikskyttere til tross, turistene må jo få se Dallol.

42 grader og stekende sol

Vanligvis kan man kjøre med en firehjulsdriven bil nesten helt frem til Dallol. Men på grunn av en sjelden regnbyge denne dagen, måtte vi parkere bilene og gå cirka tre kilometer.

Følget besto av turister i alle vektclasser. 15 turister og hele 12 bevæpnede soldater vandret innover den paddeflate ørkenen.

Etter en times vandring begynte de første turistene å henge etter. Visste disse guidene hva de drev på med? Var dette ansvarlig?

– Kanskje det hadde vært en idé for enkelte å snu, antydte jeg forsiktig.

Men soldatene mente vinden gjorde været deilig og friskt, og påpekte at det var risikabelt å dele gruppen: Det kunne være opprørere i området.

Fokus på å overleve

En ny hindring dukket opp. Regnet i fjellene hadde ført til at ►

UNIKT OG HELVETES

VARMT: Dallol-landskapet er litt av et skue med sin knallgule farge under en blå himmel.

vannstanden i Asaleinnsjøen hadde økt betraktelig. Plutselig lå en sjø av brunt, salt og svelleholdig vann foran oss.

– Vannet rekker oss bare til leggene, smilte en av soldatene.

Vi vandret ut i denne suppa av vann og leire. Sola stekte ubarmhjertig.

Da vi en times tid senere ankom bredden på andre siden, hadde mange av turistene store problemer. Noen falt om og orket ikke å gå lenger. Andre ropte desperat etter vann.

Men nå dukket et annet problem opp:

– Fem soldater må gå først for å avdekke om det er snikskytttere i området, kommanderte en av de bevæpnede karene.

Havnet på sykehus

Da vi endelig ankom Dallol, viste

gradestokken 45 grader. Soldatene spredde seg for å sikre området, slik at turistene trygt kunne nyte synet av Dallol.

Men de turistene som fortsatt klarte å gå for egen maskin, hadde mer enn nok med å overleve. De la seg i skyggen av noen ødelagte bygninger og hadde hverken energi eller interesse av å se selve turistattraksjonen.

Denne type hete er grusom. Og farlig. Mange av turistene fikk store problemer og måtte ha

hjelp av soldatene for å komme seg tilbake. Noen av dem havnet til og med på sykehus.

De verste stedene

Mine reiser rundt i verden har ført meg til noen av jordas mest brennhete områder. Det varmeste jeg har opplevd, er 52,7 grader i Death Valley-ørkenen i California. Stedet innehar rekorden for klodens høyest målet temperatur; 56,7 grader.

Men slike steder har gjerne

luftkondisjonerte butikker og hoteller i nærheten. I Danakil-ørkenen var det umulig å kjøle seg ned. Varmen var der dag og natt. Nettopp nettene er helt forferdelig når gradestokken drar seg over 40 grader. Ofte er det mygg i lufta. Da må man ha myggenetting, som ikke akkurat gjør forholdene svalere.

Her er noen av de mest ubehagelig minnene jeg har knyttet til ekstremt hete:

Sandstorm i Sudan

Da jeg dro til Sudan i 2010, ble reisen betydelig forsinket. Dermed havnet jeg i landet akkurat idet sommeren satte inn for fullt. I flere dager lå temperaturene på 45 grader eller mer. Der jeg var, fantes det ingen hoteller med klimaanlegg. Etter ekstremt hete dager fulgte svært ukomfortable netter.

« **Svetten piplet, fluene surret, sola stekte ubarmhjertig.**

AFRIKAS VARMESTE:

Danakilørkenen i Etiopia er kjent som et av klodens varmeste områder. Her er kameler på vei over Asaleinnsjøen i 45 grader.

I en liten semi-nomade-landsby, ikke langt fra der grensen i dag går mellom Sudan og Sør-Sudan, viste gradestokken 44 grader. Brått vokste en sandstorm fra intet til full styrke. Min svette kropp sugde til seg sand. Da vinden endelig la seg, kom et sjeldent ørkenregn og gned sanden enda lenger inn i huden.

Fuktig i Borneo

Temperaturen behøver ikke alltid å være så veldig høy før det blir ukomfortabelt. Under en reise i sumpene på Borneo i 2014, bodde jeg sammen med såkalte kano-cowboyer i flere dager.

SIKKERHETSVAKTER: Vi ble fulgt hele veien til Dallol av tolv tungt bevæpnede soldater.

SANDSTORM OG BADSTU:

I Sudan befant jeg meg plutselig midt i en sandstorm. I starten var det deilig med litt vind. Men straks vinden ble til en sandstorm, var det langt ifra behagelig.

STRANDET: En ung Haglund midt i den australske ødemarka, med 45 grader, et punktert bakhjul og en rund hjulmutter.

Regntiden var i anmarsj, luften var ekstremt fuktig. Jeg dro på tungt kamerautstyr. Samme hva jeg gjorde, rant svetten i strie strømmer.

Nettene var spesielt ille. Jeg sov i myggtelt på taket av en liten båt, men uten et vindpust i 33 varmegrader og luft som var blytung av fuktighet. Stakk jeg stortåa utenfor myggnettingen, fikk jeg umiddelbart ti myggstikk. Opplevelsen ble vanskelig å nyte.

Hett i Australia

Da jeg var i Australia for første gang i 1992, reiste jeg alene rundt

i en bli i flere uker. Sommeren var uvanlig varm, med temperaturer over 45 grader. Gjør du feil i 45 graders varme, som at du ikke har med nok vann, kan utfallet bli fatalt. Den australske ødemarken tar liv hvert eneste år.

På vei gjennom ørkenen ved Oodnadatta Track, 26 mil fra ørkenlandsbyen Marree, eksploerte høyre bakhjul. På tross av min uerfarenhet var jeg forberedt på både ekstrem varme og punktering. Men så oppdaget jeg at den ene hjulmutteren var nesten rund. Kantene var slipt i stykker, og pipenøkkelen fikk ikke tak. Jeg

GEOLOGISK KUNSTVERK

Dallol-området har surrealistiske formasjoner og farger, dannet av vulkansk aktivitet og intense hydrotermiske prosesser. Varmt vann under trykk stiger opp til jordoverflaten, drevet av en dypere magmakilde.

I prosessen oppløses en rekke mineraler. Vannet fordamper når det når overflaten og etterlater seg mineralavleiringer. De intense fargene skyldes ulike mineraler og kjemiske reaksjoner. Gult kommer hovedsakelig fra sovel, grønt fra kobber og jernklorider, mens rødt og oransje kommer fra jernoksider. De unike formasjonene dannes ved at avleiringer bygges opp over tid og danner harde, geologiske skulpturer.

Det ekstreme miljøet er også farlig på grunn av høy temperatur, surt vann og giftige gasser. Men Dallol er et levende laboratorium for forskere som studerer ekstreme miljøer og geokjemiske prosesser.

prøvde alle mulige triks, men jeg fikk ikke hjulet av.

Svetten piplet, fluene surret og sola stekte. Brått husket jeg at mange her nede har fått bilhavari i ørkenen og aldri kom seg fra stedet i live.

Jeg ble nødt til å snu. Jeg prøvde å kjøre noen timer inn i natten, men søvnen tok overhånd. Dagen etter trillet jeg gjennom den rødgule ørkenen i 20–30 km/t med et flatt bakhjul. Sanden virvlet opp og limte seg til gjenomsvett hud.

Sent samme kveld rullet jeg inn i Marree. Der fikk jeg et hotellrom. Neste dag fikk jeg nytt dekk, det dyreste jeg noen gang har kjøpt. Men, som en gammel venn av meg en gang sa:

– Av skade blir du klok, men sjelden rik ...

Har du ris, ros eller henvendelser til Sløseriombudsmannen? Skriv til redaktør Alexander Øystå: alexander.oysta@egmont.com

Milliardsluket vindkraft

Ignorerte advarslene. Tapte 11 milliarder. Equinors grønne drømmer ble et mareritt for skattebetalerne.

EQUINOR, som er 70 prosent eid av staten, har tapt 11 milliarder kroner på en investering i danske vindmøller. Tapet er ikke overraskende, grønne investeringer lønner seg sjelden. Men hvorfor ble de ikke advart på forhånd, kan man spørre. Svaret er dessverre nedslående. De ble advart på forhånd. Grundig.

Saken handler om det statseide danske selskapet Ørsted, blant mange sett på som selve fyrtårnet innen grønn og bærekraftig omskilling. Dette selskapet het tidligere Dong Energy, og deres hovedbeskjeftigelse var olje og gass-virksomhet, svært lønnsomt for selskapet.

Men i 2017 gjorde de en kraftig helomvending og solgte seg ut av fossil energi.

ALLE RESSURSER skulle heretter brukes på vindkraft og såkalt grønn energi. Begeistringen lot ikke vente på seg. Selskapet ble båret på gullstol av skattefinansierte NGOer og politikere og politisk korrekte journalister.

Equinor ville jo gjerne være med på den grønne omdømmefesten, og kjøpte seg kraftig opp i Ørsted. Per dags dato eier de ti prosent av selskapet, noe som be-

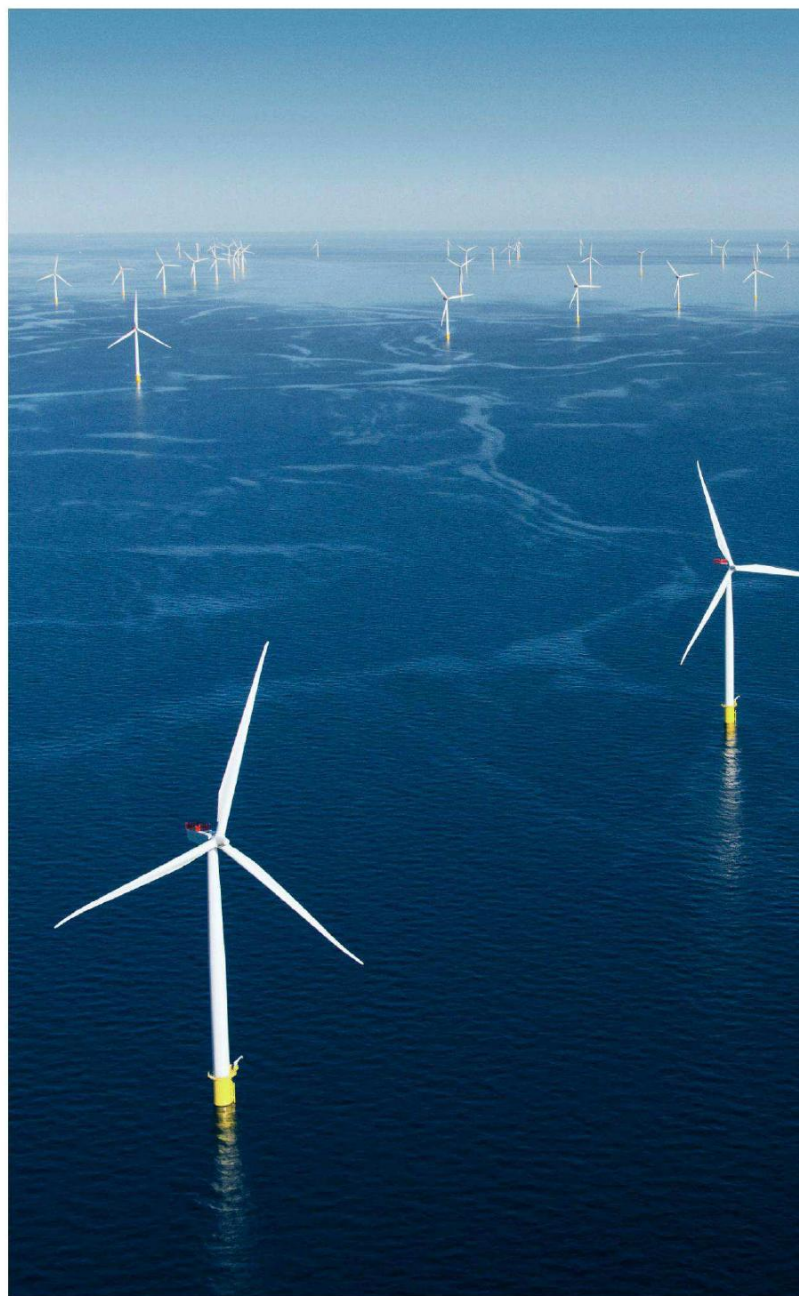
tyr at Equinor er selskapets nest største eier, etter den danske stat. Da Equinor som nevnt er nærmere 70 prosent statseid, kan man si at dette ble en eneste stor statsbonanza i felles eufori over det grønne skiftet.

MEN SÅ KOM de dårlige nyhetene. Ørsted måtte nylig be investorene om en aldri så liten påfyll. Ja, ikke så rent liten, heller, når det kom til stykket. Tiggerferden utviklet seg raskt til en gigantisk kapitalinnhenting på 60 milliarder danske kroner. Signalet var klart nok: Krise. Og reaksjonene lot ikke vente på seg. Ørsted-aksjen deiset ned hele 20 prosent på København-børsen. Dette rammet jo den nest største eieren – onkel Equinor – svært hardt.

Ørsted-aksjene har nå stupt med 40 prosent siden Equinor gjennomførte oppkjøpet. Med andre ord: De har tapt 11 milliarder av fellesskapets penger på investeringen.

Dette faller inn i et mønster som vi har sett utallige ganger tidligere, når staten går inn som investor i det grønne skiftet. Tap på tap på tap.

Som nevnt innledningsvis, ble Equinor advart grundig på for-

VINDDRØMMEN SOM BLÅSTE BORT

Equinor opplyser at de vil gjøre en grundig vurdering før de bestemmer seg for å delta i emisjonen eller ikke, ifølge DN.

DNB-forvalter Einer Johansen mener de bør trekke seg ut.

– Havvind har ikke vært noen stor suksess for Equinor over tid. Det har vært småtungt hele veien og det er ingen god historikk. I Ørsted har det vært en negativ utvikling for både Equinor og de andre aksjonærene, sier Johansen til DN.

(Nettavisen 11. august 2025)

– Jeg liker å kalle det for Statoil. Det er jo det mest fantastiske navnet vi har hatt noen gang. Statens Oljeselskap. Det er helt unikt, påpeker han. Han har ingen forståelse for selskapets navnebytte til Equinor i 2018.

– At man klarte å bytte til dette hestenavnet eller ekvipasje, eller hva det er for noe, som kostet 200-300 millioner kroner!

(Øystein Stray Spetalen til Nettavisen 10. september 2021)

HAWK EYE PHOTOGRAPHY ØRSTED

JONAS BEEN HENRIKSEN/NTB

ENERGI-HUMOR: Har du hørt den om vindmøllen som ble til fem høns? Muntert møte mellom konsernsjef i Equinor, Anders Opedal, og Bellonas leder Frederic Hauge.

Øystein Stray Spetalen advarer grønne investorer: – De vil tape alle pengene sine

FAKSIMILE FRA NETTAVISEN 10.09.21

KATASTROFE: «Det kommer til å bli helt katastrofe». Spetalen advarte mot vindkraft-drømmen til Equinor allerede i 2021.

KOSTBART SYN: Ørstedes vindmøllepark ved Anholt. «Hvis vi skal erstatte med havvindmøller, må vi finne plass til 12 000 vindmøller i Nordsjøen. Og det er bare for gassen på Troll.» (Spetalen i 2021)

hånd. Nettavisen publiserte en artikkel 10. september 2021 med overskriften «Øystein Stray Spetalen advarer grønne investorer – de vil tape alle pengene sine». Dette var i en tid da hysteriet rundt det grønne skiftet nådde sitt klimaks.

Det interessante er at Spetalen faktisk nevnte Ørsted i det aktuelle intervjuet. Han sammenlignet da lønnsomheten mellom Equinor og Ørsted:

– Equinor produserer cirka to millioner fat oljeekvivalenter. Hvis vi tar det opp mot Ørsted, så

produserer de med alle sine AV-møller, cirka 50 000 fat, altså en førtiende-del av hva Equinor leverer.

SPETALEN SIER VIDERE at verdisetningen av Ørsted er den samme som Equinor, til tross for det åpenbare gapet i lønnsomhet. Han mente at de som bommet enten ville være de som kjøpte Ørsted-aksjer eller de som kjøpte Equinor. All matematikk tilsa at de som da kjøpte vindmølleaksjer måtte tape.

Deretter kom han med sin

høyst treffende profeti, for fire år siden altså, der han advarte aksjekjøpere på det sterkeste mot å kjøpe grønne aksjer:

– Her kommer noen til å tape pengene sine. Det kommer til å bli helt katastrofe.

HAN FIKK NATURLIGVIS helt rett. Både den norske og den danske stat har nå tapt milliarder av kroner på investeringene. Verdivurderingen av Ørsted surfet på en grønn politisk bølge uten grunnlag, i forhåpninger om reell inntjening.

Det kan være lønnsomt å gå inn som investor tidlig i prosjekter hvor staten kommer durende etter med en lastebil skattepenge, men så lenge det ikke produseres nok reelle verdier, sprekker boblen til slutt. Det er fortsatt vanskelig å kjempe imot markedsøkonomiens tyngdelover.

Hodeløs vindmølle-romantikk til skrekk og advarsel. Vil politikerne lære? Neppe. Er det noe norske politikere kan, så er det å dra i gang støtteordninger som blir permanente, koste hva det koste vil.

MILLIMETER FRA DØDEN

– Jeg hadde griseflaks som overlevde. Jan Roger Klakegg (36) fikk begge beina knust av en kampe-stein. Nå kommer endelig tunnelen som sikrer dødsveien i Jølster.

THORKILD GUNDERSEN

SOM I EN KATASTROFEFILM:

Sånn ser gamle riksvei 5 ut i dag, ni år etter at veien ble lagt i tunnel. Jan Roger Klakegg (innfelt) grøsser ved synet av steinene. Med god grunn.

Apokalyptisk stemning råder langs gamle riksvei 5. Like ved starten på Støylsnestunnelen på riksvei 5 langs Jølstravatnet er det mulig å parkere og utforske gamleveien – det som inntil for 14 år siden var hovedveien langs fjorden mellom Sogndal og Førde. Riksvegen som går i fjellsiden langs Jølstravatnets østlige arm Kjøsnesfjorden, er en mye brukt veiforbindelse mellom Østlandet og Bergen. Førsteintrykket av gamleveien er at naturen har tatt over med trær som vokser opp gjennom asfalten.

Så dukker det opp noen småsteiner i veien.

Steinene blir større og større.

Rundt en sving blir synet som fra en overlesset scene fra en katastrofefilm. Digre steinblokker ligger midt i veien. Noen steder har de laget enorme kratre i veibanen, knust autovernet og fort-satt ut i Kjøsnesfjorden. Over en strekning på to kilometer ligger det tett i tett med steiner som hver for seg hadde tatt livet av alle som hadde ferdes langs veien.

Riksveistrekningen helt nede ved vannet har vært spesielt utsatt for steinras, og regnes som en av Norges farligste veier. Lokale ildsjeler har kjempet en lang kamp for å få veien lagt i tunnel. En kamp om penger, prioriteringer – og politikk.

Strekningen langs det majestetiske Jølstravatnet er så vakker at den kan ta pusten fra deg.

Når 41 år gamle Jan Roger Klakegg i Bergen får se bildene herfra, grøsser han.

Og det med god grunn.

Etterslep

Foran stortingsvalget for en uke siden, lovet alle de større partiene så nær som Høyre mer penger til rassikring i norske veier. Løftene er gjenganger foran norske valg. Men løftene ser ikke ut til å hjelpe så mye. Selv om bilister på norske veier stadig ser folk i oransje og gule klær godt oppe i fjellskrenter mens de monterer netting, slår i bolter eller river ned løs stein, er mye ugjort. Norges Automobil-Forbund NAF

beregnet i fjor hvor stort etterslepet er på vedlikehold og rassikring av fylkesveiene våre.

Resultatet var 166 milliarder kroner.

Bare i Vestland fylke vil skredsikring av fylkesveiene koste 23,5 milliarder kroner. I overskuelig fremtid vil trange veier langs bratte dalsider være kilde til dramatiske historier, nyhetssaker, stengte veier og bilturer med hjertet i halsen.

Jan Roger Klakegg er utgangspunkt for en slik historie.

Full fart i revers

– Det var regn og sludd i lufta, husker Jan Roger.

Desemberdagen i 2003 var Klakegg en ubekymret 19-åring, høyreback på a-laget til Jølster IL og var veldig glad i å bestige fjelltopper i nærområdet. Ett av årets høydepunkter var når han kunne løpe rundt i fjellheimen på saue-sanking.

Jan Roger hadde nettopp fått seg jobb som lærling i et elektrikerfirma.

Denne siste arbeidsdagen før

juleferien var han på vei ut til et nytt oppdrag sammen med sjefen.

– Sjefen min kjørte først og jeg kom like bak i en Toyota Hiace. Jeg var glad og fornøyd, vi skulle kikke litt på et nytt prosjekt lenger ut langs fjorden, hvor planen var å starte opp etter jul.

– Jeg visste at en ung gutt hadde omkommet her et par år tidligere da en diger stein kom gjennom ruta på bussen han satt i. Men man tenker selvsagt at «sånt hender ikke meg». Når du

MÅTTE SKJÆRES UT: Jan Rogers bil ble truffet av en kjempestein en desemberdag i 2003. Brannvesenet gjør sitt beste mens de venter på legehelikopter.

«... de presset noe tøy mot de største sårene så jeg ikke skulle forblø.

er 19 år, aner du virkelig ikke hvor skjørt livet er.

Plutselig fikk Jan Roger se en diger stein som deiset i asfalten rett foran sjefens bil. Og så kom det enda én som landet mellom de to bilene.

– Jeg skjønnte at det var et ras på gang. Min første reaksjon var at raset var foran meg, og at jeg kunne komme unna om jeg bare fikk satt bilen raskt nok i revers, forteller Klakegg.

Satt fast

Det Jan Roger ikke visste da, var at han befant seg midt i raset. Han greide å rygge ca. 50 meter, før flukten bråstoppet i et tungt drønn. En diger steinblokk traff fronten på bilen, knuste den, og spratt videre ned og ut i fjorden.

– Det ble helt stille, og jeg skjønnte fort at jeg var truffet. Taket på Hiace'n var borte. Instinktet mitt sa at jeg måtte komme meg ut av bilen og løpe. Men så oppdaget jeg at beina satt dønn fast. Jeg klarte ikke å rikke meg.

Telefonloggen til Jan Roger viste senere at han prøvde å ringe sjefen sin og 113, men han kan ikke huske det selv. På motsatt side av fjorden sto to snekkere og så på steinspranget. De oppfattet at Hiace'n var truffet, og ringte umiddelbart etter ambulanse. Snekkerne kastet seg i bilen og kjørte inn i rasområdet for å hjelpe. Jan Rogers sjef kom frem til ham omtrent samtidig, han løp sikksakk mellom kampesteinene.

– Jeg husker jeg fikk løsnet setebeltet og falt sidelengs mot døra. Sjefen min løftet meg opp så jeg halvveis lå i fanget hans, og sammen med de to snekkerne fikk de presset noe tøy mot de største sårene så jeg ikke skulle forblø.

Hjelperne gjorde en livredende innsats. Da ambulanse og brannfolk kom til stedet, ville de først klippe Jan Roger løs fra bilvirket. Men så skjønnte de at skadene på beina var for store. Han kunne komme til å blø i hjel før legehelikopteret nådde frem.

– De lot meg bare sitte. Så ga de meg en sprøyte i armen, og mer husker jeg ikke før jeg våknet på sykehuset i Førde.

Millimeter fra hodet

19-årige Jan Roger Klakegg, fersk

RIKSVEI 5

- 153 km riksvei mellom Lærdal i Indre Sogn og Florø i Ytre Sunnfjord
- Stamvei som brukes mellom Østlandet og Bergen
- Strekningen Fjærland-Jølster ble åpnet i 1986 av tidligere visepresident i USA, Walter Mondale
- Har flere tunneler, den lengste i dag er Frudalstunnelen på 6,8 km og Kjøsnes-tunnelen på 8,5 kilometer.

lærling i et elektrikerfirma, våknet opp til en ny virkelighet. Begge beina var borte. Det høyre amputert fra leggen, det venstre fra låret.

– Det gikk etter hvert opp for meg at jeg har hatt ubeskrivelig uflaks – men også vanvittig flaks. Sidespeilet på bilen var nemlig litt skjevt, så da jeg rygget bakover måtte jeg presse hodet hardt inn i hodestøtten for å se i speilet. Det reddet faktisk livet mitt. Steinen snittet nesa, knuste rattet og motoren, og heldigvis spratt armene ut til siden uten å bli hardt skadd. Hadde hodet mitt vært noen millimeter lenger frem, ville jeg ikke blitt mer enn 19 år.

Jan Roger bor i dag i Bergen, med kone og tre barn. Han har utdannet seg til ortopedi-ingeniør og konstruerer sine egne proteser (se undersak) Det gjør at han er oppe og går igjen. Men ungdomstidens drømmeturer i fjellet kan han se langt etter.

– Jeg har byttet ut fjellturer med kajakk. Det gir meg noen fine naturopplevelser. Jeg har fått et fint liv, selv om det var nære på den dagen raset tok meg.

Kongelig åpning

Alle ulykkene på riksvei 5 ved Kjøsnesfjorden førte til at politikerne våknet og bevilget penger til tunnel. Deler av strekningen ble sikret i 2011 da kong Harald med pomp og prakt åpnet den 2,7 km lange Støylsneistunnelen. Men fortsatt var rasfaren plagsom stor for veifarende langs Kjøsnesfjorden, og en 6,6 kilometer lang forlengelse av Støylsneistunnelen ble påbegynt. 9. november 2022 ble 825 kilometer tunnel åpnet med nytt navn; Kjøsneistunnelen. ▶

Pris: drøyt én milliard kroner. Dermed er hele den rasutsatte veien sikret.

Prosjektleder i Statens vegvesen, Svein Reidar Dale forteller at entreprenør Hæhre hadde en krevende jobb:

– Det er et såkalt sprakfjell med mye spenninger, så man må sikre mye mens man borer. Og ikke minst etterpå. Man tenker kanskje det bare er å bore et stort hull, men det er faktisk enda mer jobb etterpå. Å lage veibanen,

innføring av elektronikk og ventilasjon og slike ting tar lang tid.

Fordelen var at mye av steinmassene som ble sprengt ut, kunne brukes på nytt.

– Mye av steinen som er tatt ut herfra er knust og brukt som fun-

KREFTER I SVING: En diger steinblokk har knust halve veien og feid med seg autovernet på sjøen.

dament på den nye E39-veien rett over fjorden her borte, langs Jølstravatnet. Det er en stor besparelse for samfunnet å kunne samkjøre slike prosjekter. Kostnaden på en drøy milliard kroner for Kjøsne tunnelen medfører da at et annet veiprojekt blir billigere.

Droppet sykkelvei

Statens vegvesen hadde opprinnelig planer om å gjøre den gamle traseen langs vannet til gang- og sykkelvei. De er kullkastet nå.

« Det er rett og slett farlig å ferdes der. Jeg vil anbefale folk å holde seg unna.

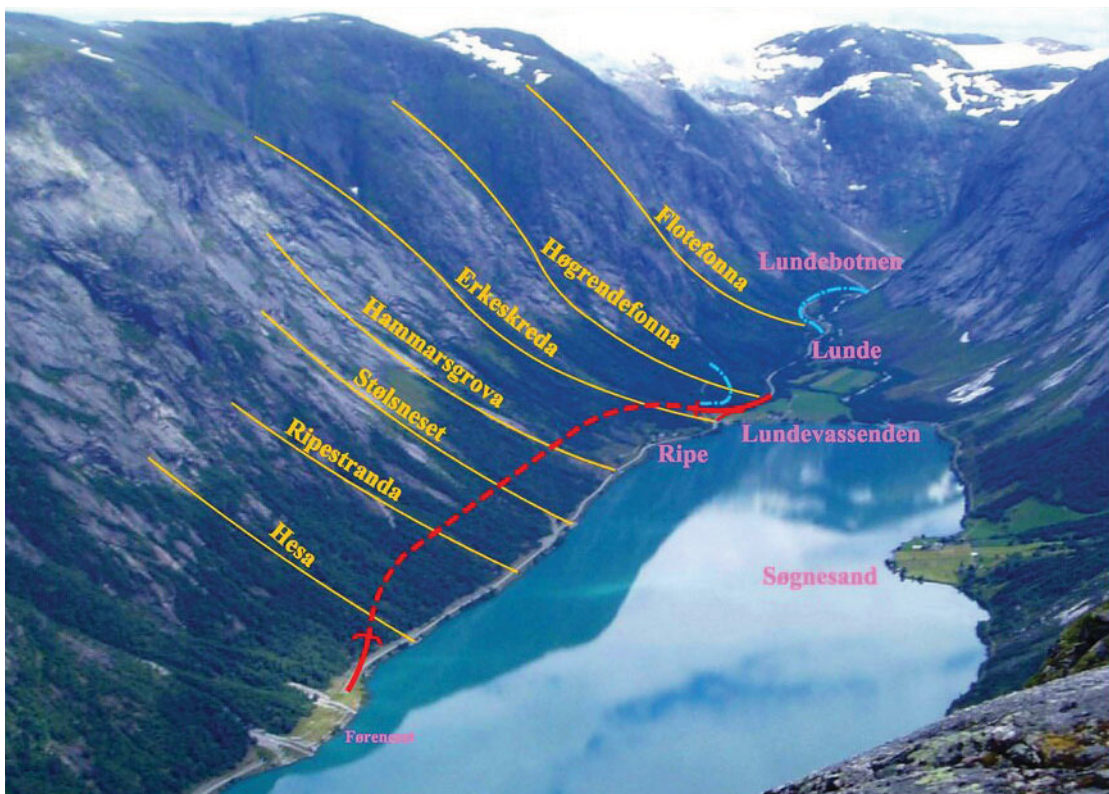
THORKILD GUNDERSEN

– Vi har hatt en befarings i området der du har vært og tatt bilder, og det går stadig nye ras der. Det er rett og slett farlig å ferdes der. Jeg vil anbefale folk å holde seg unna.

– Støylsnevestunnelen kom ni år for sent for meg, men jeg er glad den kom. Og at de omsider bygget ut resten av strekningen. Det vil garantert redde liv, sier Klakegg.

Synet av kampesteinene som har rammet gamleveien langs fjorden byr på en dyster fasit:

– Dette er jo et visuelt bilde på hvor mange ras det er snakk om. Når det går ett enkelt ras på en vei som er i bruk, rydder grave- ➤

THORKILD GUNDERSEN

TUNNELEN SOM REDDER LIV: Sommeren 2022 sto den 8,5 kilometer lange Kjosne-tunnelen mellom Lunde og Føreneset i Jølster ferdig.

THORKILD GUNDERSEN

I RUTE: Sverre Kjos-Wenjum og prosjektleder Svein Reidar Dale (t.h) overvåker fremdriften i arbeidet med den nye 8,5 km lange Kjosne-tunnelen. Opprinnelig prislapp; 1,3 milliarder kroner. Fasit: Drøyt én milliard kroner.

THORKILD GUNDERSEN

LIVSFORSIKRING: Støylsnes-tunnelen erstattet veistrekningen som er bombardert av kampestein. Men for å hindre nye ulykker lik den Jan Roger Klakegg ble utsatt for, måtte tunnelen forlenges betydelig. Den sto klar i 2022.

maskinen opp, og så åpner veien dagen etterpå. Ingen kan se at noe har skjedd. Disse bildene viser ni års akkumulerte steinras – her kunne det utvilsomt vært mange dødsulykker.

Trenger 71 milliarder

Våren 2020 la regjeringen frem Nasjonal Transportplan 2022–2033. Samferdselsdepartementet ga et omfattende oppdrag til Statens vegvesen. Kartlegging av behovet for rassikring av norske veier var ett av dem.

USIKRE FJELL

Det er pr. 2010 identifisert mer enn 260 ustabile fjellsider i Norge. En håndfull av disse er utstyrt med systemer for fortløpende overvåking og varsling. Vestland og Møre og Romsdal er de mest utsatte fylkene. Odda er øverst på faretoppen i Hordaland.

Skred i fast fjell har forårsaket mer enn 250 dødsfall i det 20. århundre, og dette er det nest høyeste dødstallet knyttet til massebevegelser i Norge.

Steinsprang skjer ofte (daglig og månedlig) over hele landet, mens steinskrud er sjeldnere (opptil flere hvert år), mens bare noen få fjellskred inntreffer hvert hundre år.

Kilde: Fjellskredgruppa Norges vassdrags- og energidirektorat

– 1. juli leverte vi en rapport med en grundig kartlegging av rasutsatte riks-, europa- og fylkesveier over hele landet. Dette ble gjort sammen med fylkene. Vi har beregnet at det frem til 2033 vil koste om lag 71 milliarder kroner å oppgradere prioriterte veistrekkninger, sa pressesjef Kjell Bjørn Vinje i Statens vegvesen i 2020. Fire år senere kom altså NAF til det dobbelte.

Så spør det hvor mye politikerne er beredt til å bevilge.

Rassikring har i mange år vært velgeragn på Vestlandet. Og da regjeringen bevilget krisepakker for å dempe virkningen av koronaepidemien, var rassikring et tiltak som ble funnet verdig ekstra penger.

Jan Roger Klakegg kjører fortsatt bil på Vestlandet, men han føler seg langt fra trygg. For mange av de mest trafikkerte strekningene er og har vært blant de farligste:

– Ta strekningen Voss-Bergen; den er det mange som dagpendler. Det hadde jeg aldri turt før noe ble gjort med rasfaren, sier Jan Rune Klakegg.

Arbeidet med sikring av nettopp denne strekningen på E16 er i gang. Men mye gjenstår. Jan Rune Klakegg har en klar melding til politikerne:

– Om vi vil at Norge skal beholde bosetting i distriktene, er det bare én ting å gjøre: Bygg flere tunneler! □

GIR ANDRE BEN Å GÅ PÅ

Når beina ryker etter en ulykke, sykdom eller tråkk på en anti-personellmine, vet Jan Roger Klakegg (41) hva som trengs.

Om du sitter i rullestol og ser deg i speilet etter å ha fått amputert begge bena; ser du mest på hva som er borte? Eller på hva du har igjen?

Når beina forsvinner under kirurgenes sag, forsvinner ikke bare store deler av kroppen, men også av mennesket. Jan Roger Klakeggs jobb er å hjelpe folk uten ben til å se på seg selv som «folk» igjen. Når det går på stumpene, hjelper han mennesker til å reise seg igjen – bokstavelig talt.

Nye krav

Etter rasulykken før jul i 2003 våknet han opp på sykehuset i Førde. Begge føttene borte. Ett

ben var amputert ved kneet, det andre på låret.

– Jeg ville bli like gammel som bestefaren min; 103 år, og jeg var ikke engang 20. Å jobbe videre som elektromontør var utelukket. Jeg ville ikke jobbe på kontor. Og jeg var avhengig av benproteser, sier Klakegg.

Slike endringer gjør noe med krav man stiller til seg selv og kravene samfunnet stiller til deg.

– Mitt krav til meg selv var at jeg skulle klare meg selv. Jeg ville ikke være til byrde for noen, men finne noe jeg kunne bidra med.

Nytt yrke

Jan Roger Klakegg tok fatt på ny utdanning. Han skulle bli orto-

NYTT LIV: Jan Roger Klakegg har kjent på kroppen hvor viktig proteser er for å klare hverdagen igjen etter at sykdom og behandling er tilbakelagt – for voksne som for barn.

LARS-ERIK NYGAARD

pedi-ingeniør. Han ville lage proteser for andre, slik at de klarte å komme seg på beina igjen – slik han selv ville klare. I dag er han én av 19 ingeniører hos proteseprodusenten Drevelin i Bergen.

– For meg var det viktig å få noe godt ut av en situasjon jeg var havnet i ufrivillig.

Mister du ett ben, kan du hinke eller bevege deg ved hjelp av krykker. Mister du begge, blir fremtiden mer usikker. Stort sett sender de deg langt ned, ikke bare fysisk, ned i en rullestol.

– Sitter du i rullestol er det fort gjort å føle seg liten. Ikke bare er du 40–50 centimeter lavere enn alle rundt deg du kunne se i øynene før, sier Jan Roger Klakegg.

Endret selvilde

– Hver og én av oss har et bilde av egen kropp. I det bildet inngår gjerne ben og føtter. Tar du bort beina, blir bildet litt ... amputert, sier han.

Proporsjoner blir feil. Tyngdepunktet blir endret. For å kunne se deg selv som du er, må du komme over den største sorgen over ikke lenger å ha ben.

– Og da setter folk seg gjerne store mål om hvor langt de skal komme når de først har lært å bruke protesene. Da er det viktig å skape forståelse for at små delmål er minst like viktige.

Å takle hverdagen

De små målene handler om å finne ut hvordan man skal komme seg hjem med proteser, til postkassen, opp trappen, ut på tur uten å få vondt i benstumpene og klare å manøvrere en voksen overkropp med ett barn som stritter imot, på hver arm.

– Det er alltid noen jeg skulle ønske jeg kunne hjulpet mer, og jeg har ikke lyst til å ta livet av folks drømmer, sier Klakegg.

Et ukjent antall nordmenn bruker i dag proteser i en eller annen form. Protesene erstatter armer eller ben som er fjernet på grunn av ulykker, akutt skade eller sykdom. Protesene utformes for å passe den enkeltes benstumper. Deretter lærer brukeren å gjøre ingeniørenes verk til ben som kan gå i trapper, kjøre bil og gå på tur.

Ortopediingeniørene lager også støtter og korrigerer for skjevheter i kroppen. Målet er at protesebrukeren skal kunne fungere mest mulig normalt i hverdagen.

– Ser folk annerledes på deg når du har benproteser?

– Ikke hvis du har langbukse på. Med proteser er du hverken syk eller skadet lenger.

– Jeg er heldig. Jeg har funnet aktiviteter til erstatning for dem jeg ikke lenger kan gjøre. Det jeg

LARS-ERIK NYGAARD

savner mest av alt er å kunne løpe i fjellet på sauesanking. Det savnet kommer hver høst, sier Jan Roger Klakegg.

FINMEKANIKK: Protese-tilpassing er millimeterarbeid for å sikre balanse, vektfordeling og førlighet.

LARS-ERIK NYGAARD

EMNER TIL ET NYTT LIV: I hyllene hos proteseprodusenten Drevelin i Bergen ligger avstøpninger klar for å gi nytt liv til folk som har vært utsatt for dramatiske hendelser som krig og ulykker, eller medfødte misdannelser.

« Tar du bort beina, blir bildet litt ... amputert.

HAR DET BARE I KJEFTEN

Finnes det noe mer fryktinngytende enn et krokodillegap? Muligens kjeften til en hvithai. Ikke så mye annet. Men dette bildet lyver litt. Ferskvannskrokodillen, som det er snakk om her, er nemlig ganske harmløs for oss mennesker. Faktisk har den aldri forårsaket et eneste dødsfall i Australia, der den hører hjemme. Den jakter helst på fisk og smådyr og fugler. Ifølge ekspertene kan du fint svømme i nærheten uten at den vil bry seg nevneverdig. Ikke at det frister.

Og den store, stygge slektningen til ferskvannskrokodillen – saltvannskrokodillen ute ved kystområdene i nord – skal du definitivt ikke svømme i lag med. Den angriper alt som kommer i nærheten og ser spiselig ut, og tar i snitt livet av et par mennesker i året i Australia.

ETIENNE LITTLEFAIR/NATUREPL.COM

Ved Yan Calmeyer Friis

10 PÅ TOPP

Nøkkelen ligger under matten

De ti vanligste og beste gjemmestedene for ekstranøkkelen når du venter besøk, og ikke er hjemme.

1. Under matten

Alle vet at nøkkelen ligger der. Det er til og med laget sanger om det. Og likevel klarer ikke folk la være. Rene tvangstan-ken. De tror definisjonen på dørmatte er at det ligger en nøkkel under.

6. Nabo-forvirrings-trikset

Bruk hvilken som helst av for-slagene over, bare med den forskjell at det er naboens matte, postkasse etc. Funker også godt hvis innbruddstyver egentlig vil inn til naboens.

2. Over dørkarmen

Brukt av høye mennesker som er så enfoldige at de tror at innbruddstyver er småvokste og ikke når opp. Dette vet innbruddstyver, så stedet er populært, men dumt. Dessu-ten faller nøkkelen lett ned.

7. I garasjen

Her må innbruddstyven først finne garasjenøkkelen! Den kan jo befinne seg på hvilket som helst av de stedene som allerede er nevnt. En forsinkerende manøver som vekker nabolagets mistanke.

3. I blomsterpotten

Alle innbruddstyver sjekker blomsterpotten. Selv de uer-farne. Det er et av de mest populære gjemmestedene i den vestlige verden. Det er derfor smartest å legge en blindnøkkel her. Det forvirrer.

8. Hos onkel Einar

Det er aldri noe lurt å ringe på hos onkel Einar, særlig ikke sent på natt, så her må du veie for og imot. Innbruddstyver holder seg uansett unna, så det er et trygt gjemmedsted.

4. I postkassen

Funker aller best hvis postkas-sen befinner seg langt fra boligen, så innbruddstyver ikke gidder å lete etter den. Men risikoen for postkassetyver er selvfølgelig stor. En nøkkel kan gi ideer.

9. I vepsebolet

Meget preventivt, men inne-bærer at ekstranøkkel-bruke-ren ikke får tak i denne før et godt stykke ut i oktober – med mindre vedkommende har verneutstyr, selvfølgelig.

5. På bilens venstre bakdekk

Ikke verdens beste sted, men innbruddstyver forventer at bilnøkkelen ligger der, og ikke husnøkkelen, så du slipper antagelig unna med det.

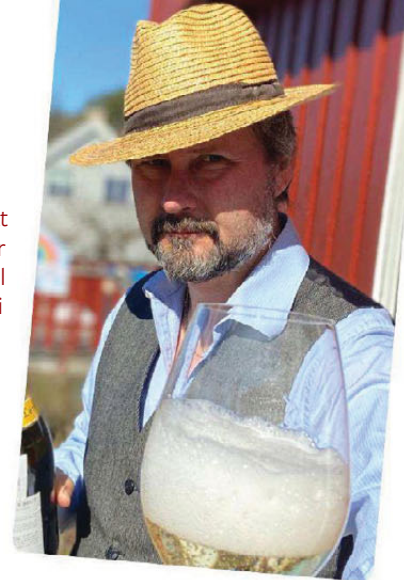
10. På taket

En utfordring for den som trenger nøkkelen og skal inn, og dessuten ikke er stige-vant (høy), men funker godt mot innbruddstyver da de ikke drømmer om at nøkkelen ligger bak pipen.

... OG SÅ BLE DET SKJENK

Ved Tom Amriati-Løvås

Alkoholen kan få frem det aller beste i oss. Men det har da hendt at brennevinet også har klart å lokke frem trollgubben som bor der inne et sted. I en ny spalte skal vi se nærmere på hvordan alkohol har fått historien til å gjøre de mest forunderlige rundkast. Og så, i akkurat den historiske skyggen, gi deg noen forhåpentlig gode tips til hva Vinmonopolet kan tilby. Vår guide i dette landskapet er Tom Amriati-Løvås, som blant annet driver podcasten DrinkFeed.

Fyll, forlis og borgerkrig på én natt

Det hvite skipets tragedie

EN KALD NOVEMBERKVELD i 1120 yrte havnen i Barfleur av liv. Den engelske kong Henrik I hadde nettopp seilt mot England etter et opphold i Normandie. Tilbake i havnen lå et skip som glitret i kveldsmørket: Blanche-Nef, Det hvite skip. Splitter nytt, og den raskeste og flotteste farkosten i kanalen, mente mange. Om bord var kongens eneste sønn og tronarving, William Adelin – bare 17 år gammel, omgitt av unge adelsmenn, riddere og kvinner fra rikets mektigste slekter.

Det var partystemning i luften. I stedet for å seile rett etter kongen, hadde William latt skipet bli liggende til kai. Det var utilbørlige mengder vin på kaien, og kronprinsen ville feste. Store tønner ble rullet om bord, og både adelen og mannskapet drakk seg etter hvert sveiseblinde. Krønikeskriveren Orderic Vitalis beskriver hvordan selv de 50 fangene som betjente årene fikk så mye vin de ville – et brudd på all sjømannsfornuft, ja all fornuft overhodet.

Så tok det av litt.

Det hvite skipet ble snart et flytende festlokale der hemningene og konsekvensutredningen forsvant på rekordtid. Da natten senket seg,

Alkoholens
forunderlige
historie

var de unge ridderne og sjøfolkene overmåte fulle av både alkohol og overmøt. De begynte å mobbe kapteinen, og krevde at han skulle vise hvor raskt skipet kunne gå. «La oss ta igjen kongens skip!», ropte de. Kapteinen som også hadde fått på plass grunnpromillen, gikk til aksjon. Full som en dupp ropte han ut ordrene. Seilene ble heist, årer satt i vannet – drevet frem av roere som knapt kunne holde en åre og langt mindre takten.

Bare noen hundre meter fra havnen smalt Blanche-Nef inn i et skjult, men velkjent skjær. Skroget revnet som et eggskall. Iskaldt sjøvann flommet inn. Festen ble til en dødsdanskamp. Skrik overtok for musikk og latter. Kanalens stolthet sank raskt, og de fleste om bord ble sugd ned i mørket. William Adelin, tronarvingen, gikk nedenom med alle de andre.

Katastrofen kastet hele England ut i en politisk krise.

Henrik sto nå uten en mannlig arving. Han tvang adelen til å sverge lojalitet til datteren sin, keiserinnen Matilda, men da han døde i 1135, nektet mange å godta en kvinne på tronen. Nevøen Kong Stefan av Blois grep makten, og det som fulgte var nærmere to tiår med bitter og blodig borgerkrig, kalt «The Anarchy».

The White Ship Disaster er mer enn en historie om et skipsforlis – det er fortellingen om hvordan en kveld med fyll kunne velte et kongedømme og kaste et helt rike inn i årevis med kaos.

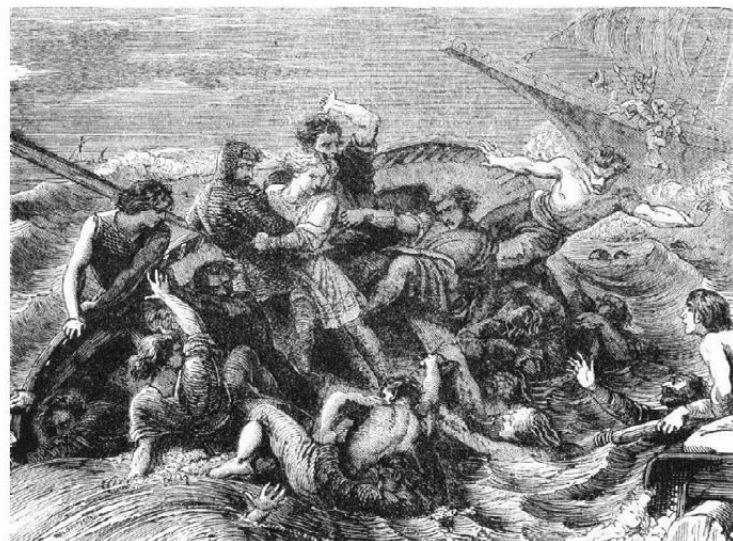
VINTIPS

Én rød og én hvit

P.A. Larsen Claret 2022 kr 214,90
Britene kalte vin fra Bordeaux for Claret, og noen hundre år etter det kjedelige forliset til Blanche-Nef var det den mest ettertraktede vinen på de britiske øyer. Denne med det norske navnet er full av røde bær, rips og solbær, myk med runde tanniner og ganske lang ettersmak. Bare husk å ikke skjenke skipperen.

William Fèvre Petit Chablis 2023
kr 299,90

En gladsak der vinmakeren deler fornavn med den druknede arveprinsen. Nydelige toner av sitrus, litt malolaktisk preg, hint av ville vekster, flott syre som følges opp av en mild frukt. Denne går til skalldyr og hvit fisk.

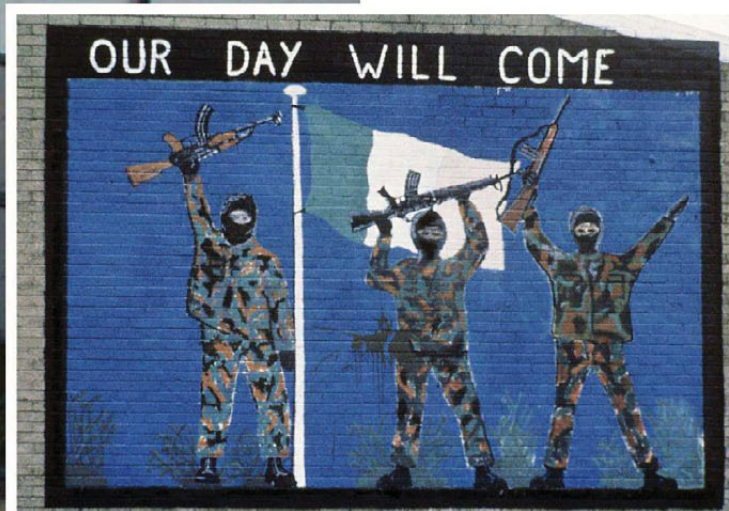

ENDRET HISTORIEN: Både tronarvinger og annet nobelt folk gikk ned med skipet. Bare én av 300 overlevde – en slakter fra Rouen som klamret seg til en planker til han ble plukket opp.

IRA-TOPPEN FREDDIE SKAR KLAR AV DET MESTE

DOBBELTAGENT: Freddie Scappaticci var sentral i IRAs korps som jaget tystere og britiske agenter i egne rekker. Trolig var han samtidig britisk etterretnings fremste agent innen IRA. Men den endelige bekreftelsen mangler fortsatt.

NTB

PÅ INNSIDEN: Mens aksjonister kjempet mot britene i de katolske områdene av Belfast, hadde britene en muldvarp plassert svært sentralt og nær toppen i IRA.

«MULDVARPEN» IRA LOT GÅ

Fortsatt skaper Freddie Scappaticci strid i Nord-Irland og Storbritannia: Mannen som skal ha jaget forrædere internt i IRA, skal samtidig ha vært agent for britene. Han drepte og torturerte minst 18 mennesker, men slapp unna alle former for straff.

Tekst: **Tore Ulbrand Johansen**

Offisielt var Frederico «Freddie» Scappaticci sjef for etterretnings-tjenesten til IRA – Den irske republikanske hæren – på 1980- og tidlig på '90-tallet. Uoffisielt var han etter alt å dømme «et gullegg»; en hemmelig dobbeltagent for britisk etterretning. «Stakeknife», som han ble

NTB

kalt, er en av de mest myteomspunne personene i hele den lange og blodige konflikten mellom Nord-Irland og de britiske myndighetene.

Gravlagt

Scappaticci ble røpet som dobbeltagent i 2003. Han levde resten av sitt liv under nytt navn og på hemmelig adresse i England, til han døde i april 2023. Han innrømmet aldri noe av alt han ble beskyldt for. Likevel skaper Scappaticci fortsatt medieoppslag og rettsprosesser i Storbritannia, og i hjemlandet Nord-Irland. Hemmelighetene rundt Freddie Scappaticci tar ikke slutt, til tross for at han selv ligger i graven.

Så sent som i slutten av juli i år avsa britisk høyesterett en kjennelse om innholdet i Scappaticci testamentet: Pårørende av Scappaticci dødsofre jobber for å finne ut mer om hvem og hva den beryktede agenten egentlig var – og om han virkelig jobbet for begge sider i krigen mellom IRA og England.

Slektningene ville ha innsikt i om Scappaticci hadde skrevet noe i testamentet som kunne fortelle om han hadde hatt britiske forbindelser. Men de pårørende ble skuffet. Høyesterettsdommer Julian Flaux uttalte i kjennelsen at testamentet må holdes hemmelig av hensyn til sikkerheten til personene som er navngitt i dokumentet, i 70 år.

Fritt frem for spekulasjoner

Det mest spesielle med Høyesteretts beslutning er at det er første gang at et testament som tilhører en ikke-kongelig person er nektet offentliggjort ved bruk av domstolen.

– Ingenting i testamentet – som er rimelig standard utformet – kan anses å være i offentlig eller medias interesse, sa høyesterettsdommer Flax til The Guardian da kjennelsen ble lagt frem.

Dermed er det fortsatt fritt frem for spekulasjoner og teorier om hva eller hvem «Stakeknife» egentlig jobbet for.

Men uansett hvem som var hans virkelige oppdragsgiver; Freddie Scappaticci var en brutal jævel, populært sagt.

Tortur uten nøling

Som IRA-medlem utførte Scappa-

ticci de groveste handlinger mot personer ledelsen ønsket å kvitte seg med, og han nølte ikke med å benytte tortur for å få frem informasjon organisasjonen var ute etter. Og som MI5-agent tok han livet av en rekke av sine egne landsmenn – mot god betaling.

Scappaticci skal en gang ha for-

talt én av fangene sine at hvis det var opp til ham, skulle fangen bli hengt opp ned i et fjøs – og ingen ville høre ham hyle mens han ble flådd levende.

Ifølge BBC var fangen Sandy Lynch – som ble reddet fra IRA-henrettelse av britiske sikkerhetsstyrker. Året var 1990, og

Scappaticcis dobbeltliv som agent i IRA nærmet seg slutten. IRAs øverste ledelse hadde fått voksende mistanke om at han ikke var riktig til å stole på, og det endte med at hele avdelingen han ledet, ble oppløst.

Men ytterligere 13 år skulle gå før han ble endelig avslørt som «Stakeknife».

Internert

Freddie «Scap» Scappaticci ble født 12. januar 1946. Faren var italiensk innvandrer til Irland, moren Mary Murray en lokal irsk jente. Familien bodde i Markets-området i Belfast der Freddie vokste opp og etter hvert begynte å jobbe som murer.

«... han reddet hundrevis og hundrevis av liv.

Scappaticci var ganske ung da Nord-Irland ble destabilisert og konflikten mellom protestanter og katolikker gikk over i en voldelig fase mot slutten av 1960-tallet. Mange aktivister ble internert av britiske myndigheter uten lov og dom i perioden som fikk navnet «The Troubles». «Scap» satt selv internert fra 1971 til 1974.

Noen år etter at Scappaticci slapp ut, ble han betalt spion for den britiske hæren. Scappaticci endte opp med å bli agent også for MI5 etter å ha sluttet seg til IRAs etterretningsavdeling. Hvordan det gikk til, er uklart.

Hans første engasjement for britene var angivelig så tidlig som i 1978. Like i forkant hadde

OPPTØYER: Katolske demonstranter og britiske politifolk havnet stadig i konfrontasjoner i Belfast. Men noen ganger opplevde katolikkene at britene var overraskende godt forberedt på hva som skulle komme.

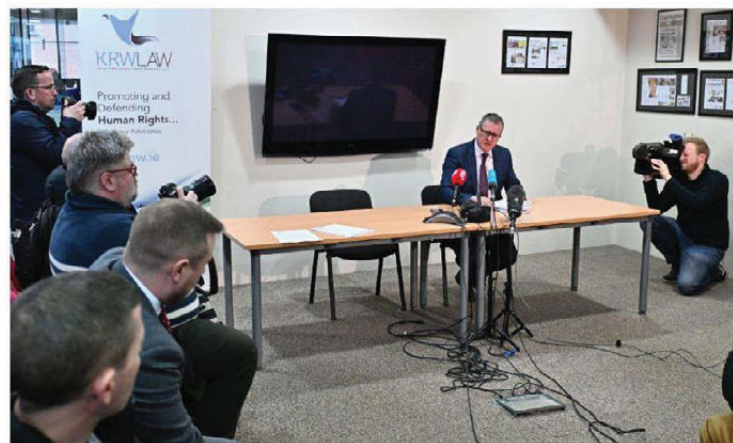
«Scap» vært i avhør hos Royal Ulster Constabulary (RUC) om en skattesvindelsak i byggebransjen. Av frykt for å bli sendt tilbake i fengsel, skal han ha gått med på å bli informant.

«Skutt i nøtta»

På 1980-tallet opererte Scappaticci i hjertet av IRA, innenfor den interne sikkerhetsenheten, der han til sist endte helt på top-

KNUSENDE DOM: Politisjefen Jon Boutcher ledet ekspertgruppen som gransket samarbeidet mellom britisk etterretning og agenter i IRA under «The Troubles». Kommisjonen slo fast at Freddie Scappaticci hadde drept minst 14 mennesker. Trolig er tallet på drap som «Stakeknife» var involvert imens han selv sto på den britiske statens lønnsliste, høyere.

KREVER Å FÅ VITE: Advokat Kevin Winters representerer pårørende av folk som ble drept som følge av virksomheten til muldvarpen Freddie Scappaticci i IRA.

pen av den paramilitære gruppens interne etterretning.

«The Nutting Squad» som IRAs interne etterretning ble kalt, hadde omfattende fullmakter. Jobben deres var å pågripe IRA-medlemmer mistenkt for å spionere for IRAs motstandere på britisk og irsk side. Utallige irer ble torturert og drept i denne jakten. Navnet fikk gruppen bestialsak nok fordi informantene de avslørte ble straffet med en kule i bakhodet – «nøtta».

En tidligere agent for britenes etterretningsavdeling i Nord-Irland hevdet i en bok i 2004 at Scappaticci, alias «Stakeknife», parallelt gikk fra å være en informant på lavt nivå til å bli en

TUSENVIS DREPT

I årene fra 1969 til Belfastavtalen (Langfredagsavtalen) ble undertegnet i 1998, ble mer enn 3500 mennesker drept, rundt halvparten av disse av IRA.

Den irske republikanske hæren IRA ble dannet så tidlig som før 1920, men i norsk sammenheng refererer IRA i hovedsak til organisasjonen Provisional IRA som brøt ut fra IRA ved årsskiftet 1969–70.

Nesten 60 prosent av dødsfallene IRA sto bak, var medlemmer eller tidligere medlemmer av den britiske hæren eller politistyrkene, mens om lag 30 prosent var sivile, blant dem sivilt ansatte i den britiske hæren, politikere, dommere og fengselspersonell, samt personer IRA mente var informanter eller kriminelle.

KRITISERT

Ekspertene i «Operasjon Kenova» ga aldri et klart svar på hvorvidt Scappaticci var en agent også for britene.

Etterretningstjenesten MI5 ble kritisert for å holde tilbake dokumenter fra ekspertgruppen. En uavhengig politienhet ettergikk kritikken, og konkluderte med at MI5 ikke «bevisst» hadde tilbakeholdt beviser i saken, men at de ikke hadde oppbevart og indeksert dokumenter relevante for saken på grundig nok måte.

svært verdifull «muldvarp» for britene – med kodenumeret 6126. I boken blir det blant annet hevdet at agenten fikk 80 000 pund i året for sine tjenester, og at pengene gikk til en konto i Gibraltar.

Drepte agentkolleger

Virksomheten i Nord-Irland på den tiden Scappaticci opererte, er blitt gjenstand for omfattende granskning, blant annet under den såkalte «Operasjon Kenova»:

En ekspertgruppe under ledelse av tidligere politimester Jon Boutcher etterforsket man historiske forbrytelser i Nord-Irland. Særlig drap og tortur ble undersøkt for å finne ut av statens rolle, MI5 inkludert.

Konklusjonen ble først presentert i fjor. Det ble slått fast at Scappaticci hadde drept minst 14 mennesker. Trolig er tallet på drap som «Stakeknife» var involvert imens han selv sto på den britiske statens lønnsliste, høyere. 18 er et sannsynlig tall.

Noen av ofrene var hans med-agenter. Scappaticci er blant annet gitt ansvar for drapene på to høytstående politimenn og en mistenkt informant ved navn Joe Fenton.

Hengt ut

Scappaticci var angivelig uvurderlig for britene, fordi hans stilling ga ham tilgang til alle de store IRA-hemmelighetene. Ifølge et tidligere IRA-medlem var enheten hans kjent i organisasjonen som «Clapham Junction,» (etter det store veikrysset i London) fordi alt gikk gjennom den.

Hans liv som agent – og enga-

– **FOR PINLIG:** Den tidligere IRA-aksjonisten Anthony McIntyre mener at Freddie Scappaticci slapp unna straff fra IRA fordi hans virke som dobbeltagent for britene var for pinlig og belastende for IRA-ledelsen å innrømme offentlig.

sjement med IRA – tok slutt da mistanken internt i IRA vokste om at noen sentralt tystet til britene.

I 1998 inngikk partene i konflikten i Nord-Irland en fredsavtale. Allerede på den tiden hadde flere irske medier kilder som rapporterte om Scappaticcis spionliv. Likevel gikk fem år før britiske, skotske og irske medier valgte å publisere historien om Scappaticcis påståtte dobbeltliv.

11. mai 2003 ble Scappaticci navngitt som «Stakeknife» i flere ledende aviser. Scappaticci nektet hardnakket. Han hevdet at hans engasjement i IRA hadde opphørt i 1990 på grunn av konas sykdom. IRA-toppen tok også rettslige skritt for å tvinge den britiske regjeringen til å erklære offentlig at han ikke var deres agent. Britene nektet.

Et års tid senere, dukket det opp et videoopptak av Scappaticci der han overfor journalister kom med ufordelaktige påstander om høytstående republikanere, inkludert Martin McGuinness, en av lederne for IRA, og senere blant annet viseførsteminister i Nord-Irland.

Kassettopptak

Fire år senere, i februar 2007, trykket avisen Belfast News Letter en artikkel der det ble hevdet at de satt på et kassettopptak der en person som skulle være Scappaticci, snakket om antallet drap han var involvert i via «Nutting Squad», samt arbeidet sitt som agent i hæren.

Den tidligere IRA-lederen forlot deretter Nord-Irland og begynte å leve under vitnebeskyttelse i England som «Frank Cowley». Han returnerte kort til Belfast i 2017 for å delta i sin fars begravelse. Scappaticci døde i april 2023 uten å bli siktet. Hans død ble først offentliggjort etter at bisettelsen hadde funnet sted.

General Sir John Wilsey, som kommanderte den britiske hæren i Nord-Irland mellom 1983 og 1990, beskrev agent «Stakeknife» som «gullegget» til den militære etterretningstjenesten under urolighetene, og at han reddet «hundrevis og hundrevis av liv».

Året etter slo ekspertteamet bak Kenova-rapporten fast at flere liv gikk tapt enn de som ble reddet gjennom agent Stakeknife's aktiviteter. □

GETTY IMAGES

HVORFOR DREPTE IKKE IRA «STAKEKNIFE»?

IRA drepte angivelig mer enn 70 personer de mente var informanter for britene. Freddie Scappaticci unnslopp.

Da Scappaticci rundt 1990 ble mistenkt for ikke å ha rent republikansk mel i posen, ble han likevel spart. Han fikk trekke seg tilbake, og ble hverken avhørt, henrettet eller straffet på annen måte.

– Han var en mann det var for pinlig å drepe. Å drepe ham var å akseptere at IRAs interne sikkerhetsenhet (ISU) hadde blitt fullstendig kompromittert av britene, hevder tidligere sikkerhetsredaktør Brian Rowan i BBC.

IRA forsto at deres interne etterretningsgruppe rommet en såkalt «muldvarp» etter en britisk politirazzia på et hus der en mistenkt britisk informant akkurat ble avhørt. Alle de eksisterende medlemmene av ISU-gruppen ble byttet ut.

Scappaticci mistet sin innflytelsesrike posisjon. De neste årene beveget han seg bare i de ytre delene av IRA, og var til liten nytte både for organisasjonen selv, og for andre.

Heller ikke da han ble avslørt som agenten «Stakeknife» i flere aviser i 2003, ble den angivelige dobbeltagenten rammet direkte. Scappaticci benektet alle påstander, og både IRA og deres politiske del Sinn Féin støttet opp om benektelsen.

En av dem som har anklaget IRA for å dekke over det som skjedde, er deres tidligere medlem Anthony McIntyre. I boken «Stakeknife's Dirty War» skrevet av Richard O'Rawes, hevder han at IRA ikke våget å gjøre noe.

– Det var en egeninteresse i IRA i ikke å avsløre ham, ikke skyte ham, fordi det ville ha reist en forferdelig masse spørsmål om IRA-ledelsen som ga ham tillit så lenge.

NTB

IRA-LEDER: Martin McGuinness var nestkommanderende i IRA og ble bevegelsens forhandler overfor britiske myndigheter inn mot inngåelse av fredsavtalen. Freddie Scappaticci hadde lite til overs for mannen som var hans sjef i IRA.

16-åringer til valgurnene

Grunnet lav valgdeltagelse og manglende tillit til politiske institusjoner ønsker Storbritannia nå å senke stemmerettsalderen til 16 år.

Tekst: **Mats Schjølberg Ushagen**

Foto: **NTB** Grafikk: **Graphic News**

Når britene går til valgurnene neste gang – trolig i 2029 – vil en ny generasjon stemmeberettigede være på plass. For første gang i historien skal 16- og 17-åringer få slippe til i demokratiet. Det har vært diskutert lenge, kranglet om i mange år, men nå er det offisielt: Stemmerettsalderen i Storbritannia skal senkes fra 18 til 16 år.

Nye ID-typer

Endringen omtales som den største demokratiske reformen siden 1969, da stemmerettsalderen ble senket fra 21 til 18. Og igjen er det ungdommen som skyver på grensene. Statsminister Keir Starmer sier det slik: Hvis du er gammel nok til å jobbe, betale skatt og delta i samfunnet, burde du også få stemme. I praksis vil det bety at ungdommer som knapt har fått utlevert sine første lønns slipper, nå kan si sitt om hvem som skal styre landet.

Regjeringen innfører samtidig automatisk velgerregistrering og godtar nye ID-typer, deriblant digitale førerkort, bankkort og veteranbevis, for å gjøre stemmegiving lettere.

Fleire land

En del av grunnen til at dette nå skjer er at valgdeltagelsen går nedover. I 2024 stemte bare 59,7 prosent av de britiske velgerne, noe som er den laveste oppslutningen siden 2001. Ved å slippe inn yngre stemmer håper regjeringen på en ny glød for demokratiet. Dette er ikke bare teoretisk, i Skottland og Wales har 16-åringer lenge kunnet stemme ved regionale og lokale valg. Der har deltakelsen blant de yngste ofte vært høyere enn blant førstegangsvelgere i 20-årene.

Østerrike, Argentina, Brasil og Ecuador lar også 16-åringer

stemme i nasjonale valg, og i fjor fulgte Tyskland, Belgia og Malta etter i EU-parlamentsvalget. Forskningen begynner å vise at unge velgere hverken er lettere å manipulere eller mer likegyldige enn de eldre, snarere tvert imot.

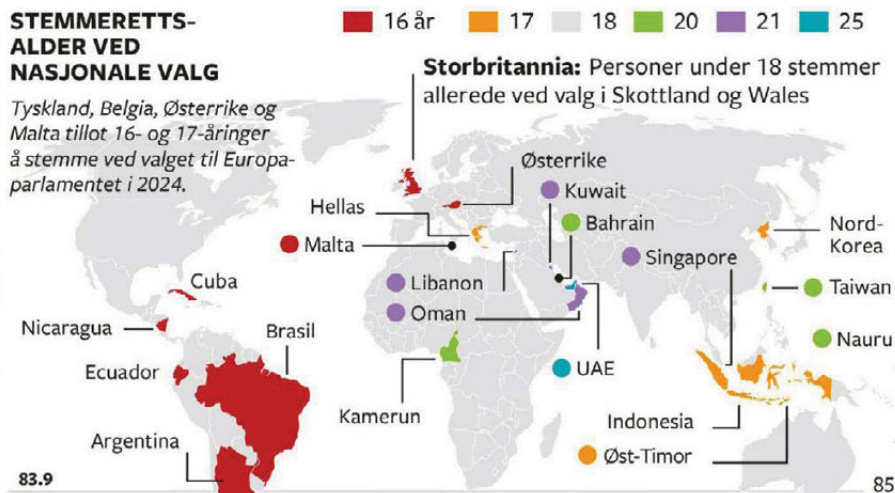
Det er likevel ikke alle som jubler. Kritikerne, spesielt på høyresiden, mener 16-åringer ikke er modne nok til å ta valg som kan avgjøre krig, skatt og klimakrise. Flere konservative hevder reformen først og fremst gagnar Labour, som står sterkere blant unge. □

Storbritannia senker stemmerettsalderen til 16

Storbritannia skal redusere stemmerettsalderen ved parlamentsvalg fra 18 til 16 år, noe som gir landet en av de laveste stemmealdersgrensene i verden. De foreslåtte endringene er ment å øke valgdeltagelsen.

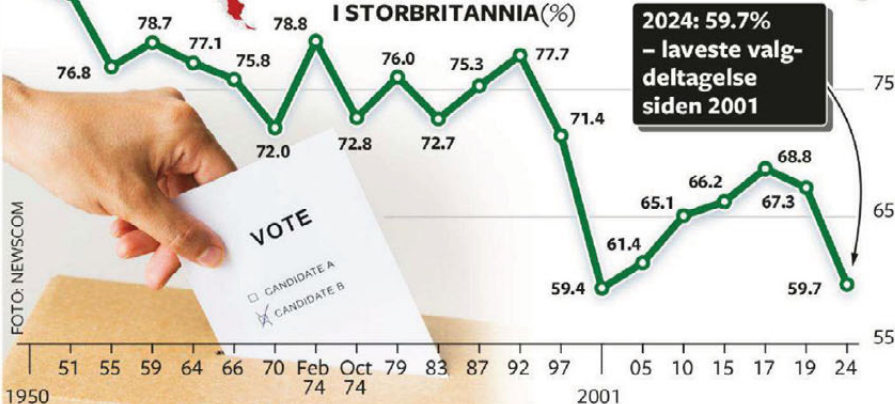
STEMMERETTS- ALDER VED NASJONALE VALG

Tyskland, Belgia, Østerrike og Malta tillot 16- og 17-åringer å stemme ved valget til Europa-parlamentet i 2024.

Storbritannia: Personer under 18 stemmer allerede ved valg i Skottland og Wales

FALL I VALGDELTADELSE I STORBRITANNIA (%)

KILDER: REUTERS, ACE ELECTORAL KNOWLEDGE NETWORK, HOUSE OF COMMONS LIBRARY

SNART STEMMEALDER:

Kritikere mener 16-åringer bare er barn, og ikke bør få avgjøre politikken.

Kaptein Sigmund Frette

TORPEDERT 3 GANGER PÅ 33 DAGER

Skipper med syv liv – tre ganger torpedert.
på 33 dager! M/T Lises dramatiske endelikt.
20 døgn på flåte med skilpadde som
hovedrett og haier som selskapsdamer.

**GULL FRA VI MENN-ARKIVET
PÅ WWW.VIMENNPLUSS.NO**

Fra Vi Menn uke 15 1962

BLODBADET: Ubåten kanon og mitraljører pepret dekket til M/T «Lise». Blodbadet kostet 12 mann livet. Først da sendte kaptein Ulrich Gräf av gårde torpedoen som gjorde slutt på skipet.

STEEN REDDER

VI MENN

SENKET FEM GANGER: Kaptein Sigmund Frette ble torpedert fem ganger, to under 1. verdenskrig, tre på 33 dager under 2. verdenskrig. Da fikk han nok av sjømannslivet.

FRISKT HAV: Motortanker Lise tålte friskt hav, men ikke tyske granater og torpedoen. Likevel ble alle av mannskapet som ikke falt for den voldsomme ildgivningen, berget.

Av kaptein **Sigmund Frette**

Bearbeidet av: **Yan Calmeyer Friis**

Kaptein Sigmund Frette sprang opp på broen.

«Jeg spurte etter radiotelegrafisten, men han var vekk.

Deretter forsøkte jeg å få kontakt med kanonplattformen akter, men uten resultat. Da jeg fikk en oversikt over ødeleggelsene med ammunisjonsrommet i flammer, den ødelagte livbåten og den grusomme, hensynsløse beskytningen vi ble utsatt for, besluttet jeg å beordre besetningen til å forlate skipet. Jeg slo stopp i maskinen og blåste «alle mann fra borde» i dampfløyten. Jeg ventet litt før jeg gjentok signalet i håp om at ubåtene ville dempe litt på den morderiske

skytingen når de fikk høre at skipet skulle forlates. Tyskerne fortsatte uanfektet.»

Sigmund Frette, prestesønn fra Frøya, oppvokst på Nesna i Nordland, valgte sjøen til arbeidsplass. Han var med da barken «Sagitta» ble senket i Nordsjøen under 1. verdenskrig og karene måtte ro i tre døgn før de nådde land nord for Haugesund. Noen uker senere lå han atter i vannet etter at Bergenskes Canis var blitt torpedert. Nå var det en ny verdenskrig, og igjen var kaptein Frette torpedomål. Denne gang gikk det ut over motortanker «Lise».

Utkikken fikk først øye på en ubåt i overvannsstilling på babord låring, bare en kabellengde borte. Han rapporterte til annenstyrmann, som øyeblikkelig ga ordre til å legge roret hardt styrbord,

samtidig som han satte alarmen i gang. Utkikken ble straks sendt ned for å melde fra til meg, men før han hadde rukket ned trappen fra broen, smalt det første skuddet fra ubåten.

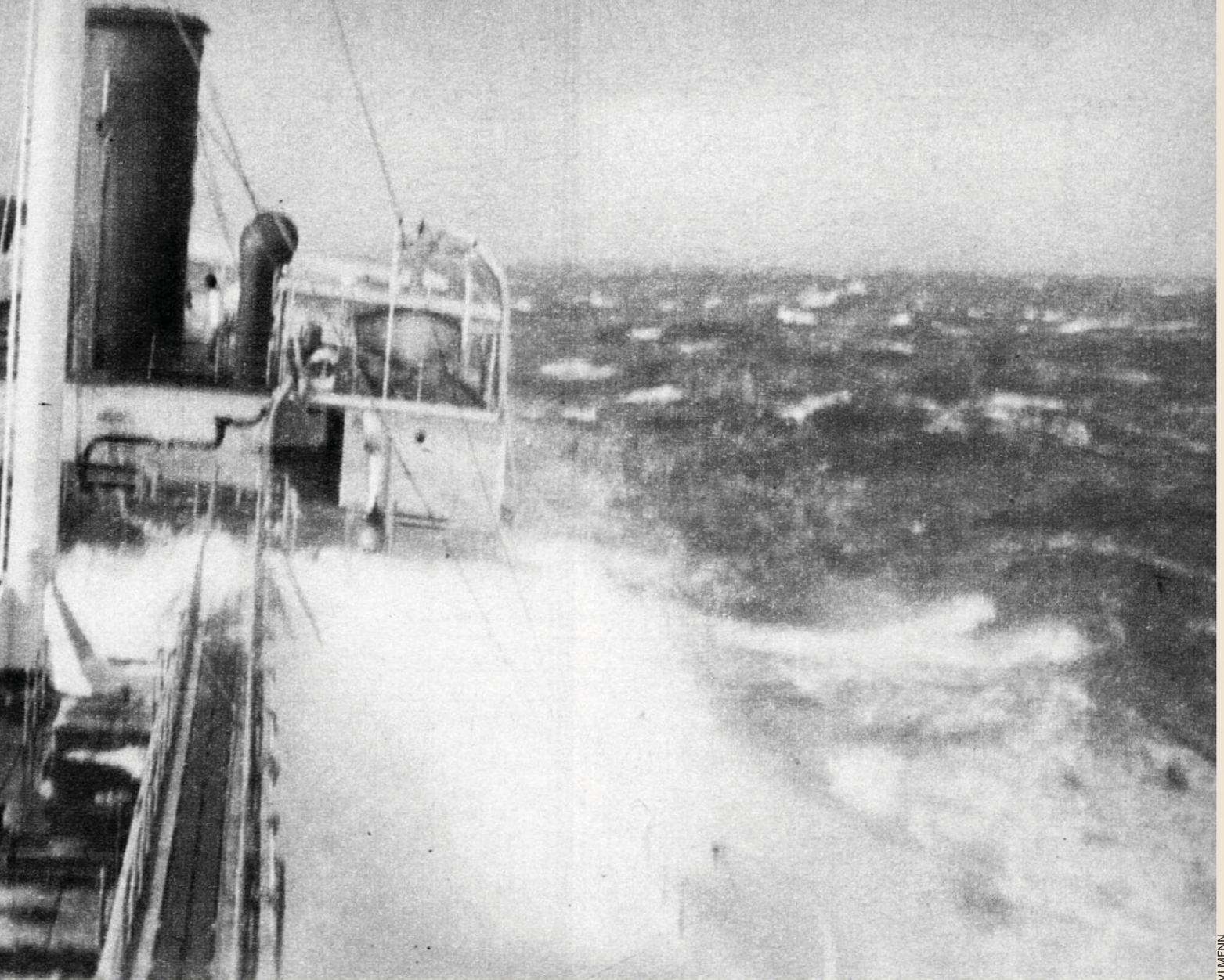
Nå fulgte en intens kanonild. Ilden ble hovedsakelig rettet mot skipets akterdel hvor de fleste av mannskapet hadde sine lugarer. Granatene eksploderte overalt, rundt kanonen, i mannskapslugarene og på båtdekket. Babord livbåt ble umiddelbart knust til pinneved og ammunisjonsrommet satt i brann. En annen ubåt dukket opp på babord side og begynte å beskytte midtskipet og broen.

Voldsomt blodbad

Slik innleder kaptein Sigmund Frette sin offisielle beretning om det som hendte rederiet Ivarans

motortanker Lise i Det karibiske hav den 12. mai 1942, for drøyt 83 år siden, i 2025. Forliset er blitt berømt – hva som vil fremgå av kapteinens beretning:

Vi avgikk fra Southampton den 19. april med ferskvannsbullast, bound for Curaçao. Etter å ha vært innom de vanlige ordrehavnene fortsatte vi vestover i konvoi. Til avtalt tid forlot vi konvoien og fortsatte alene. Dagene svant og alt gikk godt til om morgenen den 12. mai klokken 3. Det var ingen måne. Mørkt, klart vær. Vinden østlig, styrke fire, og vår posisjon 95 mil nord av Bonaire. Vi sikksakk om en kurs som var noen grader vestlig for rett syd. Annenstyrmann hadde vakt sammen med rommannen. En vakt var satt opp på toppen av styrehuset, og ved kanonen på poopen

VI MENN

sto en motormann klar.

Så braket det løs! Tyskerne nøyde seg ikke med å bruke kanonene, de spilte opp med maskingeværene og anrettet et voldsomt blodbad. Det lå døde overalt.

Kapteinen fyrer løs!

På båtdekket midtskips befant seg nå fem mann som ved et mirakel var unnskluppet fra akter-

skipet i levende live. De forsøkte å sette ut motorlivbåten på babord side, men skytingen var så voldsom at det måtte oppgis. Jeg ga karene ordre om å sette ut den lille lett båten (eller «jiggen», som vi kalte den) på styrbord side. Knappt hadde de forlatt motorbåten før den ble skutt i filler og bensintanken kom i brann.

Imens holdt jeg øye med ubå-

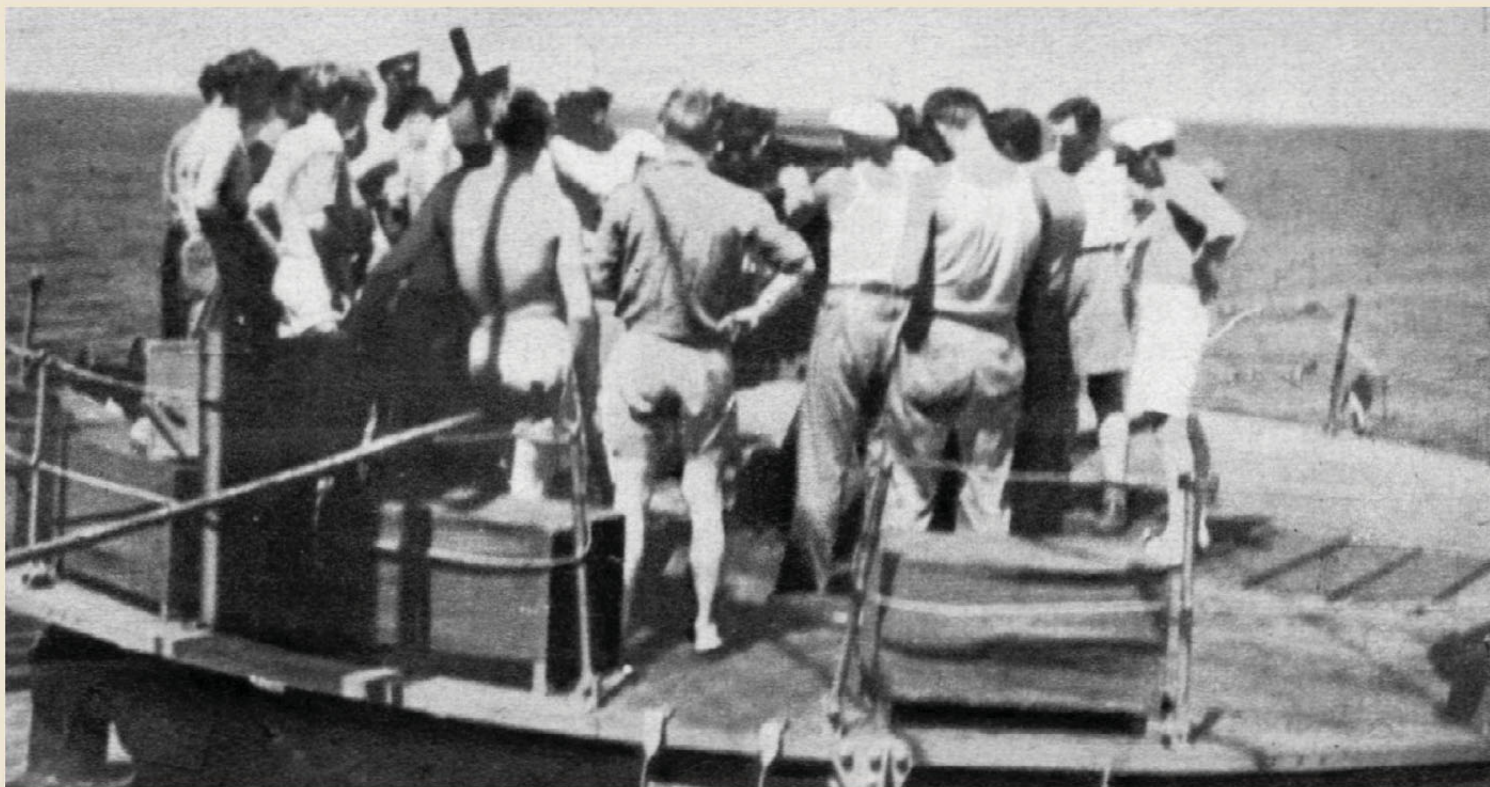
tene. Den ene befant seg mindre enn en kabellengde fra oss, rett babord. Følgelig fant jeg tiden inne til å tilbakebetale noen vekselpenger. Jeg la vårt dobbelte Hotchkiss maskingevær an fra babord broving og ga ubåten det glatte lag fra alle beltene. Sporlysene gikk rett i målet, så det ut til, men det var umulig å se om de anrettet noen større skade. Ubå-

ten innstilte skytingen mens jeg tømte maskingeværet, men fortsatte med det samme kanonaden var over.

Det var ikke mer å gjøre på broen. Jeg kastet kisten med de hemmelige dokumentene over bord og gikk ned på båtdekket. Ikke en eneste brukbar livbåt å se. Begge på babord side var splintret og styrbords bakre livbåt var vekk. Jiggen fløt fritt da fanglinen var røket. Skipet sto i flammer, men ubåtene fortsatte å skyte. Jeg kunne ikke se noen av besetningen ombord, bare annenstyrmann som hadde låret jiggen.

Vi hoppet i sjøen, begge to, og ble like etter trukket opp i jiggen. Vi rodde et stykke vekk for å komme bort fra skuddlinjen. Så la vi oss stille for å avvente begivenhetenes gang. ▶

«Jeg la maskingeværet an fra babord broving og ga ubåten det glatte lag.

VIMENN

INSTRUKSJONER: Mannskapet på M/T Lise får kanoninstruksjoner. I virkeligheten hadde nok slik bevæpning på et nakent handelsskip først og fremst en psykologisk effekt.

ARNE GUNDERSEN

M/T LISE AV OSLO: Bygget ved William Doxford & Sons Ltd., Sunderland. UK i 1931. Senket 12. mai 1942 nord av Bonaire på reise fra Southampton til Curaçao. 12 personer omkom.

Lise – vårt stolte skip – var et sørgelig skue. Det brant flere steder, mest akter, og hun lå allerede tungt i sjøen. Plutselig lød et brak. En torpedo rammet skipet midtskips og Lise begynte langsomt å synke. Akterenden gled først under vann. Like etter skyllet bølgene over baugen og så ble alt ble stille. Klokken var omtrent 04:15 om morgenen, 12. mai 1942. Det begynte å lysne av dag.

Dramatisk loddtrekning

Så snart det var lyst nok, gjennomskjulte vi forlisområdet etter overlevende. Det fløt vrakgods overalt. Vi fant flåtene. På den ene satt syv mann. De hadde kastet seg i dekning da ubåtene star-

tet bombardementet. Under en liten pause i skytingen hadde de forsøkt å få ut en av flåtene. Men akkurat da eksploderte torpedoen i skipssiden og formelig delte Lise i to.

De hadde klamret seg til malerflåten. Først da skipet var gått ned, fant de redningsflåtene og berget seg opp på en av dem.

Telegrafisten fortalte at han midt under bombardementet hadde forsøkt å sende ut nødsignaler, men apparatene var skutt i filler. Tredjestyrmannen hadde forsøkt å komme seg til kanonen akter, men nådde ikke frem på grunn av den voldsomme skytingen. Av de syv på flåten var han og elektrikeren såret. Ingen

hadde sett hvor det ble av styrbord livbåt.

Vi tok alle syv om bord i jiggen. Det viste seg snart at den vesle farkosten var overlastet, og vi besluttet derfor å vende tilbake til flåtene. Førstestyrmannen tilbød seg frivillig å gå over på en flåte, men vi ble enige om at alle usårede skulle trekke lodd om hvem som skulle gå på flåten og hvem som skulle være igjen i jiggen. Med de tre sårede ville det bli åtte mann i båten og fem på flåten. Båten skulle deretter forsøke å nå land hurtigst mulig og sende assistanse ut til karene på flåten. Et skjebnens lotteri!

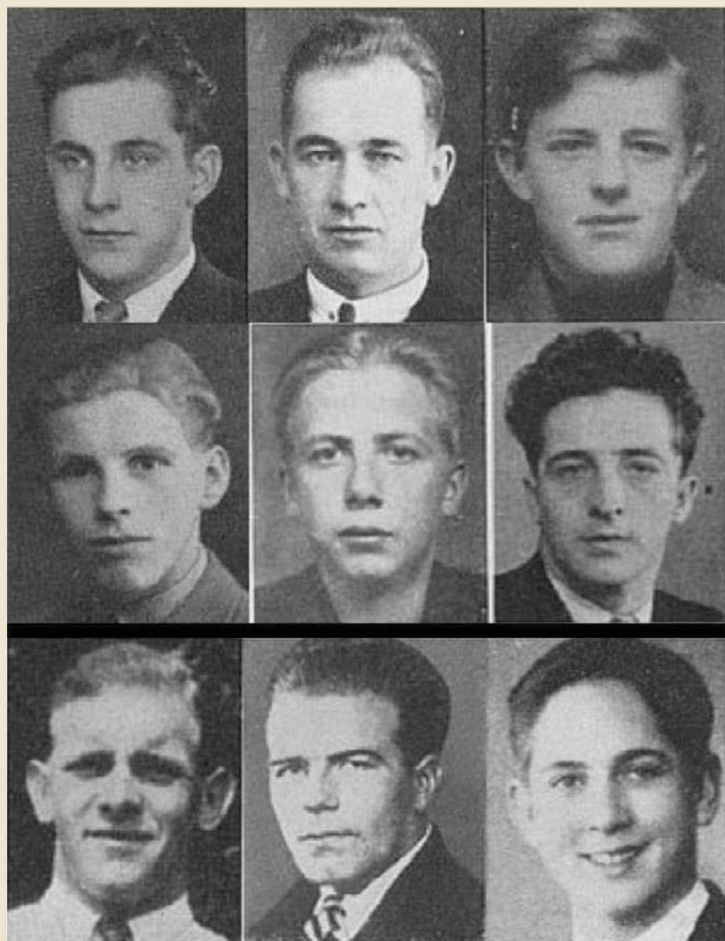
Loddtrekningen var det eneste riktige. Hadde vi fortsatt med alle

mann i jiggen, ville vi uten tvil gått nedenom og hjem. Før vi skilte lag ble alle forsyningene undersøkt og funnet i orden. På flåten hadde de dessuten en del ekstra klær og en medisinkiste.

Et nøtteskall i kuling fra nord

Vi satte seil på jiggen, forlot flåten ved åttetiden om morgenen og satte kursen sydoover. Det gikk fint den første dagen, og vi gjorde god fart. Ingen andre skip var å se. Om natten blåste det opp til stiv kuling med høy og krapp sjø.

Båtvant fra barnsben av og med seiling som hobby har jeg hatt mange friske seilaser i min tid, men den seilasen som nå fulgte, var uten tvil den tøffeste

MINNEHALLENN

OMKOM: 12 mann omkom på M/T Lise, som følge av beskytningen fra U-69. Tre briter (som vi mangler bilde av) og ni nordmenn: Øverste rad fra v: Motormann Bjørn Jorulf Kleven (24), donkeymann Gustav Adolf Johannessen (40), matros Harald Ingemar Espensen (19). Midtre rad fra v: Motormann Oddvar Kvellestad (22), smører Ole Halvor Schou (18), maskinist Per Norman Skår (29). Nederste rad fra v: Motormann Reidar Harry Seeberg (28), maskinist Sivert T. Haga (29), skytter Thomas Johannes Karlsen (20). De tre britene: Matros Neil McEwan (18), matros Charles Alexander Jones (16) og messegutt Leslie Harland (17).

20 DAGER PÅ EN LITEN FLÅTE

De fem på flåten fra M/T Lise hadde en noe mer dramatisk reise enn Frette i jiggen.

De første dagene etter forliset hadde de drevet for drivanker og ventet på unnsetning fra land. Den tredje dagen trodde de at hjelpen var nær da et fly gikk i lav høyde over flåten. Men de var ikke blitt observert.

Den fjerde dagen oppga de håpet om hjelp fra land, og begynte å innrette seg for en lengre seilas. Vannet ble rasjonert, årene surret sammen til mast og seil ble laget av seilduksstrimler. Navigasjonen måtte foregå etter stjernene om natten og solen om dagen.

Den syvende dag fikk de se en tankbåt komme styrende rett mot dem, men den sikksakket og gikk på en annen kurs – uten å observere flåten. Tankeren gikk så kloss forbi at de kunne se folkene på dekket!

Så kom uværet!

De fem i flåten måtte surre seg fast for ikke å bli skylt over bord. Da været ga seg, laget de seg en fiskeline ved hjelp av seilduksgarn. Første fangst var en liten hai som de kokte og spiste. Bedre at de spiste haien før haien spiste dem, fant de ut. Noen dager senere fikk de en kjempestørje på kroken. Alle mann måtte delta i basketball for de fikk avlivet den. Størjen smakte bedre enn haien. En stor skilpadde ble fanget og holdt i fangenskap som reserveproviant. Men en dag var dens skjebne beseglet. Den smakte godt.

Imens sloss de skipbrudne med haiene. En frekkas bet seg fast i styreåren, men måtte gi slipp etter et kort håndgemeng.

Den 20. dagen på flåten, 31. mai, fikk de se et fly langt borte. De hadde ingen forhåpninger om å bli oppdaget denne gangen heller, men plutselig skiftet flyet kurs og kom settende mot dem. Flyet forsøkte å kaste noe ned til dem, men det landet så langt borte at de nådde ikke frem med sin tungroddede farkost.

To timer senere bruste en båt opp langs flåten, en hollandsk passasjerbåt, M/S «Sokrates». De var reddet. På sin 20 dagers seilas hadde flåten tilbakelagt 700 nautiske mil. Alle var heldigvis friske og i god behold.

Onsdag 3. juni fikk det norske konsulatet i Curaçao melding om at fem mann på en flåte var blitt reddet og ville komme til Curaçao i løpet av dagen. Gjensynsleden var stor.

jeg har vært med på.

Vi lenset rett unna været med klossrevet seil for å holde styringen. Brotsjøene hopet seg opp akterut og kom fresende etter oss med toppen flerreende hvit som en tanngard. Den vesle jiggen vår ble kastet ende til værs, vippt over toppen og raset ned i kløften på den andre siden mens skavlene freste langs relingen. Noen av dem smatt over rekken og truet med å fylle båten en rekke ganger. Karene øste med alt som innhult var for å holde vår smekre lille farkost noenlunde lens.

Brotsjøene ble høyere og høyere, villere og villere. Bare vi klarte å holde styringen slik at jig-

gen ikke giret og ble kastet på tvers! I så fall var det ute med oss. Gudskjelov at noen ble tilbake på flåten. Med full last hadde det vært selvmord.

Stor takk og anerkjennelse til matros Henriksen, en gammel sjømann fra Arendalskanten. Han hadde vært ute i et uvær før. Selv om han var spekket med granatsplinter, var han en strålende kar å ha til avløsning ved roret hver gang jeg kjente at kreftene ebbet ut.

Ved daggry hadde vinden slakket så pass av at vi kunne sette kursen sydover igjen. Utpå dagen fikk vi landkjenning – det måtte være Curaçao. Vi seilte så høyt mot vinden som mulig, med vin-

den inn fra babord, men ble sendt vestover av strømmen og passerte øya et godt stykke i le. Lenget fremme skimtet vi land igjen – Venezuela!

Klokken fem om ettermiddagen fikk vi endelig skip i sikte. En patruljebåt. Vi heiste 17. mai-flagget vårt, svingte med årer og klær og heiste seilet opp og ned. Endelig dreide patruljebåten av og kom settende.

Det var noe forunderlig kjent med patruljebåten. Og ganske riktig, det var en norsk hvalbåt under hollandsk flagg. Sjefen ombord var hollender, men nestkommanderende var nordmann og de fleste av besetningen var nordmenn. De lå på patrulje

utenfor Curaçao da de fikk se signalene våre og skjønnte at vi ikke tilhørte den lokale fiskerbefolkningen. «Hvor i all verden kommer dere fra?» lød det på godt norsk.

Sjøen gikk høy, men det gikk fint å få de sårede ombord. Til slutt fulgte vi andre etter og lot jiggen seile sin egen sjø – det var umulig å få den ombord. Den virket så liten og uanselig der den vugget av sted. Utrolig at den hadde reddet oss gjennom kuling og stor sjø, det vesle skallet der!

Klokken ni om kvelden gikk vi i land – og ble sendt rett på sykehus.

Etter noen dager kom nyheten om at en livbåt med åtte mann ►

var blitt funnet i god behold. Alle fra Lise. Lettelsen var enorm. Nå gjensto bare flåten. Først onsdag 3. juni kom gledesmeldingen om at også den var funnet, med alle mann i god behold. De hadde hatt den hardeste reisen. 20 dager på en skrøpelig flåte som de måtte surre seg fast til i det verste uværet.

Den 20. dagen ble de endelig observert av et fly. Og to timer senere dukket den hollandske passasjerbåten M/S Sokrates og tok dem om bord.

Torpedert – for annen gang!

Tre dager senere fikk vi skipsleilighet inn til fastlandet. Vi skulle følge med passasjer-damperen «Crijnsen» til New Orleans.

Onsdag 10. juni befant vi oss fremdeles i Det karibiske hav, men nærmet oss Yucatán-stredet. Klokken 6:30 ringte gongongen til middag, men vi var ennå ikke ferdig med cocktailen i baren – heldigvis! Hadde vi oppholdt oss i spisesalen, ville det ikke blitt stort igjen av oss.

Klokken 6:35 kom torpedoen! Vi ble slengt hulter til bulter og måtte kave oss frem mellom bord og stoler og alskens inventar. Lukten av TNT var kvalmende.

Skipet krenget over til styrbord og begynte øyeblikkelig å synke. På vei opp på dekk huket jeg tak i et livbelte i en kasse og fant frem til livbåten som jeg var fordelt til. Kapteinen blåste i fløyten – alle mann fra borde! På babord side kom båten fint ned i sjøen, selv om skipet ennå gjorde stor fart. Hvordan det gikk på styrbord side, kunne vi ikke se.

Båten vår var lastet til ripen, 29 personer i alt, deriblant samtlige fra Lise unntatt matros Henriksen og lettmatros Fredrik Larsen, som vi håpet var kommet med i en av de andre båtene.

Utpå ettermiddagen kom to handelsskip stimende ned mot oss. Den første var en stykkgodsbåt som passerte oss. Den andre var en svær kisbåt som svingte opp for å ta oss ombord.

Alle «gode ting» er tre!

Skipet var S/S «Lebore» av Baltimore på 24 000 tonn. Jeg lot meg motstrebende overtale til å gå om bord. Intet levende liv var å se i farvannet, og Lebore seilte videre på sin kurs mot Panama-kanalen.

UBOAT.NET

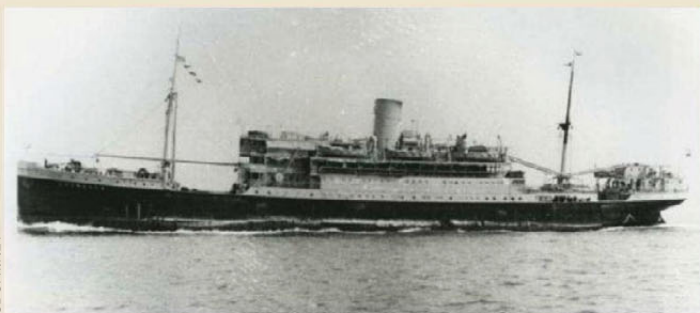
U-172: Frettes siste møte med tyske torpedoer. Kaptein-løytnant Carl Emmermann tok seg tid til en liten prat med sine ofre. U-172 var en fryktinggytende rovdyr som senket 26 skip (bildet viser et av dem), før det selv ble senket utenfor Kanariøyene i desember 1943. Emmermann tjenestegjorde ikke lenger på ubåten da, og rakk å bli en gammel mann.

UBOAT.NET

U-69: Kaptein-løytnant Ulrich Gräf og hans U-69 var nådeløs mot M/T Lise. Han senket syv skip i løpet av sin karriere, men ble selv senket av den britiske destroyeren HMS Fame utenfor Newfoundland 17. februar 1943. Samtlige 46 omkom.

UBOAT.NET

FRA ASKEN TIL ILDEN: Det nederlandske passasjerskipet Crijnsen som skulle ta Frette og hans skipbrudne mannskap til New Orleans. 11. juni smalt det, og så var galskapen i gang igjen.

Fredag og lørdag gikk uten at noe hendte. Men så ...

Søndag 14. juni klokken 2:50, midt på natten, ble Lebore rammet av en torpedo på styrbord

side. Eksplosjonen var voldsom.

Skipet krenget sterkt over og begynte øyeblikkelig å ta inn vann. I neste øyeblikk ble signalet «Alle mann fra borde» gitt, og vi

strømmet til livbåtene. Været var overskyet, mørkt, men pent.

Jeg tilhørte nr 1 livbåt. Vi hadde inntrykk av at de fleste kom seg velberget ned på vannet.

« Hadde vi oppholdt oss i spisesalen, ville det ikke blitt stort igjen av oss.

FRETTESEILAS: Det karibiske hav var rene lekegrunden for de tyske ubåtene. Av tre muligheter, ble Frette torpedert samtlige ganger.

Vi rodde vekk og traff på en flåte som var overfylt. Vi tok fire mann fra flåten, blant disse vår telegrafist Sivertsen og matros Silden fra Lise.

Like etter ble Lebore rammet av torpedo nr 2. Den traff under poopen, men skuten fløt fremdeles.

I mørket så vi ubåten, den styrte rett mot oss. På praiehold ble vi anropt fra ubåten.

– *Boat ahoy! Come alongside!*

På godt engelsk lød det fra ubåten:

– *Is the captain there?*

Vi svarte «No» – kapteinen var ikke her.

– *Where is the captain?*

– Vet ikke. Antar han er ombord fremdeles.

– *What is the name of the ship?*

– Lebore.

– *Where from?*

– Fra Baltimore.

Dermed bruste det i sjøen og ubåten stakk av. Like etter sendte den en salve mot broen på Lebore. Den var nok tiltenkt kapteinen i tilfelle han fremdeles var ombord.

Vi drev til det lysnet av dag, og

da kunne vi telle tre flåter og fire livbåter på vannet. Midt på dagen ble vi oppdaget av et amerikansk fly. Det kretset over oss et par ganger. Allerede neste dag kom et amerikansk marinefartøy og tok oss ombord.

Dermed var min tredje torpedering i løpet av 33 dager et faktum. Jeg hadde overlevd tre store forlis, og det var ikke uten en viss tilfredsstillelse jeg kunne meddele dette til min familie hjemme i Norge.

Nå var vi kommet så langt at vi kunne telle opp de overlevende fra Lise. Alle som var gått i livbå-

tene eller på flåtene, hadde overlevd, men flere av besetningen hadde fått sår og skader under de voldsomme angrepene. Det ble en stor gjenforening i havnebyen der vi ble landsatt.

Dette ble også slutten på mitt aktive sjømannsliv. Jeg hadde opplevd mer enn de fleste i løpet av et par måneder i 1942. Jeg hadde sett venner og kollegaer dø, og jeg hadde kjent på angsten for å bli liggende igjen i havet. Men jeg hadde også sett styrken i samholdet og pågangsmotet hos norske sjøfolk i krigstid. Det er minner som aldri slipper taket. □

For deg med vett
under issen

1. Hvilken kjent norsk håndballspiller (bildet) har signalisert at hun kan være på vei tilbake til landslaget?

2. Hvor ligger Norges største porselensfabrikk?

3. Hva heter bærene fra planten i soleiefamilien som ligner på blåbær – men som er giftige, noe også navnet antyder?

4. Martin Luther King jr. holdt en berømt tale foran 200 000 tilskuere i Washington D.C. i august 1963 – hva kalles den?

5. Hvilken norsk filmsuksess, hvor hovedrollefigurene var dukker, hadde premiere for 50 år siden?

6. Finnmark landforsvar ble i august oppgradert til en full brigade, med blant annet en infanteribataljon, artilleribataljon og flere spesialiserte kompanier. Hvor mange soldater vil brigaden ha, fullt oppsatt?

7. Han var selv utsatt for rasisme (hans far, som var fransk general, var fra blandingsekteskap), men brukte sitt liv til å lage mesterlige fortellinger, blant annet «De tre musketerer» – hvilken forfatter tenker vi på?

8. Hvilken berømt produsent av en meget god blended scotch whisky har en rype både i navnet og på etiketten?

9. Eiffeltårnet var verdens høyeste bygning fra 1889 til 1930, men hvor høyt er det?

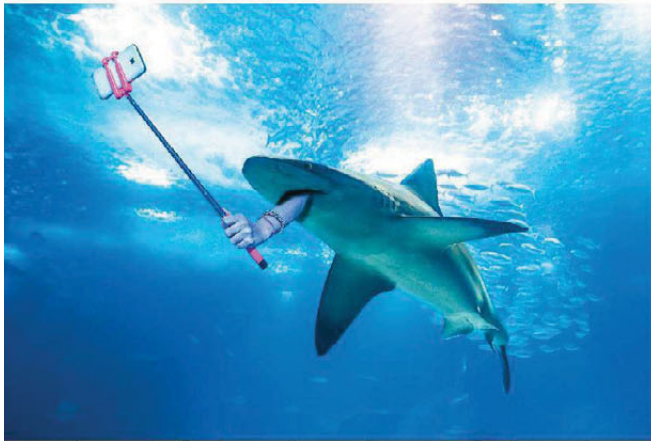
10. Et bankran på Norrmalmstorg i 1973 endte i en syv dager lang gisselsituasjon. Den dramatiske episoden fikk etter dette en betegnelse på en tilstand hvor gisler kan bli følelsesmessig knyttet til gisseltagerne. Hva heter dette syndromet?

11. Hva var det mest solgte bilmerket i Norge i 2023?

12. Hva er Norges mest populære middagsrett, ifølge undersøkelsen Middagsboken 2025?

Svar: 1: Nora Mørk **2:** Porsgrunn **3:** Trollbær **4:** «I have a dream» **5:** Flåklypa Grand Prix **6:** 3500-4500 soldater

7: Alexandre Dumas d.e. **8:** Famous Grouse **9:** 330 meter **10:** Stockholmsyndromet **11:** Tesla (marksandel på over 20%) **12:** Pizza

ANMØDE	LEDERNE	FOLK	TANKER	MYNT	HOLDE TIL	AVSE	PLAGER
↳		FOTBALL- KLUBB GLATT			STAT I USA MYNT		
→						UTE- LIGGER	PERU
TOPP				UØN- SKEDE			
FANGST- BÅT							
GASS				VRANG			UNGDOM
FORHØYE							
HALTE	SNOR	↓	NESTEN	↳	TIND	↓	KVINNE
↳			VISKE UT				GLØR TALLORD
			UKEBLAD				
SONE				ROPENE			
				INNBO			
★		↓	FEIGEST				
FINSK BY	STAR DET PENG PÅ		DRA		STØTTE		
↳			AVTA				
			FUGLEN				
FUGLENE							
HIPT							
↳		↓		★	TOSOM- HET FRUE		
TUNG				↓			
LEKE- DUKKE							
DRIKKEN							
↳							
GRESK	↓		MYKE	BØSS	↳		
↳							
ODELS- TINGET			BY I TYRKIA SETENE				
FJOLS	FEIL	↳					
↳							
SKJEB- NEN	BUNTER SÅ						
↳							
GRØFTES							
EVNELØS							
↳							
RASKET							

5						6	4	
				6				7
		3	5	2				
8					7		6	
		9						
				9	2		1	4
	1	8					2	
2				7	1			
	6			3	8	4		

3			4		2			
		1	7	3				
9						3		2
	8					4	2	6
2							1	
		3	6					
	1	9			5			8
			8	7		9		4
5								

			7				9	6
3								
	9				2	1		
			9		3			
				6	4	8		1
		2	1				3	
7			2		9	4	6	
						5		7
	5		4					

		2						
	6		9		8			
		3	1			4		2
6					5			1
	3	4				6	9	
9			4					5
7		6			9	2		
			5		7		3	
						7		

8	7				5	9	6	
			7	8	9			3
								4
				5			8	
7								6
	3			9				
6								
9			6	4	3			
	2	3	9				1	5

	2					8		1
	9		7				6	
			6					3
9	7		2	3				
	3	4			5	6	9	
7			3	2		9		5
	5	1	8					

6	2	9	4	7	1	8	3	5	1	8	9	7	4	2	6	9
7	8	3	1	4	6	5	2	6	9	5	4	1	3	8	7	2
5	1	9	6	2	3	8	4	7	3	2	6	9	1	5	7	4
2	9	6	5	7	1	4	3	8	2	6	5	4	1	3	8	7
8	7	6	4	1	2	3	5	9	7	1	8	3	6	2	9	4
3	4	1	5	8	6	2	3	7	9	5	4	1	3	8	7	2
9	3	7	4	1	5	8	6	2	3	7	9	5	4	1	3	8
6	8	7	4	1	2	3	5	9	7	1	8	3	6	2	9	4
4	2	5	9	6	3	8	7	1	4	2	5	9	6	3	8	7
1	9	3	7	5	8	2	6	4	1	9	3	7	5	8	2	6
4	2	5	9	6	3	8	7	1	4	2	5	9	6	3	8	7

8	7	2	4	3	5	9	6	1
1	6	4	7	8	9	2	5	3
3	9	5	2	6	1	8	7	4
2	4	9	1	5	6	3	8	7
7	1	8	3	2	4	5	9	6
5	3	6	8	9	7	1	4	2
6	8	7	5	1	2	4	3	9
9	5	1	6	4	3	7	2	8
4	2	3	9	7	8	6	1	5

9	6	8
3	4	5
6	1	2
7	1	3
4	2	5
5	2	8
7	9	3
1	6	9
3	4	1
2	7	9
8	9	3
1	5	2
4	6	7
3	7	4
8	2	3
5	7	9
2	8	1
6	3	8
4	5	4
9	6	1
8	2	7
3	4	6
5	7	1
1	9	3
6	8	5
2	3	4
7	1	6
4	5	2
9	6	3
8	2	7
3	4	1
5	7	9
1	6	8
2	3	4
7	1	6
4	5	2
9	6	3
8	2	7
3	4	1
5	7	9
1	6	8
2	3	4
7	1	6
4	5	2
9	6	3
8	2	7
3	4	1
5	7	9
1	6	8
2	3	4
7	1	6
4	5	2
9	6	3
8	2	7
3	4	1
5	7	9
1	6	8
2	3	4
7	1	6
4	5	2
9	6	3
8	2	7
3	4	1
5	7	9
1	6	8
2	3	4
7	1	6
4	5	2
9	6	3
8	2	7
3	4	1
5	7	9
1	6	8
2	3	4
7	1	6
4	5	2
9	6	3
8	2	7
3	4	1
5	7	9
1	6	8
2	3	4
7	1	6
4	5	2
9	6	3
8	2	7
3	4	1
5	7	9
1	6	8
2	3	4
7	1	6
4	5	2
9	6	3
8	2	7
3	4	1
5	7	9
1	6	8
2	3	4
7	1	6
4	5	2
9	6	3
8	2	7
3	4	1
5	7	9
1	6	8
2	3	4
7	1	6
4	5	2
9	6	3
8	2	7
3	4	1
5	7	9
1	6	8
2	3	4
7	1	6
4	5	2
9	6	3
8	2	7
3	4	1
5	7	9
1	6	8
2	3	4
7	1	6
4	5	2
9	6	3
8	2	7
3	4	1
5	7	9
1	6	8
2	3	4
7	1	6
4	5	2
9	6	3
8	2	7
3	4	1
5	7	9
1	6	8
2	3	4
7	1	6
4	5	2
9	6	3
8	2	7
3	4	1
5	7	9
1	6	8
2	3	4
7	1	6
4	5	2
9	6	3
8	2	7
3	4	1
5	7	9
1	6	8
2	3	4
7	1	6
4	5	2
9	6	3
8	2	7
3	4	1
5	7	9
1	6	8
2	3	4
7	1	6
4	5	2
9	6	3
8	2	7
3	4	1
5	7	9
1	6	8
2	3	4
7	1	6
4	5	2
9	6	3
8	2	7
3	4	1
5	7	9
1	6	8
2	3	4

2	7	1	4	7	8	5	3	9	6
3	7	5	6	9	1	2	4	8	8
8	9	6	3	4	2	1	7	5	5
1	6	8	9	2	3	7	5	4	1
9	3	7	5	6	4	8	2	1	9
5	4	2	1	7	8	6	3	9	7
7	8	1	2	5	9	4	6	3	1
4	2	9	8	3	6	5	1	7	2
6	5	3	4	1	7	9	2	8	2

1	9	8	7	6	5	4	3	2	1
2	5	4	3	2	1	9	8	7	6
3	6	5	4	3	2	1	9	8	7
4	7	6	5	4	3	2	1	9	8
5	8	7	6	5	4	3	2	1	9
6	9	8	7	6	5	4	3	2	1
7	1	9	8	7	6	5	4	3	2
8	2	1	9	8	7	6	5	4	3
9	3	2	1	9	8	7	6	5	4

9	6	7	2	3	8	4	5	1
6	9	4	5	6	7	1	8	3
3	1	8	9	4	5	7	2	6
7	5	6	8	9	2	3	1	4
1	3	9	4	5	6	2	7	8
8	2	4	3	1	7	9	6	5
6	7	3	5	2	4	1	8	9
4	8	2	1	6	9	5	3	7
5	9	1	7	8	3	6	4	2

				D	B	A
	A	I	K	D	D	T
		B	A	R	E	T
	M	E	I	M	E	G
			O	M	E	G
	K	I	A	J	R	S
			F	E	D	R
N	H		O			
	A	M	A	N	A	
A	U	D	M	I	A	M
I	N	N	R	I	N	G
	M	A		S	E	D
N	E	E		G	U	T
	T	R	L	L	E	
A	D	A	M	S	E	P
I	N	S	E	R	A	T
E	S	T	B	A	S	A
V	E	I	N	K	R	
K	O	E	N	S	U	D
D	R	U	K	K	E	N
E	R	R	O	R	K	R
Y	R	E	G	I	P	
K	T	I	D	S	I	E
R	O	B	O	T	A	L
K	E	S	O	L	E	I

42

Bli abonnent på Her og Nå!

**Få 15 utgaver til kun 299,-*
+ Falla-vasen fra Wik & Walsøe**

*(+ kr. 49,- i porto for utsendelse av gaven)

Bestill tilbudet nå!
Ved å sende SMS kode
HER41 til **2205**, eller skann
QR-koden med din mobil-
telefon og bestill på nett.

Kos deg
hver uke med
nytt blad fylt med
varme kjendis-
møter, kryss og
quiz!

Få oversikt
over alt som
skjer med 64
siders TV-guide
hver uke!

**Gjør som mer enn 130 000
nordmenn – les Her og Nå!**

Hver uke gir vi deg koselige reportasjer
og eksklusive bilder av kjente og konge-
lige. Du får også Norges beste TV-guide
med tittetips og hele ukens program-
oversikt. Abonnenter får også en rekke
eksklusive utgaver som ikke fås kjøpt i
løssalg.

Som abonnent får du Her og Nå til under
halve prisen av butikkpris, og i tillegg
får du bladet levert hjem uten ekstra
kostnad!

**Lækker
vase til
deg!**

NTB

Gamle spor

➤ Et 356 millioner år gammelt spor i stein kan være det tidligste tegnet på at reptiler kunne klare seg på land, 40 millioner år før forskerne trodde.

De fossile fotavtrykkene ble funnet i Snowy Plains-formasjonen i Victoria i Australia, og er så gamle at det gjør at forskerne nå tror at opprinnelsen til reptilene stammer fra slutten av devon-tiden, ikke karbontiden som man har tenkt til nå. Forskerne har ment at amnioter, gruppen som omfatter både reptiler, fugler og pattedyr, først dukket opp for omkring 320–330 millioner år siden.

Men disse sporene har tydelige avtrykk av klør, noe som tyder på at dyret som laget dem kunne leve hele livet på land. Det trengte ikke lenger dra tilbake til vannet for å legge eggene sine, en viktig milepæl i utviklingen av alt fra øgler og fugler til pattedyr og folk flest. Dyrt som dette la grunnlaget for alt fra krokodiller til mennesker.

Kilde: Nature

Firedagers-uken

DET HØRES UT som en kontordrøm, men nå har 3000 ansatte i seks land prøvd firedagers uke, og resultatene, publisert i Nature Human Behaviour, er utelukkende positive. Deltakerne sov bedre, fikk mer energi, følte seg mer tilfredse både på og utenfor jobb, og utbrenthet falt med hele 66 prosent.

Studien involverte 141 bedrifter i Storbritannia, USA, Australia, New Zealand, Sør-Afrika og Canada. Ordningen gikk ut på å jobbe 80 prosent av tiden – men med 100 prosent lønn og krav om å levere 100 prosent produktivitet. Altså: kutt én dag i uka, men øk arbeidstempoet.

Over halvparten av deltakerne rapporterte om økt effektivitet. Sykefravær og fravær på grunn av stress gikk ned. Folk tok færre pauser, hadde kortere møter og utnyttet tiden bedre.

I etterkant har 89 prosent av bedriftene valgt å fortsette med firedagers uke, viser en rapport fra 4 Day Week Global, som sto bak prosjektet. I Storbritannia har nesten tusen ansatte gjort ordningen permanent. I Dubai har offentlig ansatte fått innført firedagers uke om sommeren, og i Australia pågår nå en nasjonal debatt om hvorvidt modellen bør testes bredere.

Forskere mener effekten skyldes tre ting: bedre balanse mellom jobb og fritid, færre unødvendige møter og økt følelse av kontroll over egen arbeids hverdag. Folk jobber smartere, ikke mindre. I en tid der mange land sliter med lav produktivitet og høyt sykefravær diskuteres det nå om firedagersuka kan bli et av de viktigste arbeidslivsgrepene i vår tid.

Kilder: Business Insider

VISSTE DU AT...

... i 1977 fanget et radio-teleskop et signal fra verdensrommet som kan ha vært fra intelligent liv?

... du kan lage elektrisitet med poteter?

... bakterier kan overleve i rommet i årevis?

... menneskehåret er nesten like sterkt som stål, målt i vekt og tverrsnitt?

... det finnes planeter der det «regner» jern?

... hjerneimpulser kan bevege seg raskere enn 400 km/t?

Eldre, eldst

➤ Vi har lenge anslått alderen på universet til å være rundt 13,8 milliarder år. Men nå har et forskerteam brukt James Webb-teleskopet til å studere eldgamle galakser så langt unna at lyset har brukt nesten hele universets levetid på å nå oss, og det viser seg at noen av galaksene ser altfor voksne ut. De inneholder allerede milliarder av stjerner og viser tegn på utvikling som burde tatt flere milliarder år. Fysikeren Rajendra Gupta ved Universitetet i Ottawa mener at universet kanskje er hele 26,7 milliarder år gammelt.

Kilde: Focus Science

7000 skritt er nok

➤ Tidligere har 10 000 daglige skritt vært det gylne målet for god helse, men ny forskning viser at dette tallet er tatt ut av løse lufta. En omfattende oversikt i The Lancet Public Health, basert på data fra over 160 000 deltakere, viser at 7000 skritt om dagen vil gi betydelige helsefordeler. Det reduserer risikoen for tidlig død med rundt 47%, demens med

38%, hjertesykdom med 25%, kreft med 37% og depresjon med 22%. Også et moderat nivå på 4000 skritt daglig gir store helsegevinster sammenlignet med en stillesittende livsstil. Etter 7000 skritt flater avkastningen ut, men helsemessige fordeler knyttet til diabetes og demens øker med flere skritt.

Kilde: Focus Science

VISSTE DU AT...

... sjiraffer ikke har stemmebånd som mennesker – men kan lage dyp brumming om natta?
 ... hjernen din bruker omtrent like mye strøm som en 20-watts lyspære?
 ... verdens største vulkan er under vann?
 ... når du ser et lyn, kan du måle avstanden unna ved å telle sekunder før du hører torden? (ca. 3 sek pr km)
 ... noen blekkspruter har armer som kan tenke selvstendig?

Evig strømkilde

Kina har utviklet et knøttlite, atomdrevet batteri som kan gi strøm i 50 år, uten at det lades, byttes eller røres. Det ser ut som en liten metallklump, men er i praksis en strømprodusent som henter energi fra radioaktivt stoff. Batteriet er ikke laget for mobiltelefoner eller elbiler, men for ting som pacemakere, romsonder og utstyr som skal fungere i flere tiår uten vedlikehold.

Teknologien bygger på omdannelse av stråling fra stoffer som nikkel-63 og karbon-14 til strøm via en diamantlignende brikke. Det høres kanskje skummelt ut, men batteriet er lukket og ufarlig så lenge det ikke knuses eller rotes med. Kina er i ferd med å sikre hele produksjonskjeden selv, og satser på å bli verdensledende innen dette.

Kilde: Popular Mechanics

BETAVOLTTECH

Vitenskapelige fakta

Små, fjernstyrte instrumenter

Såkalt minimalt invasiv kirurgi gjøres via små hull snarere enn store innsnitt, og ett system lar kirurgen følge med på kloss hold.

1 Kirurgen sitter ved en konsoll der han styrer instrumenter og følger med på et 3D-bilde fra innsiden av snittet

2 Pasienten legger under kirurgirobot

3 Tre instrumenter og 3D-kamera sendes gjennom 1-2 cm store snitt til operasjonsstedet

Operasjonssalen

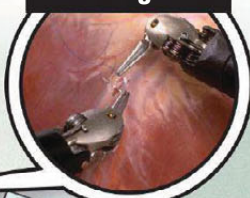
Anestesilege

Hjerte-lungemaskin
(kun ved hjerteoperasjoner)

Kirurg

Robot
styrt av
kirurgen

Hva kirurgen ser

Assisterer
skifter ut
instrumenter
etter behov

Kirurgens hender

© MCT/Bulls KILDER: Intuitive Surgical, MCT Photo Service

Rom for mer

Forskere har oppdaget en liten menneskelige-del ingen visste eksisterte. Funnet er gjort av et team ved University of Virginia, i samarbeid med amerikanske National Institutes of Health, og nyvinningen har fått navnet hemifusome. Den fungerer som en midlertidig sorteringsplass, en logistikkstasjon, for små vesikler som frakter proteiner og byggesteiner rundt i cellen. Når cellen trenger det, oppstår dette lille «rommet» for å styre kommunikasjon mellom deler av cellen. En del sjeldne genetiske lidelser oppstår når cellene ikke klarer å sortere eller resirkulere stoffer riktig, og dette kan være nøkkelen til å forstå slike prosesser bedre.

Kilder: Nature Communications

På en snurr

Sommeren kom og gikk, og plutselig var den over. Faktisk viser målinger at dagene var mer enn ett millisekund kortere enn vanlig. Dette skjer som en følge av summen av små påvirkninger på jordas rotasjon, som gravitasjonsforholdet til Månen, endringer i atmosfæriske vinder og bevegelser i jordas flytende kjerne. Smeltende polaris påvirker også rotasjonshastigheten, litt som når en kunstløper spinner raskere ved å trekke armene inn til siden.

Det betyr ikke all verdens i det daglige, men vi har systemer der selv et par millisekunder kan bety mye, blant annet GPS-satellitter og atomklokker. Vanligvis er utfordringen at jorda gradvis sakker av, men nå vurderer eksperter for første gang å innføre et såkalt negativ skuddsekund – altså trekke fra et sekund i stedet for å legge til, for å holde den universelle tiden i takt med jordas rotasjon.

Kortere dager har blitt stadig vanligere siden 2020. Forskere tror likevel at rotasjonen vil bremse igjen over tid, men forbereder seg på at uvanlig raske sommerdager kan vare i flere tiår fremover.

Kilde: Washington Post

KJENDIS: Henrik Ibsen på en av sine mange turer nedover Karl Johan – sannsynligvis på vei til Grand. Carl Størmer sikret seg et bilde uten at den store dramatiker var klar over at han ble avbildet.

NORDLYS-FORSKEREN CARL STØRMER

NORGES FØRSTE SNIKFOTOGRAF

Et krater på månen er oppkalt etter Norges første snikfotograf Carl Størmer. Hadde Størmer blitt avslørt, for eksempel av en smågretten Henrik Ibsen på vei til stamkafeen på Grand Hotell, kunne det fort blitt månelyst.

Frekk, fryktløs og fremadstormende inntok 18 år gamle Carl Størmer Kristiania sentrum i 1890-årene.

Den unge mannen var en begavet og skarp student ved Universitetet i Kristiania, og avla eksamener i matematikk, mekanikk, geologi, astronomi, botanikk, meteorologi og geografi. Men hans lidenskap lå på et annet plan.

Under en utenlandsreise hadde han kommet over et spionkamera, en liten rund sak med et lite objektiv. Kameraet kunne Størmer lett skjule på innsiden av frakken sin. Selve linsen kunne så vidt skimtes i knapphullet. Fra kameraet gikk det en ledning ned i frakkelommen, der en utløser befant seg.

Størmers lille kamera bar bud om en ny æra innen fotograferingen. Frem til da hadde fotografering utelukkende vært en høytydelig affære: De som skulle fotograferes tilhørte gjerne samfunnets elite, og ble kledd opp etter alle kunstens regler for å fremstå fra sin beste side. Foran et digert kamera på et stativ måtte de gjerne stå musestille i flere minutter, fordi datidens kamerautrusting krevde lange eksponeringstider.

Resultatet ble gjerne uttrykkløse ansikter preget av stundens alvor.

Unge Størmer var mer opptatt av å fange mennesker slik de egentlig var, og ikke nødvendigvis med den pondus og prestisje de selv ønsket å fremstå.

Kjendiser og piger

Størmers skjulte kamera inneholdt seks glassplater, forløperen til film. Etter å ha trykket seks ganger på utløserknappen måtte den unge studenten hjem og bytte til nye plater.

Carl Størmer må ha tilbrakt mye tid på Karl Johans gate. Han var hele tiden på utkikk etter datidens kjendiser, som Henrik Ibsen og Ivar Aasen, men hadde åpenbart også stor sans for unge kvinner. Størmer møtte en ny generasjon kvinner, som var ute – mange av dem åpenbart for å se og bli sett. Ved møtet av de pyn-

BLIKK FOR DAMER: Unge Carl Størmer elsket å fotografere damene. Han passet alltid på å hilse blidt og ærbødig mens han fotograferte.

CARL STØRMER: Carl Størmer som student – fra den tiden han snikfotograferte folk på Karl Johan.

tede og flanerende unge piger, trykket han på utløseren samtidig som han nikket til dem og tilbød sjarmerende smil.

Ingen av dem Størmer fotograferte skjønnte hva som foregikk. Hadde de visst hva den unge mannen drev med, ville det blitt spektakkel. Å fotografere folk ute på gaten på den måten, var helt uhørt.

Men en dag ble Størmer avslørt.

Fysikkprofessor Kristian Birke-land underviste ved Kongelige ▶

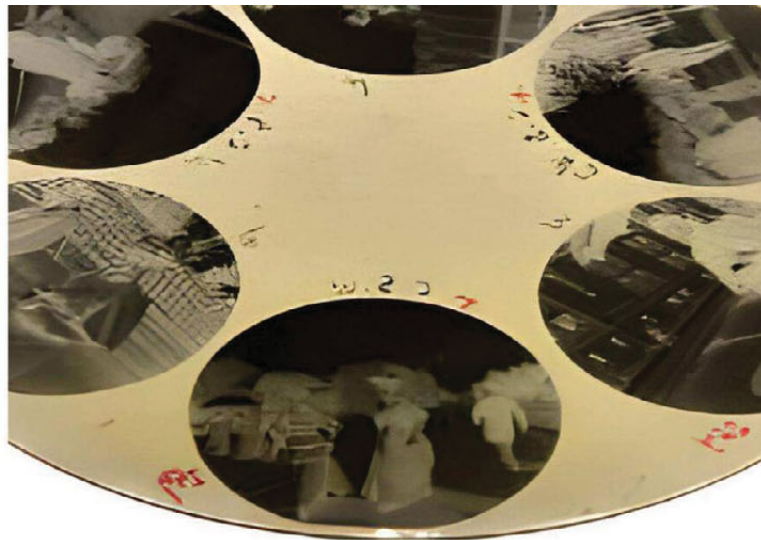
AVSLØRT: Professor Birkeland var den eneste som skjønnte hva unge Størmer drev med, og ble forbannet – noe som bildet forteller sitt klare språk om. Birkeland ble senere Størmers store forbilde og mentor i nordlys-forskningen.

Fredriks Universitet på Karl Johan, og var blant landets skarpeste hoder på 1890-tallet. Han skjønnte hva studenten Størmer drev med. Professoren ble forbannet, noe som man kan se på bildet Størmer tar av ham.

Nordlys-stjerne

Birkelands strenge mine på bildet tatt av Størmer med spionkameraet, skulle vike. Senere i livet skulle Birkeland bli Størmers mentor og store forbilde i utforskningen av nordlyset.

For etter hvert brukte Størmer tiden sin på mye annet enn å snikfotografere folk på Karl Johan. Carl Størmer viet meste-parten av sitt liv til utforskning av nordlyset i håp om å kunne avsløre hemmeligheten bak dette fenomenet. Professor Kristian Birkeland fikk allerede i 1899 bygd et observatorium på Haldde ved Alta, og det var dette samme område Størmer – som nå var

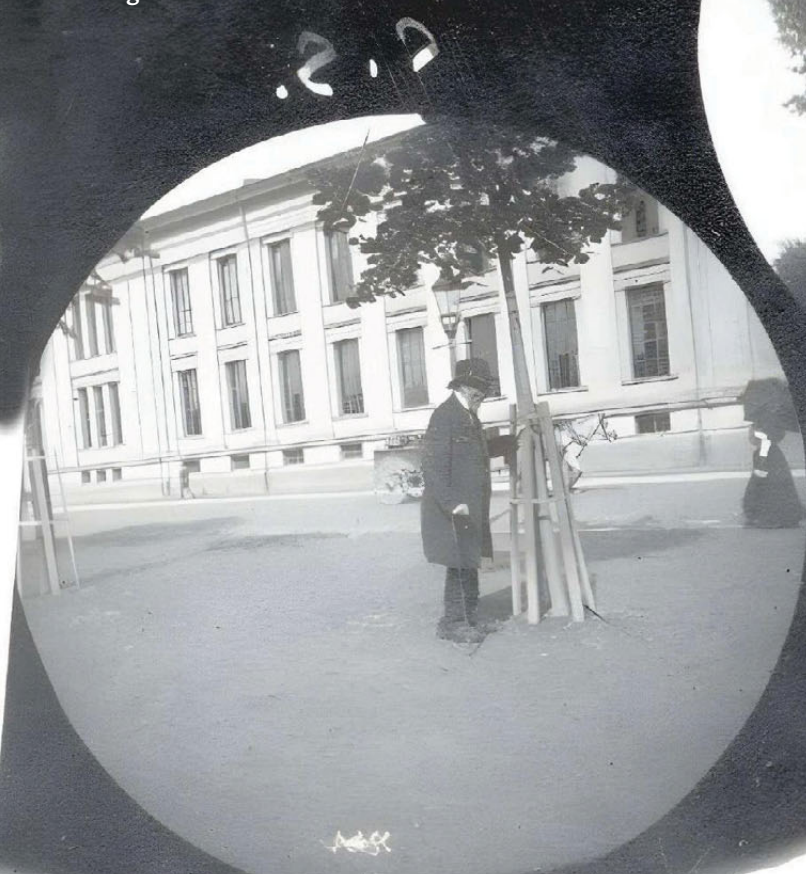

GLASSPLATER: Slik så glassplatene med bildene ut. Det var plass til seks av gangen, så Størmer måtte hjem og bytte plate etter seks eksponeringer.

KARL JOHAN: Masse folk på Karl Johan – sannsynligvis tatt 17. mai. Men folk flest, uansett anledning – spesielt «pigene», pyntet seg når de dro til byen for å spasere langs Oslo hovedgate.

SLITEN DIKTER: Ivar Aasen, nynorskens far, var en eldre herre da Størmer fotograferte ham. Aasen måtte hvile seg inntil et tre på en av sine turer langs Karl Johan.

UKJENT

blitt professor – gjennomførte sin første nordlys-ekspedisjon i 1910.

Størmer publiserte det første nordlysatlasen – en viktig lærebok for alle som ville undersøke naturfenomenet. Et av de store og kontroversielle spørsmålene for 100 år siden, var nordlysets høyde. Størmer fastslo at nordlyset er på sitt meste intense i en høyde på 100–150 km, men at det

ofte beveger seg i en høyde på 200–300 kilometer over bakken. Tre år på rad, i 1915, <16 og <17, foreslo medlemmer av den svenske nobelkomiteen å tildele Carl Størmer og Kristian Birkeland Nobelprisen i fysikk for deres innsats innenfor kosmisk fysikk.

Noen nobelpris ble det aldri. Komiteen ble anklaget for å ikke ha tilstrekkelig kompetanse

innenfor dette feltet. Birkeland døde i 1917, og dermed var delt Nobelpris ikke lenger et tema. Carl Størmer fikk oppleve å bli utnevnt til Ridder av 1. Klasse av St. Olavs Orden, og han ble medlem av Royal Society i London, det franske akademiet for forskning, og æresdoktor ved en rekke universiteter i Europa.

Naturlig

Carl Størmer var ikke ferdig med å fotografere, enda han for lengst hadde plukket spionkameraet ut av frakken. Nordlys-jegeren konstruerte de første brukbare nordlyskameraene som ble brukt over hele verden. Disse var faktisk det viktigste nordlysinstrumentet frem til romalderen, ifølge professor Alv Egeland, som har skrevet en biografi om Carl Størmer.

Bildene fra spionkameraet,

SPIONKAMERA: Det var et kamera av denne typen som Størmer hadde gjemt inne i frakken. Linsen stakk ut av knapphullet og utløseren befant seg i enden på en snor han hadde strukket ned i lommen.

mer enn 500 i tallet, ble ikke viet samme oppmerksomhet. Etter å ha ligget urørt i mange år, ble bildene for første gang vist offentlig i 1935. Noen priser for sitt virke som snikfotograf på Karl Johan fikk han aldri, men også her satte han spor etter seg. Bildene fra hovedstadens paradegate er unike, og viser folk fra slutten av det forrige århundre på en helt annen og mer naturlig måte enn hva vi er vant til å se fra denne tiden. Norges første paparazzi døde i 1957. □

«**Hadde de visst hva den unge mannen drev med, ville det blitt spektakkel.**

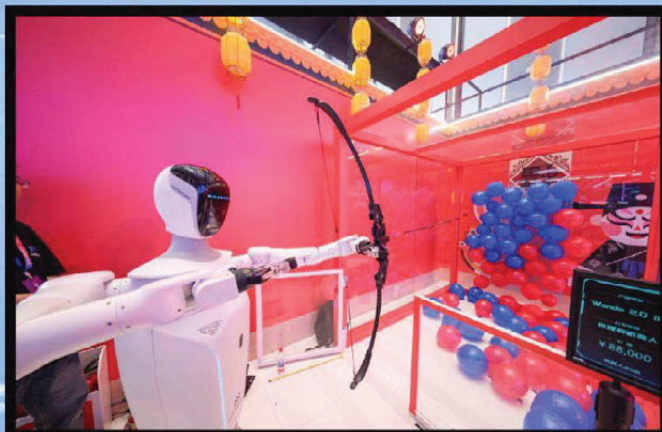
ROBOTENE INNTAR ARENAEN

Det viktigste er ikke å vinne, men å utvikle, for sikret de involverte under tidenes første «Robot-VM» (World Humanoid Robot Games). Lekene fant sted i Beijing i august, med mer enn 500 konkurrerende roboter i 26 ulike grener – alt fra boksing, bueskyting og fotball til husrengjøring og medisin-sortering.

Kina ser på roboter som en mulig del av løsningen på problemene som venter i fremtiden, med en stadig eldre befolkning og færre arbeidere. I vår lanserte kinesiske myndigheter et fond på 1 trillion (!) yuan (cirka 140 milliarder dollar) til utvikling av roboter og AI.

«De robotiske leker» ga Kina anledning vise frem sine metalliske muskler som verdensledende på området. Robotene til Unitree Robotics og X-Humanoid, begge kinesiske selskaper, dominerte blant annet stort på friidrettsbanen. Helt klare til å overta idrettsverdenen er de nok ikke, heldigvis. Vinnertiden på 1500 meter ble 6.29. Imponerende, men like fullt løper Jakob Ingebrigtsen nesten dobbelt så fort. En og annen bokse-robot kortslettet i kampens hete, og fotballkampene var preget av møljespill som ikke en gang hadde skremt Haugesund eller Godset.

FOTO: CHINA NEWS SERVICE/VCG/GETTY IMAGES

Toppløs

De to kompisene ringtes på en varm sensommerdag.

– Skjer det noe spennende borte hos deg? spurte den ene.

– Tja, sa den andre, – naboen med de store puppene soler seg toppløs i hagen igjen. Skulle bare ønske at kona hans ville gjøre det samme!

Søsken-kjærlighet

– Jeg er skikkelig sur på tvillingbroren min.

– Hvorfor det?

– Fordi jeg oppdaget at han hadde meg lagret på mobilen sin som «Reservedeler»!

Flodhestkuren

De to venninnene satt og diskuterte alle de feilslåtte slankekurene de hadde prøvd.

– Vet du hva vi kan lære av flodhesten? sukket den ene.

– Nei?

– At det er plent umulig å gå ned i vekt ved å bare ete grønnfôr og svømme!

Dårlig nyhet

– De gode nyhetene er at jeg gjorde en grundig undersøkelse av prostataen din, og den kjentes helt perfekt ut.

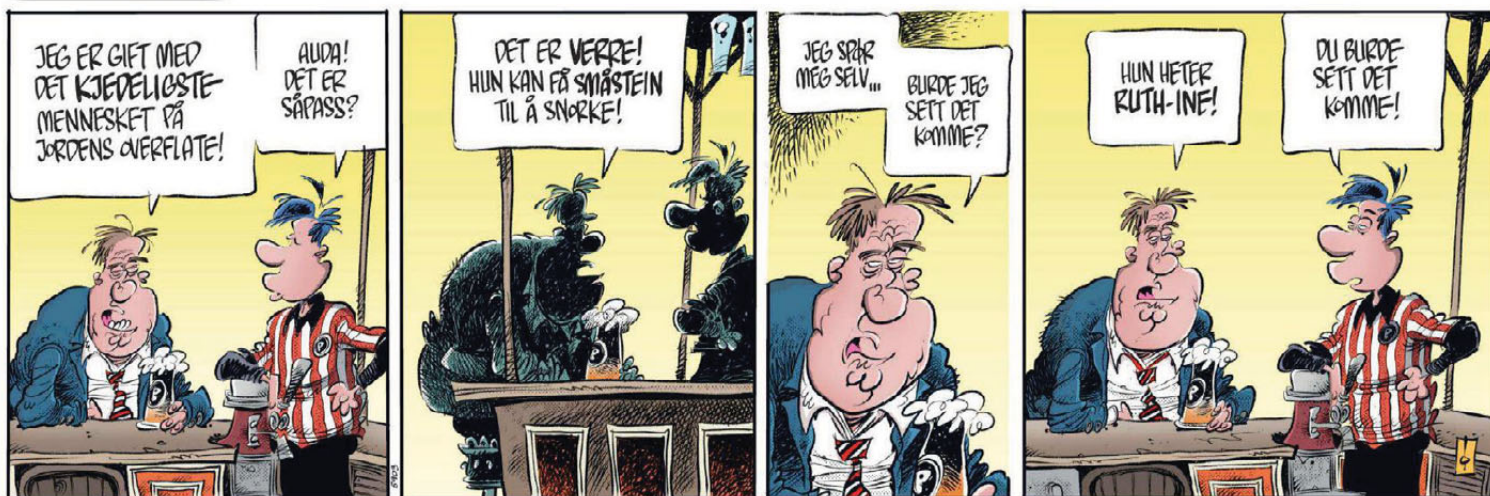
– Åh, det er en lettelse! Men hva er de dårlige nyhetene?

– De er at jeg kom gående inn fra gata for en halvtimes siden, og ikke har noen som helst medisinsk utdannelse.

OPPGULP

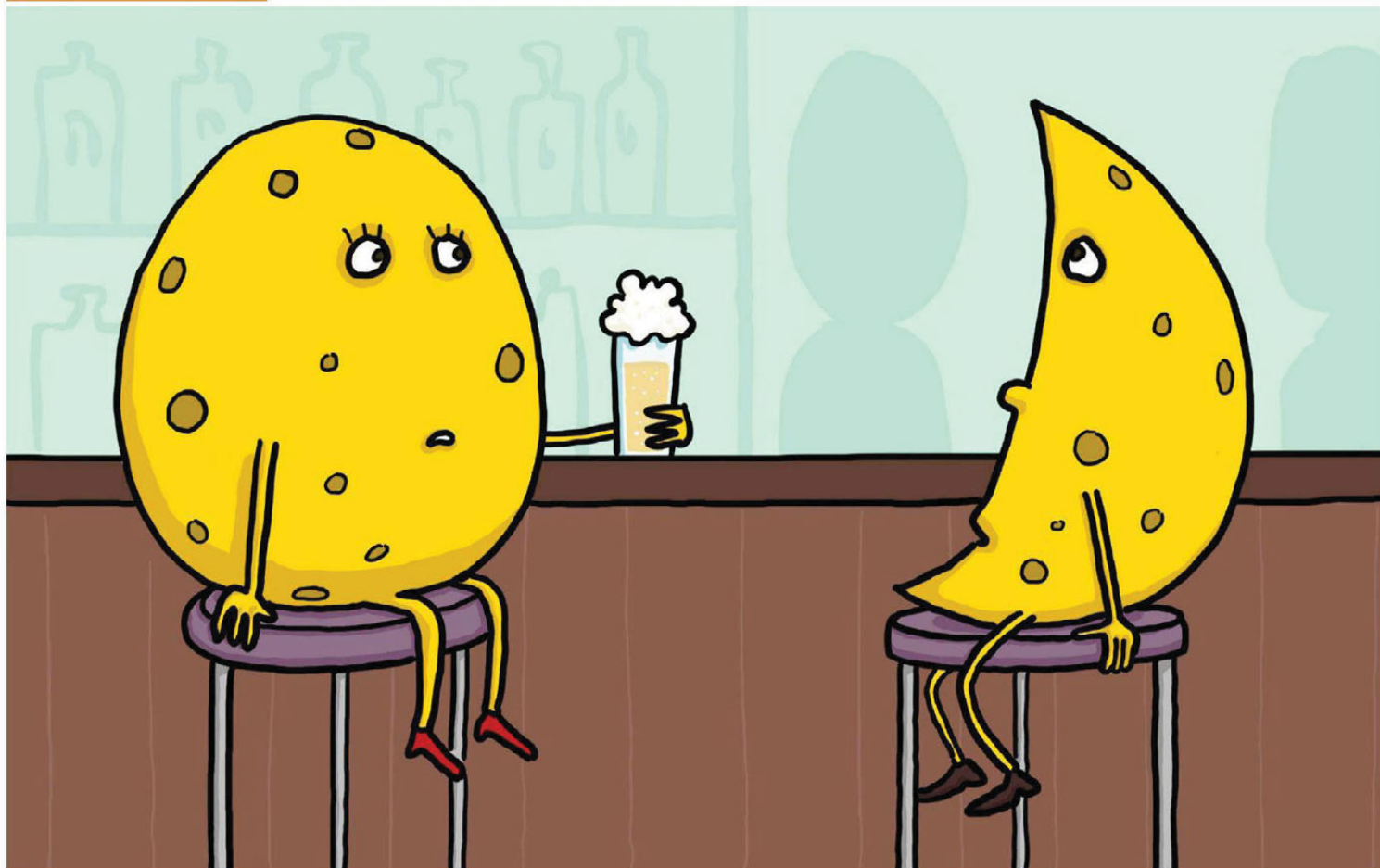

PANOLIS

PANOLIS

Månhild synes ikke daten er der fullt og helt for henne

Ess i ermet

Temperaturen begynte å bli høy ved pokerbordet.

– Hvor fikk du de essene fra? knurret den ene spilleren.

– Det var vel den samme plassen som du fikk de kongene fra, svarte den andre, – for jeg visste hele tiden at du var en falskspiller!

– Hvordan kunne du liksom vite det?!

– Fordi jeg slett ikke delte ut noen konger til deg!

Ineffektiv leting

Politimannen kom løpende inn i ei skikkelig bule på byens verste østkant.

– Jeg ser etter en kar med ett øye, sa betjenten til bartenderen.

– Vel, sa bartenderen uforstyrrelig, – du finner ham sikkert mye forttere om du bruker begge!

Viktig spørsmål

– Veier promp noe, mamma?

– Nei, det gjør den ikke, vennen min.

– Søren òg, da har jeg nok bæsjet på meg!

Klarsynt kjæreste

De to blondinene var på bar sammen.

Men da den ene skulle ringe kjæresten, fant hun ikke umiddelbart mobilen i sin meget innholdsrike veske. Derfor ba hun om å få låne venninnas mobil et øyeblikk.

Etter å ha slått nummeret og snakket med kjæresten en liten stund, la hun på og ga mobilen tilbake til venninna, myk i blikket.

– Tenk, sjelevenner og sann kjærlighet eksisterer faktisk! sukket hun, – han sa «hei, kjæreste», og visste altså at det var meg før jeg hadde rullet å si et eneste ord!

FLISESPIKKER!

© Øyvind Sagäsén

Oppturer

– Dette med valget nå ... Jeg synes folk har vært altfor negative til den regjeringen vi har vært utstyrt med de siste fire årene.

– Du mener at den faktisk har gitt oss noen oppturer?
– Så klart! Renta har gått opp, skatter og avgifter har gått opp, strømmen har gått opp, drivstoffprisene har gått opp ...

Selektiv hukommelse

Ekteparet feiret gullbryllup sammen med en stor fest.

– Hvordan er det nå når dere er pensjonister, sa en av mennens kompiser til ham utpå kvelden,
– husker din kone godt fremdeles?

– Det er et godt spørsmål, svarte mannen, – for hun husker ikke passordet hun laget på PC-en i går, men hun husker forbanna godt hva jeg sa ti over halv fire den tredje november 2011!

Feilskapt

– Jeg har problemer med å skulle være religiøs, sa den ene veninna til den andre.

– Hvorfor det?
– Fordi Gud har puttet alle vitaminene i frukt og grønnsaker, og ingenting i hvitvin eller sjokolade!

Helt pumpa

Ei jente kom syklende til en bygdedans.

Hun satte sykkelen opp langs veggen til danselokalet, men den veltet med bråk og skrammel bare noen sekunder senere.

– Besvimte den? spurte en vittiger som stod på trappa og røykte.

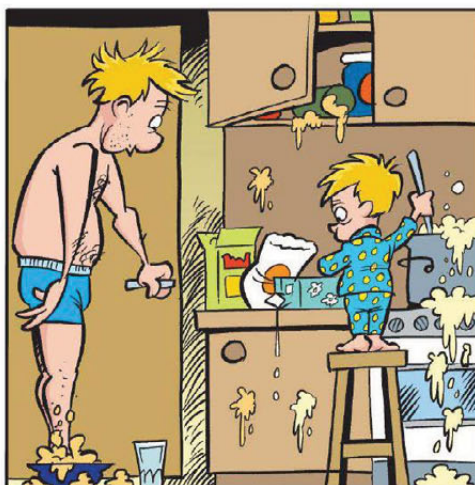
– Kanskje det, sa jenta, – og det hadde du også gjort hvis du nett-opp hadde tilbragt en time mellom beina mine!

Rute 10

av Børge Lund © B. Lund/distr./strandcomics.no

Irsk full

To irer satt og snakket sammen på bar.

– De sies, sa den ene, – at de fleste får problemer med hukommelsen over 1,5 promille. Men hvor mye må man egentlig drikke for å få 1,5 i promille?

– Jeg antar, sa den andre, – at jeg måtte holdt opp med å drikke i rundt 24 timer.

Tids- besparende

Gamle onkel Erling tok ubedt på seg ansvaret med å gi nevøen noen visdomsord med på ferden i nevnte nevøs 18-årsdag.

– Legg deg dette på minnet, gutt, brummet onkel Erling, – det er ingen vits i å gå hen og gifte seg. Du sparer mye tid og ergrelse ved heller å finne noen du ikke liker, og så gi dem et hus!

Forsøk på bestikkelse

Politifolkene slo inn døra til det lille trykkeriet med ram-bukk og veltet inn i lokalet.

– Du er arrestert for falsk-myntneri! ropte den ene av dem til mannen ved trykkpressa.

– Vent nå litt, sa mannen, – hva om dere bare tar med dere den pallen med 300-lapper der borte, og så glemmer vi hele greia?

Latskap i verdensklasse

– Kona mi er helt utrolig lat.

– Hvor ille er det?

– Det er så ille, at hvis latskap hadde vært en OL-gren, så hadde hun sørget for å komme på fjerdeplass, så hun hadde fått en anstendig plassering, men samtidig slapp å slepe ræva opp på pallen!

V TRUE CRIME

TERRORIST MED TELEFON

Aldri har det norske samfunn opplevd en verre «telefonterrorist» enn Svend Høgda. Den tykkfalne mannen kunne drive dommere fra forstanden og politifolk inn i døden.

Tekst: **Tore Ulabrand Johansen**

Noen minutter over halv fem om ettermiddagen mandag 6. august 1990 ringte telefonen hjemme hos sorenskriver Are Kobro i Namdal. Sorenskriveren kjente godt stemmen i den andre enden av telefonlinjen.

– Dette skal bli morsomt, sa Svend Høgda.

Omflakkende

Høgda var født i Lier i 1948, men som vokste opp i Løten i Hedmark sammen med sin mor og stefar. Og selv om han var norsk, skulle han for det aller meste operere fra Sverige, dit han flyttet på slutten av 1960-tallet.

Svend Høgda var bare i 20-årsalderen da han begynte med sin terror mot sakesløse personer over telefonen. Rundt 1976 hadde virksomheten blitt så omfattende at Høgda begynte å bli kjent for allmennheten.

Allerede i 1977 fikk han sin første dom.

Nord-Østerdal herredsrett dømte Høgda til 110 dagers fengsel for en rekke tilfeller av telefonterror. Høgda påsto senere at politifolkene som etterforsket den saken, hadde behandlet ham brutalt, de skulle blant annet ha holdt hodet hans under vann så lenge at han holdt på å kveles, hevdet han.

Hvis Høgdas påstand er riktig, kan den kanskje romme årsaken til at hans frenetiske aktivitet med å plage og lure mennesker i hovedsak rettet seg mot politi og rettsvesen.

«Høgda-trening»

Politiet ment at Høgdas virksomhet i en periode var så omfattende at politistudenter fikk opplæring i «Høgda-samtaler» under utdannelsen på Politihøgskolen i Oslo.

– Han ringte mye, det er sikkert og visst. Selv kunne jeg ▶

TOE

TILSTO OG TRAKK

TILSTÅELSENE: Svend

Høgda er Norgeshistoriens kanskje mest beryktede telefonterrorist. Hans aktivitet var nær ved å koste liv. Her med forsvarer Morten Kjensli (t.v.)

mistet livet på grunn av ham, sier den tidligere politimannen Geir Ellefsen til Vi Menn. (Se egen sak)

Den som ble aller mest plaget, var utvilsomt sorenskriver Are Kobro.

Telefonen augustdagen i 1990 var begynnelsen på en voldsom aktivitet fra Høgda side:

Rett etter at han hadde lagt på,

ringte to oljeselskaper og lurte på om Kobro hadde bestilt olje.

En drøy time senere ringte bergingsfirmaet Falken, de skulle hente Kobros bil.

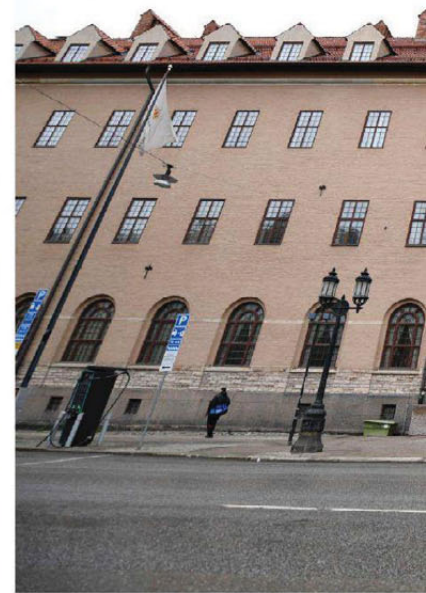
20 minutter senere var Høgda igjen på tråden.

– Nå kaster jeg en granat inn gjennom vinduet ditt, sa han.

Det gjorde han heldigvis ikke, men Kobro fikk likevel hverken

FREMSTE OFFER: Sorenskriver Are Kobro i Namsos fikk på det verste 1000 telefoner som kunne spores tilbake til Svend Høgda i løpet av ett år. – Stemmen hans er hysterisk og på bristepunktet, fortalte Kobro.

fred eller ro resten av kvelden. Grong Bilservice tok kontakt for å taue bort bilen hans, etter hvert dukket det opp flere kranbiler i

samme ærend. En av sjåførene hadde kjørt 18 mil fra Rørvik på grunn av Høgda eskapader.

I løpet av ettermiddagen og kvelden fikk Kobro 20 telefoner, og da Høgda litt over klokken 22 om kvelden ringte og sa han nå gikk forbi sorenskriverens hus, rev Kobro ut telefonkontakten.

På nervene løs

– Det går på nervene løs etter hvert, jeg sover dårlig om natten. På jobben er det problemer med å konsentrere seg, fortalte sorenskriver Arne Kobro til VG etter de dramatiske timene.

Som sorenskriver kunne han ikke koble ut telefonen sin. Han var tvunget til å ta svare på oppringninger selv om han sikker på at det var Høgda som ringte.

Og Høgda ringte ofte.

I løpet av et års tid fikk Kobro over 1 000 oppringninger hjem til seg. På et tidspunkt var Høgda så opphisset at sorenskriveren fryktet at han ville gjøre alvor av truslene om å sprengte boligen hans i filler.

– Stemmen hans er hysterisk og på bristepunktet, fortalte Kobro.

Svimlende regning

Bare et par måneder tidligere, i juni 1990, var Høgda blitt funnet skyldig i 55 tilfeller av telefonterror utført fra Sverige. Men Stockholm tingsrett hadde utsatt selve straffeutmålingen fordi man ven-

GORM KALLESTAD/NTB

OSCAR OLSSON/TT

ROMSDALSMUSEET

STILT FOR RETTEN: Tinghuset i Stockholm ble Svend Høgda scene under rettssaken sommeren 1990.

MÅTTE TA TELEFONEN: Telefonapparatene på 1970- og 80-tallet hadde ingen nummervisning, og som sorenskriver måtte Are Kbro alltid ta telefonen når den ringte.

tet på den endelige rettspsykiatriske rapporten. I mellomtiden var Høgda sluppet fri fra varetekt.

Ikke lenge etter kastet Høgda seg igjen over en telefon, nå fra en campingplass utenfor København dit han hadde stukket uten tillatelse da han slapp ut av fengsel. I løpet av en måneds tid gikk han her eller mindre amok – telefonregningen hans beløp seg til 10 000 kroner, en solid sum for 35 år siden.

En snau uke etter at Høgda nesten hadde plaget vettet av sorenskriver Are Kbro, fikk togleder Tor Grindvold ved NSBs persontrafikkdivisjon i Trondheim en telefon. Innringeren fortalte at en togovergang var sprengt i stykker.

Høgda hadde ringte inn om tog før: Så langt tilbake som i 1981 havnet han i søkelyset etter at NRK Dagsnytt ble lurt til å sende ut en dramatisk melding om at nattoget fra Bergen til Oslo hadde

sporet av og at flere personer var drept eller hardt skadd.

Samme kveld rykket Norsk Luftambulans ut til passasjerskipet «Stena Saga» på grunn av en falsk melding om at en person måtte ha øyeblikkelig hjelp.

Falske dødsbudskap

Svend Høgda hadde praktisk talt ingen grenser for hva han kunne finne på, og hvor jævlighan kunne oppføre seg over telefon.

Falske dødsmeldinger strømmet inn til politi- og dommerfruer. Meldingene gikk i hovedsak ut på at deres ektefeller var drept eller hardt skadet.

– I et tilfelle snakket han med en sønn i huset, og fikk vite at moren lå på sykehuset etter en alvorlig kreftoperasjon. Da ringte Høgda til henne på sykehuset og sa at mannen var drept. Ti minutter senere fikk hun beskjed om at mannen var i live likevel, men da nektet hun å tro det. Senere fikk

hun problemer med å svare i telefonen i det hele tatt, fortalte et annet av Høgdas «yndlingsofre», politibetjent Thorstein Hansen i Trondheim som vitne i retten.

Selv fikk politibetjent Hansen avstengt telefonen, drosjesjåfører kom på døren hans, rørlegger, glassmester, flyttebil, singel, ja til og med en arbeidsbrakke dukket opp i hagen til politimannen.

Hansen mener at han ble utsatt for denne virksomheten fordi han etter hvert hadde samlet sammen alle Høgda-meldingene og var den som koordinerte etterforskningen av dem.

Det var mer enn nok til å pådra seg telefonterroristens vrede.

Tilsto – og nektet

En merkelig side ved Høgda var at han i politiavhør tilsto mer eller mindre alt han ble foreholdt av galskap og ugjerninger. Men når sakene havnet i retten, fremsto han som det mest forfulgte

uskyldighet – han hadde da aldeles ikke begått disse handlingene.

– Jeg innrømmer at jeg har ringt politiet i Norge, men bare for å høre hva som ville skje med meg om jeg kom tilbake til landet. Det har vært vennskapelige samtaler. Tilståelsene har kommet i en slags psykose eller hypnose fordi jeg var redd for å bli utlevert til Norge, forklarte han i retten.

Men ingen festet lit til disse forklaringene. Da Høgda sto for retten i Stockholm sommeren 1990, kunne statsadvokat Per-Håkan Bondestam, legge frem bevis etter bevis på at det virkelig var Høgda som hadde ringt. Utskrifter fra mobiltelefonen Høgda brukte, ble lagt frem. Datoer og klokkeslett fra utskriften samsvarte med mange av de grove meldingene politiet fikk inn, og som det ble skrevet detaljerte rapporter om.

Til og med mens han satt i fengsel var Høgda aktiv: Derfra slo han til med en serie falske telefoner til politifolk i Trondheim etter at han som et forsøk hadde fått lettere soningsvilkår på en avdeling med myntapparat. Etter at svenske myndigheter ble varslet om terroren, ble Høgda flyttet tilbake til en avdeling uten telefon.

For de fleste var det åpenbart at et mentalt friskt menneske ►

«Jeg ser ikke bort fra at han er i stand til å gjøre alvor av truslene sine nå.

ikke ville oppføre seg slik Svend Høgda gjorde over så mange år. Én av dem som mente det, var den hardt plagede sorenskriver Are Kobre.

Etterlyste hjelp

– Han er syk og trenger behandling snarest. Det verste er at han kan skade andre. Jeg ser ikke bort fra at han er i stand til å gjøre alvor av truslene sine nå. Og når han sender utrykningskjøretøyer rundt omkring, kan det skje at folk som virkelig trenger hjelp ikke får det, uttalte Kobre.

Da det sto på som verst, sendte han henvendelser både til Namdal politikammer og til Justisdepartementet og bad dem reagere overfor svenske myndigheter, ettersom det var der Høgda oppholdt seg.

Den voldsomme aktiviteten fra Svend Høgda overfor Kobre begynte for alvor etter at han slapp ut fra svensk fengsel.

– Vi må øve press på svenske politimyndigheter, de tar ikke terroren alvorlig nok. Det kan fort skje en tragedie, hevdet Kobre.

Hyrenekt

Svend Høgda hadde utvilsomt hatt en vanskelig oppvekst i et dårlig fungerende hjem. Den storvokste gutten var både urolig og utagerende, blant annet på skolen. Personer som kjente ham forteller om en ensom gutt som hadde vanskelig for å tilpasse seg. Bare ni år gammel ble han sendt hjemmefra og endte på spesialskole. Som 15-åring dro han til sjøs.

Ifølge Dagbladet hadde han hyre på åtte ulike skip før han i november 1965 ble sendt på land for godt. Bare 17 år gammel hadde han fått en dom som gjorde at han fikk «hyrenekt» for all fremtid.

Hva han ble dømt for, er ikke kjent, men det var etter denne hendelsen at Høgda bestemte seg for å forlate Norge.

Ved juletid i 1975 oppsto en situasjon på grensen mellom Norge og Sverige ved Trysil. Dagbladet skrev at Høgda, da 28 år gammel, ble stoppet i en amerikansk bil med falske skilter. Ifølge Arbeiderbladet, som siterte en politimann, oppsto et

ERIK TUMVYR/OSLO AVISEN/NTB

basketak som Høgda ikke kunne glemme.

Om den samme hendelsen rapporterte VG at Høgda «under forsøk på arrestasjon nærmest flekket av uniformen på to lensmannsbetjenter». Avisen beskrev Høgda som stor, og vanskelig å få under kontroll.

Høgda havnet i fengsel etter episoden på grensen, og sommeren 1976. Da han slapp ut igjen, begynte telefonene å ringe. Det

LIVSFARE: Politimannen Geir Ellefsen (t.h.) og hunden Panto ble sendt inn i T-banetunnelen på jakt etter en rømt fange. Det Ellefsen møtte var en T-bane i full fart.

« Han er syk og trenger behandling snarest.

KRITZOLINA/WIKIMEDIA COMMONS

NÆR DØDEN-OPPLEVELSE: Ifølge meldingene som kom inn til politiet, var kjørestrømmen kuttet og forholdene lå til rette for at politiet kunne jakte rømlinger fra Oslo kretsfengsel i tunnelen ved Stortinget stasjon. Men både varselet om rømning og forsikringene om at tunnelen var trygg, var falsk.

WIKIMEDIA COMMONS

LA PÅ RØRET: Svend Høgda flyttet til badebyen Kołobrzeg i Polen etter soning av den siste fengselsdommen. Her lot han telefonen ligge frem til han døde.

gjorde de i nærmere 20 år. Høgda gjemte seg vekk, og plaget alle mulige slags mennesker. De siste årene frem til 1993 holdt han seg mye i Danmark.

I november 1993 var det slutt. Dansk politi fant Høgda sovende på et leid værelse og utleverte ham til Norge. Da var karrieren over.

Lovet å slutte

Den kjente forsvarsadvokaten Morten Kjensli tok på seg oppgaven med å forsvare Svend Høgda. Saken gikk helt til Høyesterett, og endte med seks måneders samfunnstjeneste. Etter dommen varslet hovedpersonen selv at han var ferdig med lovbruddene.

– Nå er det slutt. Politiet har hørt fra meg for siste gang. Nå skal jeg få skikk på livet mitt, sa Høgda til Dagbladet.

Etter at han slapp ut av fengsel for siste gang, ble Høgda for det meste boende i Sverige. På slutten av år 2000 flyttet han til Polen. Der bodde han i en campingvogn på en parkeringsplass i nærheten av kystbyen Kołobrzeg, sammen med sine to collienhunder.

Han døde den 1. april 2014, 65 år gammel på et sykehus i Kołobrzeg.

Hans aller mest plagede offer, sorenskriver Are Kobro døde i 2019.

– TRODDE DET VAR SLUTT

Geir Ellefsen trodde livet var slutt da et T-banetog kom dundrende mot ham inne i det bekmørke tunnelen under Oslo sentrum.

En melding – angivelig fra Oslo kretsfengsel – gikk ut på at en fange hadde rømt. En annen melding – angivelig fra en sperrevakt på T-banen – gikk ut på at mannen hadde løpt inn i T-banesystemet. Politiet tok opp jakten etter at en tredje melding gikk ut på at strømmen i tunnelen var slått av, og togene stanset.

– Jeg var i hundetjeneste og var på patrulje med hunden da meldingen kom, forteller Geir Ellefsen til Vi Menn.

Han var 23 år gammel den lørdagen i oktober 1989 da Svend Høgda satte i verk sitt aller mest dramatiske «stunt.»

Klokken var like før ti om formiddagen da Ellefsen fikk melding over radioen om det som skulle ha skjedd.

– Jeg gikk inn i tunnelen fra Egertorget, hadde hunden med. Det var stummende mørkt, vanskelig å ta seg frem. Et stykke bak meg kom to andre politifolk. Plutselig hørte jeg en voldsom dur og så et tog komme dundrende mot meg i voldsom fart. Jeg dro tak i hunden og klemte meg inn mot tunnelveggen så godt jeg kunne mens vognene braste forbi. Det var bare snakk om centimeter før vi hadde blitt most, forteller Ellefsen i dag.

Og det var ikke bare togene i tunnelen som kunne kostet de tre politifolkene livet. Strømmen i skinnegangen kunne også gjort det av med dem, om de hadde vært uheldige. At det gikk bra for alle tre, er nærmest for et under å regne.

Alle de tre politifolkene vitnet mot Svend Høgda da han ble stilt for retten i Stockholm sommeren etter. Høgda var totalt uberørt da de norske politifolk forklarte seg om hva de ble utsatt for på grunn av telefonvirksomheten til nordmannen.

– Jeg husker at han bare satt der og gliste oss opp i ansiktet, det var ikke lett å holde seg rolig, sier Ellefsen i dag.

– Har du slitte med disse opplevelsene i ettertid?

– Nei, jeg kan ikke si det. Jeg tenkte nok en del på det den første tiden, men det gikk greit over.

Geir Ellefsen ble senere etterforsker i Oslo-politiet. I dag er han pensjonist, men arbeider som sikkerhetssjef i Norges Fotballforbund.

FREDRIK VAREJELL/NTB

HUSKER GODT: Geir Ellefsen er i dag sikkerhetssjef for fotballandslaget, men husker godt livsfaren han var i som følge av Svend Høgdas telefonterror.

Ved Mats Schjølberg, Ushagen

HVOR MANGE GANGER
JEG HAR DUMPA SKAL
DU BARE BLÅSE I!

NYTT FRA NETT

➤ VAR EGENTLIG ALT BEDRE
FØR?

"I wish America could go back to
the 50's, when things were simpler"

REALDOM JOLY INSTAGRAM

Språkvansker i full blomst

Anne led av en pragmatisk språkforstyrrelse, og tok det bokstavelig da hun ble bedt om «å kle seg mer naturlig».

Bli abonnent på Jakt!

5 utgaver til kun kr 279*

Om gaven: Norge har fostret mange gode jegere. Det å kunne overliste viltet var ofte avgjørende for familiens overlevelse tidligere, og ga dessuten høy status. Og blant alle disse dyktige jegerne finner vi legendene. I denne boka kan du lese om 26 av dem, blant annet om Jo Gjende, Fridtjof Nansen, Helge Ingstad og Mikkjel Fønhus. Forfatter Aleksander Bergan.

Du får også med en grønn Jakt-caps!

Jakt er proppfullt med gode jakttips, jakt-reportasjer fra hele landet og masse tester av børser, ammunisjon og annet jaktutstyr. For deg som allerede er jeger eller ønsker å bli det. Jakt skrives av jegere, for jegere!

Se hvor mye du sparer!

5 utgaver i butikk	kr 595
Bok + Caps	kr 496
TOTALVERDI	kr 1091
Din pris	kr 279
Du sparer	kr 812

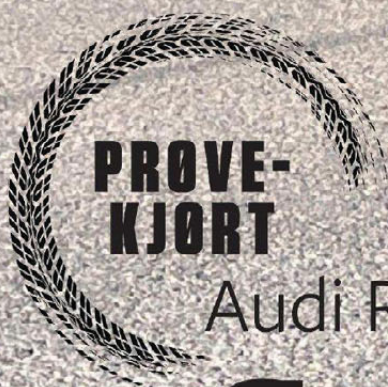
+49 kr i porto for gaven

Bestill her

Send SMS med kodeord JAKT37 til 2205 eller skann QR-koden med mobilkamera for å komme til bestillingsside

*+ kr 49 i porto for gaven. Abonnementet løper til oppsigelse. Etter introduksjonstilbudet er neste faktura kr 342 for 5 utgaver.

**PRØVE-
KJØRT**

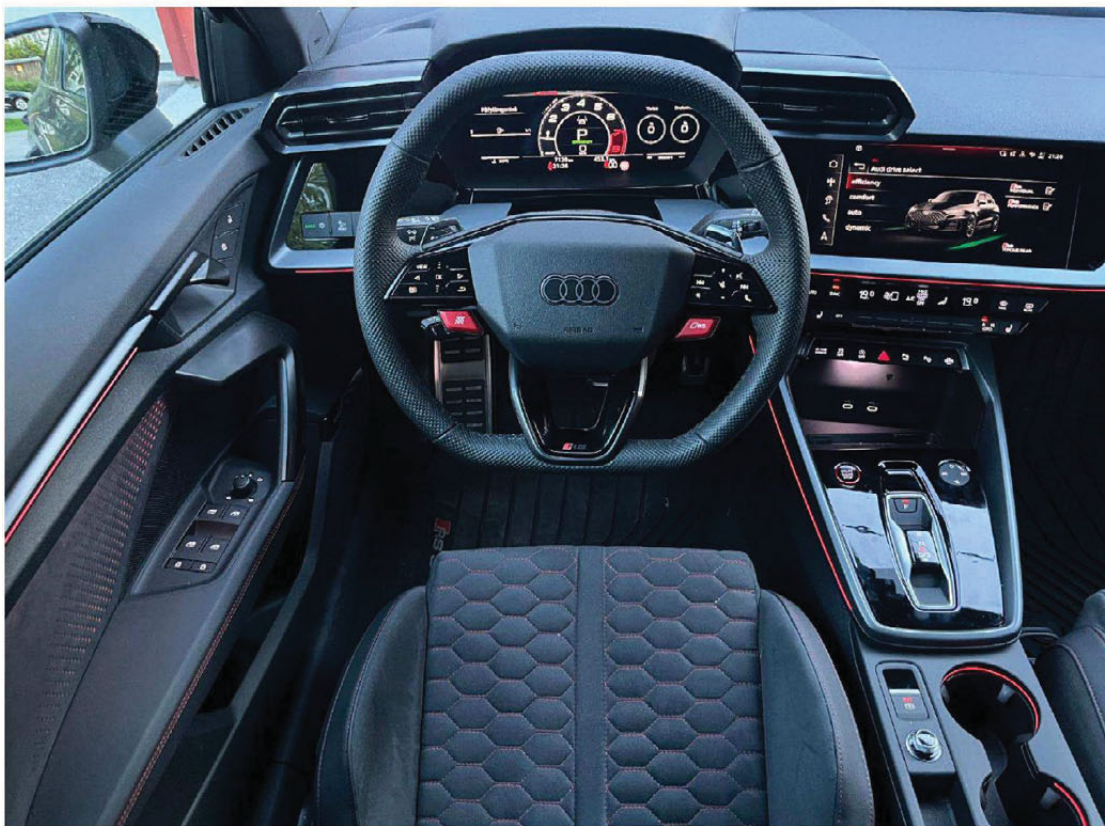
Audi RS3 Sportback

Garantist for brede smil

Gjør den dagligdagse kjøringen litt stivere,
men også morsommere.

PIMPET: Bilen vi kjørte hadde sportseksos med ovale enderørsdeksler i glanset sort til 17 000 kroner ekstra. Dynamisk chassiskontroll (DCC) med adaptive støtdempere koster 16 680 kroner ekstra. Testbilen hadde også takspoiler i karbon (27 930 kroner).

Tekst og foto: **Martin Jansen**

Ny bil med bensinmotor, girskift og lyden eksos, hører nå til sjeldenhetene i Norge. Bortsett fra folkelige unntak, som noen Suzuki-modeller, må du som regel lete i rekene av svært kostbare modeller fra Mercedes, BMW og Audi for å finne nye biler med forbrenningsmotor. Ofte dreier det seg om spesialmodeller, som tredje generasjon Audi RS3 Sportback.

Den femsylindrede 2,5 TFSI-motoren har nærmest ikonisk status, og det er på sett og vis et lite under av den fortsatt er med oss, i en tid da bensinmotorer i enkelte kretser har samme status som sigaretter. Motoren har vunnet kåringen «International Engine of the Year» ni ganger på rad.

Det er hentet ut hele 400 hestekrefter, som leveres ved 5600 omdreininger og holder dampen helt til 7000 o/min. Dreiemomentet på totalt 500 Nm er tilgjengelig mellom 2500 og 5600 omdreininger.

Overføringen skjer med en syvtrinns dobbeltclutchgir-kasse, mens sportseksos med elektronisk styrte spjeld sørger for akkompagnementet. For første gang har eksossystemet ifølge

HURTIGKNAPPER: De røde knappene på rattet er snarveier til racingmodus og ditt eget foretrukne RS-oppsett. For første gang kan RS3 leveres med head up-display, med for eksempel girskiftindikator.

NEDTUR: Den vesle girbryteren, kringsett av blank plast, virker noe malplassert i en RS-modell.

Audi et fullvariabelt spjeldsystem, som også kan settes i mellomposisjoner. Det gir et bredere spekter av lydkulisser tilpasset de ulike kjøremodusene.

Parkerer elbilene

På lite trafikkerte og svingete bakveier demonstrerer RS3 hvor uhyre morsom en kraftig bensinbil kan være. I Dynamic-modus bankes girene inn, og ved å bruke

Individual-modus kan du sette opp bilen etter egne preferanser. Variabler som drivverk, understell, styringen, motorlyd og torque splitter har alle tre trinn med forskjellige karakterer.

Myk demping er bare å glemme. Bilen er stram, som seg hør og bør, men det er merkbar forskjell på bilens karakter i Komfort-modus sammenlignet med de kvassere modusene. Du kan

FLYTT DEG-LOOK: Diger og nydesignet «Singelframe»-grill med bikubemønster.

også justere hvor streng inngripenen til den elektroniske stabilitetskontrollen skal være. Den kan skrus helt av.

0–100 km/t på 3,8 sekunder er ikke lenger spesielt raskt i elbilens tidsalder, men måten det skjer på er en opplevelse som parkerer elbilene fullstendig. Sluttsummen inkluderer variabler som lyd og raske girskift, som elbiler slettes ikke kan tilby. Hyundai Ioniq 5 N er et hederlig unntak, men uten å trekke sammenligning for langt: RS3-en er 600 kilo lettere.

En liten nedtur fra førerplass er girspaken, eller mangel på sådan. Girhendlene foran rattet fungerer fint, men en skikkelig girspak på senterkonsollen hører hjemme i denne typen bil. En liten bryter, som også finnes i andre Audi-modeller, virker malplassert i en vaskeekte RS-bil.

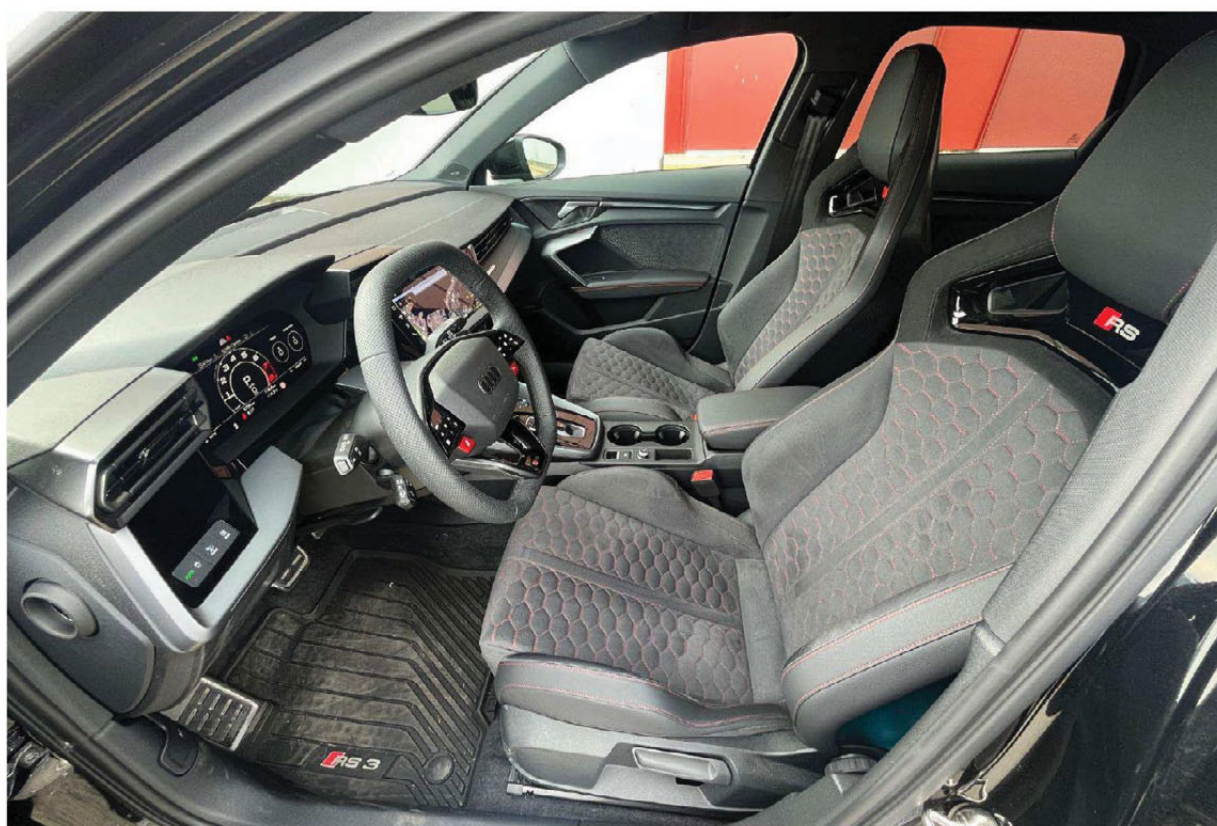
Mer avansert understell

Om girvelgere er enda døllere enn i forgjengeren, så kommer nye RS3 med et mer avansert understell. Tredje generasjon RS3 er den første modellen fra Audi som kommer med en «torque splitter» som standard. Den erstatter differensialen og flerplateclutchen på bakakselen. I stedet brukes en elektronisk styrt multiplateclutch på hver av drivakselene til bakhjulene.

Det gir helt variabel distribusjon av dreiemomentet til hvert enkelt hjul. I svingene vil dreiemomentet typisk øke på det ytre hjulet og reduserer tendensen til understyring.

Splitteren åpner også for assistert drifting – på lukket område, ►

RS FOR DEKKBARK: Selv om RS3 nå kommer med et racingmodus der drivverket er konfigurert for banekjøring med semi-slicks, så er de praktiske og dagligdagse behovene ivarettatt.

ØKT SPORVIDDE:

Sporvidden er økt med 33 mm foran og 10 mm bak. 19-tommers felger med 10-eket kryssdesign i glanspolerte sort metallic koster 8340 kroner ekstra. RS3 kan leveres med keramiske bremses til 80 000 kroner ekstra.

BØTTESETER:

RS3 kommer standard med sportsseter. Testbilen hadde supre RS-bøtteseter til 33 350 kroner ekstra. Dinamica mikrofiber, som er et pustende mikrofiber-material, er standard, men bilen kan fås med Nappa-skin.

selsvagt. Med modusen «RS Torque Rear» aktivert, kan alle kreftene leveres til bakhjulene – opp til 1750 Nm per hjul.

Kan fås med semi-slicks

En annen nyhet er den sentrale kontrollenheten for kjøredynamikkssystemene (mVDC). Enheten samler data fra alle komponenter som er relevant for dynamikken, og sørger for at disse virker raskere og mer presist sammen.

RS3 kommer nå også med et «RS Performance»-program for banekjøring. Programmet omfatter en egen konfigurering av motor og girkasse som er spesielt tilpasset semi-slicks, som for første gang er tilgjengelig som tilvalg fra fabrikk.

Individuell demperkarakter

Standardunderstellet har utviklede støtdempere, og et RS3-spesifikt ventilsystem skal gi støtdempene mer følsom respons. Det gjør det mulig å tilpasse responsen etter kjøreadferden enda raskere og mer effektivt.

Testbilen hadde «RS sport suspensjon pluss» med adaptiv demping, som er tilgjengelig som tilvalg (16 680 kroner). Da blir dempernes karakter justert individuelt og kontinuerlig tilpasset underlaget, kjørestil, og valgt kjøremodus.

Vinklede hjul

Sammenlignet med Audi A3, har forhjulene på RS3 litt under én grad økt negativ cambervinkel,

VINTERBIL: Quattro firehjulsdrift gjør RS3 til en eminent vinterbil.

som innebærer at hjulene heller ikke litt innover. Dette er et grep fra racing for å oppnå bedre grep i svingene.

Vinklingen innebærer modifiserte bærelagre og stivere foringer på de nedre bærearmerne, ifølge Audi. Også hjelperammen til hjuloppheng og stabilisatorstagene er forsterket.

Bakhjulsoppheng er en firelinkskonstruksjon med stivere hjulføring enn både A3 og S3 for å kunne stå imot de økte sidekreftene som oppnås med «torque splitter». Den negative cambervinkelen er her økt med nesten en halv grad sammenlignet med A3. □

IKON: Den 2,5-liters turbomotor har ikonisk status og slekter på den femsylindrede turbomotoren på 2144 kubikk i ur-Quattro.

TEKNISKE DATA

Audi RS3 Sportback
Motor, cm ³ : 2480
Gir: 7-trinns S tronic
Effekt, kW/hk: 294/400
Dreiemoment, Nm: 500
Fremdrift: Firehjulsdraft
Egenvekt, kg: 1565
Lengde/bredde/høyde, cm: 438/185/144
Akselavstand, cm: 263
Drivstofftank, l: 55
Bagasjerom, liter: 282–1104
Taklast, kg: 75
Standard dekkdimensjon: F: 265/30 ZR 19 B: 245/35 ZR 19
Forbruk, WLTP, l/mil: 0,96
CO ₂ -utslipp, g/km: 217
0–100 km/t, fabrikk, sek: 3,8
Toppfart, km/t: 250
Pris fra, kr: 1 095 500

DOMMEN

Over én million kroner for en kompaktbil er mye penger, men så dreier det seg om en bil som er garantist for brede smil. Kan være temmelig vill om du vil, og helt tam blir den aldri selv om justeringsspekteret er bredere enn noensinne. Tilstrekkelig komfort og plass til dagligdagse gjøremål, og quattro firehjulsdraft gjør den prima på vinterføre.

1980 Volvo 244 DL:

Strøken 45-åring

Noen kjøper bil og bruker den opp på noen år, andre kjøper bil og bruker den nesten ikke i det hele tatt. Denne «nye» Volvoen tilhører sistnevnte kategori og har bare rullet noen kilometer i året.

Tekst og foto: **Tormod Granath-Magelssen**

Volvo er populært, og spesielt gjelder dette for 240-serien. Det spøkes ofte med at en fin Volvo 240 er verdt mer enn sin vekt i gull, ja selv relativt slitne utgaver oppnår respektable priser. Underlig hvordan en traust hverdagsbil plutselig er en ettertraktet veteranbil etter noen år.

Bilen vi her omtaler dukket opp på Finn på forsommeren i fjor. Det var Volvo-forhandleren Nardo Bil i Trondheim som sto oppført som selger. Det var snakk om en helt strøken Volvo 244 DL som så ut som ny og så vidt hadde rundet 37 000 kilometer på 44 år. Prisen var satt høyt på 250 000 kroner, så det var tydelig at man siktet seg inn på en Volvo-samler.

Vi tok turen til Nardo Bil på Ranheim for å ta en nærmere kikk på denne godbiten. Jaggu

KLASSIKER

SOM NY: 1980-modell Volvo 244 DL med smått utrolige under 38 000 kilometer på telleren.

fikk vi prøvekjøre bilen også. Jeg har ikke kjørt Volvo 244 på mange år, da min nå avdøde far hadde en beige 244 DL av årsmodell 1979. Men det er jo som å sykle, har man først fått dreisen på det så går det av seg selv.

Alt var gjenkjennelig, ikke minst den noe irriterende blinkingen og lyden fra bilbeltevarsleren. Det er bare å spenne på seg hyssingen og legge ut på veien. Bilen ikke bare ser ny ut, den lukter som en ny bil også. Her har det vært voksne eiere som har ►

OPPGRADERT: I 1979 innførte Volvo firkantede hovedlykter. L- og DL-utgavene hadde kvadratiske lykter, mens GL og GLE hadde bredere rektangulære hovedlykter.

kjørt på svært få kilometer i løpet av eierskapet.

Volvoen er førstegangsregistrert i oktober 1979 (som 1980-modell), mens andre eier overtok bilen i 1984. Deretter har den stort sett ikke blitt kjørt til annet enn EU-kontroll ser det ut til. I 1999 sto telleren på 36 486 kilometer, deretter har den bare rullet noen få kilometer mellom hver EU. Bortsett fra et par «eierbytter» i forbindelse med salget som Nardo Bil sto for, er dagens stolte eier altså bare den tredje reelle eieren av bilen siden den ble levert høsten 1979.

Ung Volvo-entusiast

På Flatåsen i Trondheim holder Vebjørn Svingen Lunnan (26) til. Han er Volvo-entusiast og flasket opp med bilmerket via sin far som også har et hjerte som banker for det svenske merket. Vebjørn har vært på jakt etter en Volvo 240 en stund og sett på flere aktuelle biler, og så ser han annonsen fra Nardo Bil.

– Jeg fulgte med på annonsen og da prisen ble senket til 200 000 kroner bestemte jeg meg. Klokka 08.00 dagen etter ringte jeg selgeren og sa jeg ville kjøpe bilen. Dermed var handelen i boks, forteller Vebjørn.

Da vi prøvekjørte Volvoen var det noe småtteri som måtte ordnes, blant annet noen varsellys på dashbordet som glødet. Dessuten hoppet den ut av fjerdegir.

– Girkassa ble tatt ut og overhålt på garantien. Videre har jeg kjørt inn motoren på nytt. Det ble 1000 kilometer med pen kjøring. Da dukket det opp en oljelekkasje ved toppdekslet, det tok også forhandleren seg av, svarer han.

Nå skal Volvoen på vinterlagring, men Volvo-Vebjørn har andre Volvoer å kjøre med.

– Jeg har en fin Volvo V70 også, men etter hvert ble savnet etter å kjøre 240 veldig stort. Det førte til at jeg begynte å se meg om etter en 240 til, som jeg ville bruke som vinterbil. Nå har jeg kjøpt meg en Volvo 245 som jeg har tektylert, mens lakken har fått en keramisk behandling som beskyttelse. Så nå kjører jeg 240 hele året. V70-en er det kjæresten min som kjører, forteller Vebjørn Svingen Lunnan, som selvsagt er medlem av Classic Volvo Club. □

FARGER: Lysebrunt interiør og dørtrekk, mens dashbordet er svart.

VELKJENT:
Like traust á innsíðin som þá útsíðin.

LITE KJÖRT:
Kílómetertölur stóð á smátt útrólíge 36 796 kílómetur.

AVRUNDET: Fra og með ársmodell 1979 endret man bakparten så lastehøyden til bagasjerommet ble lavere. Dessuten fikk 240-serien nye baklys som går rundt hjørnene.

KOMMANDOSENTRALEN:
Lett og óversíktlíge á finne frem her.

LUKE: Lokket til hanskerommet ínnihólder «slíngrekánger» til káffekoppur, samt et smínke-speíl.

PRIVAT

VINTERBIL: – Ábstínensen tók meg þá Volvóen ble satt þá vínterlagríng, så jeg mátté kjópe meg en 245 til vínterbrúk ógsá. Nýtektylert og með keramísk lakkfórseglíng er den klár fúr vínterveíene, síer Volvo-entúsíast Vebjórñ Svíngén Lunnán.

SIKKERHET:
Mang en Volvo-sjáfór ergret seg nok óver beltevarsleren. Noen valgte á tre bílbeltet bak ryggen og í lásén, ándre hádde með seg en lós beltelás fúr á fá slútt þá levenet. Men í dag brúker nok de áller fleste bílbelte.

1120

mateksperter
avgir stemme i
konkurransen

Verdens mathovedstad

Med seks restauranter på listen over verdens 50 beste, har Bangkok befestet sin posisjon som het matdestinasjon.

UNDER EN STORSLÅTT prisutdeling i Torino tidligere i år ble verdens 50 beste restauranter for 2025 kåret. En by stjal rampelyset: Bangkok. Hele seks restauranter fra den thailandske hovedstaden havnet på listen. I sentrum av det hele står kokken Pichaya «Pam» Soontornyanakij. Hun er kvinnen bak årets høyest rangerte nykommer, Potong (nr. 13),

og ble kåret til verdens beste kvinnelige kokk.

Pam er en gastronomisk pioner. Hun er både kjøkkensjef og TV-personlighet, og nå også historisk. Ingen asiat har tidligere mottatt denne prisen. På Potong skaper hun retter som kombinerer gamle tradisjoner med moderne teknikker – et slags laboratorium for thailandske smaker.

Best i Bangkok er imidlertid Gaggan (nr. 6), en indisk restaurant som lenge har vært et ikon i regionen.

Men Bangkoks matscene handler ikke bare om eksklusive menyer og hvite duker. Det er på gatehjørnene, i bakgatene og på markedene at du virkelig finner kulturen. I Chinatown, langs Yaowarat Road, steker Jay Fai sin legendariske krabbeomelett over åpen flamme. Og du finner dim sum-boder, nudelsjapper og søte risdesserter på hvert hjørne.

I den andre enden av byen lokker Chatuchak markedet med kokos-is, grillspyd og papayasalat.

BAKKENIVÅ: Du trenger ikke gå på gourmet-restaurant for en god matopplevelse i Bangkok.

De ti beste

Maido (Lima, Peru). En peruansk nikkeirestaurant.
Asador Etxebarri (Atxondo, Spania). Baskisk restaurant på topp i Europa.

Quintonil (Mexico City, Mexico). Best i Nord-Amerika.
DiverXO (Madrid, Spania). Krystallklar avantgarde fra Dabiz.

Alchemist (København, Danmark). Fortsatt best i Norden.
Gaggan (Bangkok, Thailand).

Sézanne (Tokyo, Japan).
Table by Bruno Verjus (Paris, Frankrike).

Kjolle (Lima, Peru).
Don Julio (Buenos Aires, Argentina).

NTB

OVERSIKT: Med utsikt fra restauranten Le Du (verdens 30. beste) ligger Bangkok for dine føtter.

NTB

Trollet har våknet

Etter at Trollstigen måtte stenge 30. juni i fjor, har en hel turistnæring holdt pusten i Rauma og Valldal. Avlysninger, tomme rom og millontap skapte krise-stemming, og spenningen var til å ta og føle på før gjenåpningen 12. juli.

Nå melder blant andre E24 om fulle hus over hele området. En skikkelig ketchup-effekt, sier reiselivsaktørene. Foreløpige tall tyder på lignende besøk som toppåret i pandemien i 2021.

Trollstigen er en av Norges mest ikoniske turistveier og binder sammen Åndalsnes og Romsdalen med indrefiletten av Sunnmørsalpene. Når veien stenges, stopper trafikken nærmest opp, med ringvirkninger for alt fra kaféer og bensinstasjoner til gondolbanen på Åndalsnes og jordbærsalget i Valldal.

NTB

NTB

Klart for fyll

Oktoberfest i München (20. september til 5. oktober) er verdens største folkefest og ølfeiring. Festivalen fyller området Theresienwiese med enorme øltelt, tivoli, parader og millioner av besøkende i lederhosen og dirndl. For nordmenn som vil oppleve det ekte Bayern, gjelder det å planlegge.

Den offisielle siden oktoberfest.de gir oversikt over alle teltene, datoer, kart, ølpriser og praktisk informasjon. Alternativet for de uten reservasjon er å møte opp tidlig på dagen og håpe på ledige plasser i ureserverte soner. Fly går direkte til München fra flere norske byer. Både hoteller og Airbnb fylles raskt opp, så overnatting bør ordnes tidlig.

Norges fineste

En rød løper av stein og snø, der du kan treffe Bispen, Dronningen, Kongen og Store Trolltind, samt Store Venjestind og Trollveggen. Velkommen til Romsdalseggen – en fjellrygg så spektakulær at selv fjellvante nordmenn mister pusten. Den ti kilometer lange turen starter ofte i Venjesdalen og snor seg over ryggen mot Åndalsnes. Underveis får du 970 høydemeter i beina og en utsikt som sannsynligvis er Norges mest fotograferte og dokumenterte.

Selv om DNT og reiselivs-næringen har gjort stien tryggere med varder og kjetting, er dette fortsatt en tur som krever respekt, særlig i dårlig vær.

Har du høydeskrekk, bør du kanskje gå motsatt vei, fra Åndalsnes og opp, men snu før det kiler for mye i magen.

MATTIAS FREDRIKSSON/VISIT NORWAY.COM

Europas Hawaii

Lanzarote havner ofte i skyggen av de mer populære naboene Gran Canaria og Tenerife, men øya som omtales som «Europas Hawaii» kan by på mange fine og varierte opplevelser.

Visste du at...
I tillegg til Ildøya,
kalles Lanzarote også
for Den sorte perle
og Europas Hawaii.

LILLEBROR: Den fjerde største av Kanariøyene er vel verdt en reise og har nydelige strender som her ved Papagayo.

STARTEN: Det var her det startet: Puerto del Carmen.

Tekst: **Runar Larsen**

Det skjedde for snart 60 år siden. Da Hotel Fariones åpnet dørene i den lille fiskelandsbyen La Tiñosa den 12. oktober 1966 markerte det starten på Lanzarote som reisemål for solhungrige turister i større skala. Det fantes noen få hoteller på øya fra før. Hotel Oriental i hovedstaden Arrecife åpnet på 30-tallet og regnes som øyas første hotell av et visst format, men Hotel Fariones var det første i kategorien resort. Stedet ble kalt Playa Blanca, nå best kjent som Puerto del Carmen.

Helt siden charterreisene begynte å bli vanligere ut over 1960- og 1970-tallet, har nordmenn valfartet til Kanariøyene for å unnslippe kulde og snø for en uke eller to. Over en halv million av oss reiser dit hvert år. Lanzarote er blant de mest populære. Klimaet er nemlig behagelig året rundt og øya har mer enn 300 dager med sol årlig. Ikke rart vi nordboere ønsker oss hit.

Dette kan du oppleve:

1 Timanfaya nasjonalpark

Vulkanlandskapet i vest dekker cirka en fjerdedel av øya, og utgjøres for en stor del av nasjonalparken Timanfaya. Å kjøre rundt kilometer etter kilometer i dette vulkanske månelandskapet er en opplevelse du ikke får mange andre steder. Landskapet er formet av forrige vulkanutbrudd for 300 år siden. Det er fristende å stoppe bilen og bevege

seg en tur langs stiene opp langs vulkanene, eller bevege seg ut i selve kratrene, men det er forbudt. Det står skilter overalt som forteller deg hvor du har lov å gå og ikke. Tar du en guidet tur, kan du imidlertid få et godt overblikk over denne veldige parken.

Ta Lunar Route, Måneruten, mellom toppene kjent som Ildfjellene. Kjøreturen omfatter restauranten El Diablo som ligger på toppen av vulkanen Islote de Hilario, 355 meter over havet. Bygget er designet av øyas store sønn, Cesar Manrique, og byr på fantastisk panoramautsikt over nasjonalparken. Restaurantens matretter tilberedes ved bruk av geotermisk varme.

2 På sporet av Cesar Manrique

Over alt på Lanzarote vil du høre snakk om Cesar Manrique (1919-1992). Ingen mennesker har påvirket Lanzarote mer enn ham, og kunstneren har hatt en finger med i det aller meste som har skjedd på øya fra 60-tallet, deriblant etableringen av Timanfaya nasjonalpark og vedtaket om at ingen bygg skal være over tre etasjer – eller i palmehøyde.

Følg sporet av kunstneren fra hans eget hjem i Tahiche (Cesar Manrique Fundacion). Et prakt eksempel på at arkitektur kan bygges i harmoni med naturen. Jardin de Cactus i Guatiza noen mil nordøstover er et annet produkt av Manrique og garantert den mest utrolige kaktushagen du har sett. Husk kamera!

Jameos del Agua i nord bør også stå på listen over attraksjoner; en underjordisk verden av ▶

LEX THOONEN

LEX THOONEN

VULKANSK: Det er «bare» 300 år siden nasjonalparken Timanfaya ble spydd ut av vulkanen på øya.

BRANDCENTRE ISLAS CANARIAS

GROTTER: Jameos del Agua er en underjordisk verden av grotter helt ut mot sjøen, og er trolig Cesar Manrique mest imponerende prosjekt.

grotter helt ut mot sjøen, ofte regnet som det mest imponerende av Manriques prosjekter.

3 Søndagsmarked

Den gamle hovedstaden er en vakker, men ganske søvnig by stort sett hele uka – men akkurat på søndager skjer det mye. Kremmere, kunstnere og matprodusenter inntar sine boder over hele byen, i det som er et av Kanariøyenes mest tradisjonsrike søndagsmarked. Her finner du alt mulig, fra suvenirer til klær og sko som neppe er veldig kortreist eller autentisk. Husk å prute. Teguisse

er dessuten et koselig sted med en litt tidløs stemning – bare 15 minutters kjøring fra kysten.

4 Sol og strandliv

De flotte Papagayo-strendene like utenfor turistbyen Playa Blanca på sydkysten er Lanzarotes fineste. Her finner du alt du trenger for en deilig dag i solen, deriblant et par spisesteder hvor de serverer både tapas, sjømat og kalde drikker. For en enda roligere strandopplevelse, gå over til Playa Caleta del Congrio eller Playa de la Cera. Playa Grande i Puerto del Carmen er selve klassikeren på Lanzarote. Dette har

IKONISK: Playa del Papagayo er selve postkortmotivet på Lanzarote.

MARKED: Teguisse er i seg selv en trivelig by vel verdt besøket.

*Visste du at...
Navnet Lanzarote
kommer trolig fra
den genovesiske opp-
dageren Lancelotto
Malocello?*

LEX THOONEN

LEX THOENEN

vært en turistfavoritt siden charterreisens spede begynnelse.

5 Sjarm i solnedgang

Når ettermiddagen er på hell, finnes det ingen bedre plasser å nyte solnedgangen enn på en av de koselige fiskerestaurantene i El Golfo. Noen er gjemt inne i den hvite landsbyen med terrasser vendt mot havet, andre ligger helt nede ved sjøkanten der du kan spise middag og med sjøsprøyt som garnityr. I tillegg får du utsikt over både havet og Lago Verde – den grønne lagunen – en kort spasertur unna landsbyens spisesteder. Alle som husker filmen «For en million år siden» fra 1966 med Rachel Welch i hovedrollen kan sikkert forestille seg monsterskilpadder, jordskjelv og

sinte dinosaurer i voldsom kamp med mennesker ved den fargerike sjøen. Det skjer kanskje ikke så like mye ved virkelighetens utgave av sjarmerende El Golfo, men det er i alle fall et nydelig sted når solen går ned.

6 Surfe på Famara

Lanzarote er kjent for vind, og er dermed populær blant vindkjennere, surfer med og uten seil. Bølgesurfer drar gjerne nordvest til Famara-stranden. Den fem kilometer lange stranden beskrives som et mekka for dem som liker å cruise av sted på bølgene. Her ligger også et fint utvalg restauranter og barer – og selvfølgelig steder der du kan leie alt du eventuelt skulle trenge til surfing eller andre former for vannsport. ►

TORILD MOLAND

BEST I VEST: Se solen forsvinne ned i havet fra hyggelige El Golfo.

BRANDCENTRE ISLAS CANARIAS

MER ENN STERK VIND: Playa de Famara nordvest på Lanzarote er populær blant surfere – og helt vanlige badegjester.

BRANDCENTRE ISLAS CANARIAS

SPESIELT: El Golfo-bukten og Charco Verde – den grønne dammen.

7 Salt suse!

Det hvite gullet har blitt høstet fra saltslettene sørøst på Lanzarote i nesten 130 år, og en guidet tur i det spesielle landskapet gir et innblikk i historien og produksjonen. Dette er Kanariøyene eldste saltgruve som fortsatt er i drift. Omvisningene tar vanligvis i overkant av en time og handler om familiene som etablerte seg med saltproduksjonen, de spesielle hydrauliske

systemene som ble utviklet – og selvsagt smaksprøver av signaturproduktet Flor de Sal.

8 Fargerik hovedstad

Ikke gå glipp av øyhovedstaden Arrecife. Charco de San Ginés er en saltvannslagune omtrent midt i byen. Her er det er fine muligheter for å spasere langs promenaden og blant historiske og fargerike bygninger, via et godt utvalg restauranter. Castillo de San

Gabriel er stedet for en smak av historien. Festningen ble opprinnelig bygget for å beskytte Lanzarote mot pirater og er i dag museum med blant annet utstillinger om urinnvånerne kultur. For moderne kunst skal du se mot Museo Internacional de Arte i Castillo de San José. Den historiske byen har massevis av små butikker, men også en moderne marina med mer eksklusiv standard og fancy restauranter – inn-

gangsporten for den som ankommer med cruiseskip.

9 Den umulige vinen

Det virker nærmest naturstridig at det lages vin på en øy som knapt har vegetasjon. Men i dalen La Geria sentralt på Lanzarote står vinrankene tett i tett, godt nedi den fruktbare vulkanske jorden. De fleste vinene er laget på lokale druer som kun vokser her. De beste vinene kan du smake for eksempel på El Grifo, hvor det også finnes et informativt vinmuseum med historie flere hundre år tilbake i tid. Bodega Stratvs og Bermejós er også verdt et besøk.

10 Sett seil

Sol fra skyfri himmel, Atlanterhavet ligger som et speil. Da er ingenting mer behagelig enn å se Lanzarotes kyst fra dekket på en båt, og kanskje «oppdager» du til og med en ny øy? De fleste turoperatører har båtturer til Isla Grciosa i sine utfluktsprogram, for eksempel med en katamaran som gjør at du kommer tett på både land og vann. Kanskje ser du delfiner på ferden utover? Den lille øya er bare en kilometer nord for Lanzarote, men har en helt egen stemning – og er nesten fri for

Visste du at...
Fra 1730 til 1726 ble
Lanzarote rammer
av en serie kraftige
vulkanutbrudd?

turister. Det går også ferje hit (lineasromero.com) fra Orzola, og uansett hvordan du legger opp reisen så er det vel verdt en dags-tur. Havnen i Caleta del Seba på Isla Graciosa har noen få restauranter, mens øya for øvrig stort sett er øde og helst oppdages på sykkel. □

VIN: Det er verdt å ta turen innom en vingård selv om du ikke er spesielt opptatt av de edle dråpene.

GRILL: På restauranten El Diablo (Djevelen) tilberedes maten på vulkansk grill. Hva med en Volcano Hot Chicken?

UTSYN:

Fantastisk utsikt mot Isla Graciosa fra det cirka 475 meter høye utkikks-punktet Mirador del Rio.

Lanzarote

Spania

Norge

AFRIKA

GEOATLAS

Kanariøy

Lanzarote er den nordøstligste av de åtte Kanariøyene og ligger cirka 12 mil vest for Marokko. Tilhører Spania. Øya er den fjerde største i øygruppen med et areal på 846 kvadratkilometer og en lengde på 60 kilometer. Kystlinjen er 191 kilometer. Høyeste punkt: Peñas del Chache (671 moh.) Øya har cirka 155 000 fastboende.

Slik kommer du hit

Alle de store charteroperatørene Ving, TUI og Apollo flyr til Lanzarote i vinterhalvåret, ofte direkte. Flytiden er cirka fem timer fra Oslo. Man kan også komme seg hit med rutefly.

Her kan du bo

Mens de fleste turistene som reiser til Lanzarote sjekker inn på moderne strandhotell ved kysten, har øya også et godt utvalg av litt alternative overnattingssteder. Dersom du er ekstra sulten på vinsmaking og helst ikke vil kjøre videre etterpå, er det verdt å merke seg de mange casas rurales – landhotell. Hva med klassikeren Hotel Fariones? Det lever i beste velgående og ble totalrenovert i 2020.

Her kan du spise

Lanzarote har flere lokale spesialiteter, men mest kjent er Papas Arrugadas, også kalt kanaripoteter. Serveres med velsmakende saus.

GERSON

BRANDCENTRE ISLAS CANARIAS

LEX THOONEN

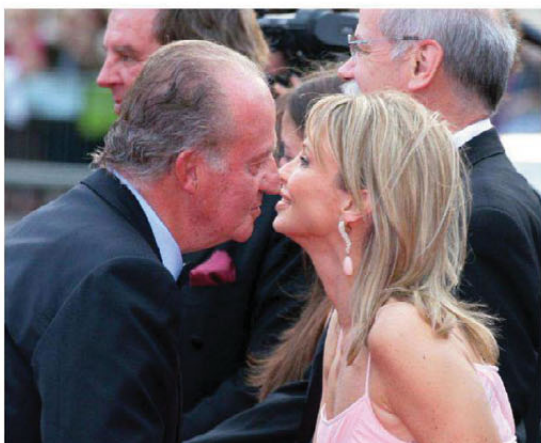

Legende med sixpencen på snei

Lenge var det en opplest sannhet at norsk motorsport ikke hadde stort å skryte av før Petter Solberg. Men så begynte historikere å grave – og fant treskinnende, men glemte stjerner. Én av dem var Eugen Bjørnstad. Hans varemerke var å snu sixpencen bak frem før start – senere kopiert og udødeliggjort av Reodor Felgen i Flåklypa Grand Prix.

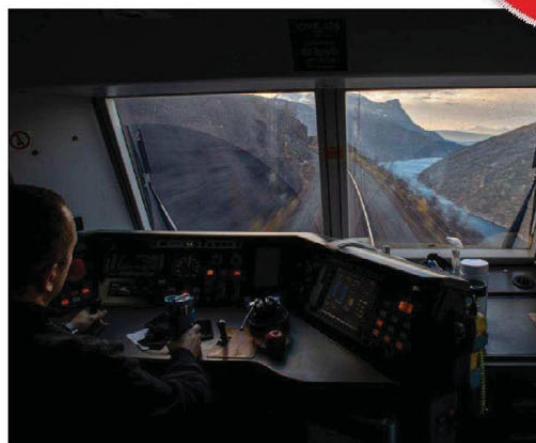

**Vi gir deg saker
du ikke finner andre
steder – hver uke**

Heltekongen tapte landet

En gang var han nasjonens helt. I dag er Spanias eks-konge Juan Carlos så vanæret at han ikke lenger kan bo i landet. Et uhell under en hemmelig jaktturné til Afrika med elskerinne Corinna (bildet) satte fart på avsløringer og skandaler.

Togkjempens ferd mot Narvik

Mads er lokfører i verdens sterkeste lokomotiv, og sleper på 68 vogner og 8000 tonn jernmalm over fjellet fra Kiruna mot Narvik. Vi Menns Johnny Haglund tok plass i førerhytta på ferden langs stupene der fjell møter fjord.

FASTE SIDER

Sløseriombudsmannen
TimeOut
Blinkskudd
Yans 10 på topp
Kule sider
Ny viten
Bilmix
Grafikk
Kryssord
Sudoku
Vi Menn quiz
Reisemix

MAISON mat & vin

NYTT & BEDRE!

Matglede for matglade

BLI ABONNENT

og få bladet rett hjem til deg!

Maison mat & vin byr på fristende oppskrifter og tips til både hverdags- og festmat. Du møter entusiastiske kokker som deler av oppskriftene sine, og vinkjennere som gir gode tips til hva du bør drikke til maten.

Maison mat & vin er laget for alle som trives rundt et dekket bord, og er fylt med inspirerende, nyttig og nytbart lesestoff. Livet er for kort til å spise kjedelig mat.

Bon appétit!

Bestill vårt
supertilbud på SMS:

Send **MAT41**
til 2205

Super-
tilbud

**FÅ 6 UTGAVER
+ KNIVSETT I TO
STØRRELSE
FRA SUBARASHII
TIL KUN KR 299*
SPAR 84 %**

*+ porto kr 49
for utsendelse
av gaven

6 utgaver i butikk	kr 774
Knivsett fra Subarashii	kr 1095
Totalverdi	kr 1869
Din pris	kr 299 *
Du sparer	kr 1570

* + porto kr 49 for utsendelse av gaven

Et stilig knivsett
fra Subarashii med
kokkekniver i to størrelser.
Verdi kr. 1.095,-

#matglede for matglade

Returadresse:
ART AS
Postboks 209
2021 Skedsmokorset

KAMPANJE!

V VAGNER

INSPIRERT AV FORTIDEN -
UTVIKLET FOR NÅTIDENS
TEKNOLOGI

DAB+
Digital Audio Broadcasting

Bluetooth™

VAGNER
modell 721 brun

FANTASTISK
LYDKVALITET!

VAGNER 720/721: 2.495,-

-30% 748,-

KAMPANJEPRIS: 1.745,-

- 2x15 W RMS
- DAB+ / FM
- CD
- Bluetooth
- USB
- Alarm
- Klokke
- Fjernkontroll
- AUX in / RCA
- Mål 31x17x21 cm (b/h/d)

VAGNER
modell 720 sort

Klarna.

Enkel bestilling - rask levering

Telefon: 69 39 90 40 - www.postshop.no

-30%
SPAR 748,-

Frakt etter Postens takster tilkommer Leverandør: HELGESEN ENGROS AS

TWA-dbytes.org